

UiT Norges arktiske universitet

Institutt for samfunnsvitenskap

Frihet under kontroll

En kvalitativ sosiologisk analyse av ungdomsjenters opplevelser av frihet og kontroll på sosiale medier

Embla Valum Tørvik

Masteroppgave i sosiologi SOS-3900 mai 2022

Sammendrag

Denne masteroppgaven har forsøkt å komme mer i dybden og oppnå mer kunnskap og forståelse om hvilke former for frihet og kontroll ungdom opplever på sosiale medier. Denne oppgaven tar utgangspunkt i fire ungdomsjenters opplevelser, erfaringer og tanker.

Problemstillingen som er blitt besvart i denne oppgaven er: *Hvordan opplever ungdom forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier?*

For å besvare denne problemstillingen ble det benyttet et kvalitativt forskningsdesign, men semistrukturert intervju som datainnsamlings metode. Undersøkelsen baserer seg på fire intervju med ungdomsjenter i alder 14-16.år. Det teoretiske rammeverket for oppgaven er først en introduksjon av sentrale begreper som *sosiale medier*, *frihet*, og *kontroll*, før det redegjøres for teorier som kan knyttes til både frihet og kontroll. For teoriene om frihet vises det til Giddens med modernitet og refleksivitet, og Goffman med sin dramaturgiske metafor. For teoriene om kontroll er vises det til Thomas Ugelvik og et utvalg av noen få kontrollformer. Det vises også til Michel Foucault med den panoptiske disiplineringen og straff.

I oppgavens analytiske del vil det presenteres ulike former for frihet og kontroll som er tatt utgangspunkt i informantenes fortellinger. Informantene ga uttrykk for at de opplever mer frihet og flere muligheter som veier høyere enn risiko og konsekvenser av kontroll på sosiale medier. Samtidig som de opplever at de ikke påvirkes spesielt mye av det de ser i sosiale medier og ikke lar seg påvirke i å selvsensurere seg selv. Funnene i studien tyder på at informantene er reflekterte og bevisste på risikoen ved å gi fra seg informasjon og tillate å la seg bli overvåket av de sosiale mediene, men at dette ikke oppleves like begrensende for dem. På samme måte som informantene ikke føler de sensurerer seg selv og ikke føler deres ytringsmuligheter er begrenset med bakgrunn i etnisitet, religion, kultur, og mer, faller de fremdeles under en selvsensurskontroll ved at de velger å la være å ytre seg. De påvirkes til å ikke dele sine meninger fordi de risikerer å møte motreaksjoner.

For dem som leser denne oppgaven, vil nok kunne oppleve å sitte igjen med noen tanker og refleksjoner rundt sin egen bruk av sosiale medier. Men også finne muligheter for mer forskning på fenomenet. Ettersom det kun er fire informanter, vil ikke mine funn gjenspeile alle ungdomsjenters opplevelser og erfaringer om fenomenet.

Forord

Så var endelig dagen kommet for å levere masteroppgaven og plutselig er studietiden over for denne gang. Det har vært 6 lærerike år som student, og jeg tar med meg masse kunnskap og erfaring videre i livet. Før jeg avslutter min tid som student er det noen jeg vil rette en stor takk til av de som har hjulpet meg og støttet meg på veien.

Først og fremst er det min veileder Gunnar C. Aakvaag som skal ha en stor takk. Tusen takk for gode veiledninger med gode konstruktive tilbakemeldinger og oppmuntrende ord. Selv når jeg var mest frustrert så viste du god forståelse for at masteroppgaven er en tung prosess og det bidro til å motivere meg videre til å jobbe hardt og stå på. Tusen takk! Det har vært en utrolig spennende reise.

Jeg vil rette en stor takk til mine informanter som hadde lyst å stille opp for min masteroppgave. Fordi dere valgte å delta og dele deler av deres liv og tanker med meg. Takk for at dere ville vie meg litt av deres tid og jeg er så takknemlig for dere.

Jeg vil så rette en stor takk til mine medstudenter. En ekstra takk til min «partner in crime» under masterstudiet, Karina K. Wahlgren. Tusen takk for alle de «små» kaffe turene våre med lange og gode samtaler om alt mulig og for at du har orket å høre på og dele frustrasjon og glede omkring masteroppgaven. Masterstudiet hadde ikke vært det samme uten deg.

En stor takk skal rettes til familien hjemme i Trondheim. Jeg vil spesielt rette en stor takk til mine foreldre. Takk til mamma og pappa for alle gode samtaler når jeg har hatt det vanskelig. Takk for all kjærighet og støtte dere har gitt og at dere har heiet på meg. Jeg vil også rette en stor takk til mine venner i både Trondheim og Tromsø som har pushet meg og støttet meg gjennom denne prosessen.

Til slutt er det på sin plass å rette en stor takk til min kjæreste og samboer, Petter. Det har ikke vært lett å bo med en stresset masterstudent. Det har vært fantastisk godt å ha deg som støtte og jeg er så takknemlig for all trøsten du har gitt meg. Jeg vil takke deg og familien din for å heie på meg, og stå bak meg. Du har vært min viktigste støttespiller og for det er jeg evig takknemlig

Embla, Mai 2022.

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	2
Forord	4
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for oppgaven	1
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3 Kunnskap på feltet	3
1.4 Oppgavens oppbygging	6
2 Teoretisk rammeverk.....	7
2.1 Sentrale begreper	7
2.1.1 Sosiale medier	7
2.1.2 Frihet	10
2.1.3 Kontroll	12
2.2 Teorier knyttet til frihet	13
2.2.1 Anthony Giddens: modernitet og det refleksive selv	13
2.2.2 Erving Goffman: dramaturgisk selvpresentasjon.....	17
2.3 Teorier knyttet til kontroll	21
2.3.1 Thomas Ugelvik: sosial kontroll	21
2.3.2 Michel Foucault: straff og panoptisk disiplinering	24
3 Metode.....	27
3.1 Valg av metode.....	28
3.1.1 Kvalitativ forskningsmetode	28
3.1.2 Det semistrukturerte intervju.....	29
3.2 Utvalg og rekruttering	30
3.2.1 Snøballmetoden.....	31
3.2.2 Rekruttering og intervju	32

3.2.3	Presentasjon av informantene.....	33
3.3	Gjennomføring av intervjuene.....	34
3.3.1	Transkribering	36
3.4	Analyseprosessen.....	36
3.5	Etiske problemstillinger.....	38
3.5.1	Informert samtykke	38
3.5.2	Nettsjema.no og sikker lagring av datamateriale	39
3.6	Studiens reliabilitet	40
3.7	Studiens validitet	41
4	Empiri.....	42
4.1	Identitet.....	43
4.2	Teknologisk	47
4.3	Økonomisk/kommersiell	53
4.4	Sosial og jevnalder.....	57
4.5	Politisk	62
5	Analyse.....	70
5.1	Frihet på sosiale medier	70
5.1.1	Frihet til å konstruere identitet	71
5.1.2	Frihet til å flykte fra sosialt press	74
5.1.3	Teknologiske muligheter.....	78
5.1.4	Ytringsfrihet	79
5.1.5	Frihet til å kjøpe seg inn i det digitale samfunnet	81
5.2	Kontroll på sosiale medier.....	82
5.2.1	Selvpresentasjonskontroll.....	83
5.2.2	Overvåkningskontroll.....	87
5.2.3	Påvirkningskontroll	90

5.2.4	Ytringskontroll	92
6	Forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier	95
6.1	Frihet og kontroll på identitet og selvpresentasjon.....	96
6.2	Frihet og kontroll på et teknologisk plan.....	97
6.3	Frihet og kontroll på det sosiale og jevnaldrende.....	98
6.4	Frihet og kontroll til å kjøpe seg inn i fellesskapet og påvirkes	99
6.5	Frihet og kontroll på politiske verdier, holdninger og meninger.....	100
7	Konklusjon	104
7.1	Veien videre.....	106
	Referanseliste	108
	Vedlegg 1	112
	Vedlegg 2	114
	Vedlegg 3	118

1 Innledning

I en verden som blir stadig mer digitalisert og hvor mennesker etablerer seg et liv i den digitale verden er forskning på digitale områder som sosiale medier blitt mer viktig. Spesielt har medievanene og mediebruken til ungdommer endret seg betraktelig siden det ble en etablert del av deres hverdagsliv. Det kommer frem i en rapport av Medietilsynets undersøkelse: *Barn og medier 2020*, som viser at 90 prosent av barn og unge i alderen 9-18 år er på ett eller flere sosiale medier. Oppsummert i rapporten fremkommer det at 65 prosent av barn og unge i alder 9-18 år bruker appene *Instagram* og *TikTok*. Det å være på nett er blitt en essensiell del av vårt hverdagsliv. Den formen for teknologi som har vokst fram har ført til flere endringer i samfunnet og barn og unge er de mest aktive brukerne av internett og sosiale medier.

Barn og unge benytter sosiale medier på flere måter. De kan bruke de sosiale mediene til å utforske andre områder, teste grenser, skaffe nye sosiale relasjoner. Nettsteder som Facebook gir i dag barn og unge, og for så vidt voksne, tilgang til en helt annen verden, og dette er med på å påvirke hvordan man ser og opplever verden og hvem man blir til slutt (UngOrg, 2014)

1.1 Bakgrunn for oppgaven

Temaet jeg har valgt for min masteroppgave tar opp temaet ungdom og sosiale medier. Det kommer av at jeg sitter med den oppfattelsen av at dagens ungdom som har vokst opp med store deler av livet med teknologi og digitale redskaper rundt seg, på en måte har en stor frihet på grunn av sosiale medier, men at det også koster dem privatliv og de må gi fra seg en del kontroll for å kunne bruke de sosiale mediene. Sosiale medier dominerer hverdagslivet til unge og det er der deres sosiale liv utspiller seg. En enkel forklaring på sosiale medier er at det er som et digitalt landskap der mennesker kan interagere med hverandre på en lettere måte. Jeg vil med min masteroppgave belyse spenningsforholdet mellom det positive og negative ved sosiale medier, ved å gå nærmere inn på hvordan ungdom opplever at sosiale medier gir dem frihet og muligheter til å utfolde, uttrykke og være den de ønsker. Jeg vil også belyse områder som makt og kontroll på sosiale medier. Hvem er det som besitter makten og utøver den og hvilke former for kontroll finnes det? I tillegg vil jeg også belyse hvordan ungdom opplever at de kommer i situasjoner på sosiale medier hvor de opplever at de må sensurere seg selv eller ta mer hensyn for ikke å skape konflikt.

Det å kunne velge tema selv for masteroppgaven gjør at jeg får muligheten til å fordype meg i et tema jeg har stor interesse for. I tillegg har jeg også praktisk erfaring med temaet da jeg selv har «vokst opp» med sosiale medier. Som ung voksen født på midten av 90-tallet er jeg i den generasjonen som har hatt en oppvekst der ungdomstiden ikke var like sterkt påvirket av sosiale medier. Jeg var selv tenåring da Instagram og Snapchat kom på markedet, Facebook hadde allerede eksistert i mange år og slik sosiale medier fungerer i 2022 er det noe helt annerledes fra slik det var for 10. år siden. Etter hvert med årene har jeg fått erfare hvordan sosiale medier som Instagram har endret seg fra å kun handle om å dele bilder fra hverdagslivet, til å bli en form for karriere, og bilder som deles er mer glamorisert og tilgjorte. Jeg har gjennom årene observert at det som fremdeles er viktigst for brukere av sosiale medier er hvor mange følgere man har, og hvor mye «likes» man får på det man legger ut. Jeg har også observert hvor viktig en applikasjon som TikTok har blitt for mennesker og samfunnet, spesielt under Coronapandemien. Hvor mye applikasjoner som Instagram og TikTok har bidratt til å skape små digitale samfunn de fleste individer kan føle en tilhørighet til på tvers av landegrensene. Selv med alt positive sosiale medier bidrar med, kommer det ikke uten negative konsekvenser. Det publiseres artikler som tar opp det negative aspektet med sosiale medier om hvordan det kan påvirke negativt på ungdoms psykiske helse, identitet og selvfølelse, bidra til mobbing, m.m.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Denne masteroppgaven er bygget opp av en hovedproblemstilling som blir supplert med relevante forskningsspørsmål. Ved å benytte empirien, med hjelp av de teoretiske ressursene som blir presentert i kapittel 2, vil det i analysen bidra til å besvare forskningsspørsmålene og problemstillingen. Teamet for denne masteroppgaven handler om å få et dypere innblikk på ungdoms opplevelser av forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier. Jeg vil gå nærmere inn på unge jenters opplevelser av at sosiale medier gir dem frihet, men samtidig er de under en kontroll gjennom konstant overvåkning og påvirkning fra de sosiale mediene. Problemstillingen for denne oppgaven er derfor slik:

«Hvordan opplever ungdom forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier?»

Som nevnt vil jeg med denne problemstillingen undersøke ungdom, men mer spesifikt gå undersøke ungdomsjenters opplevelser av at de har frihet på sosiale medier, selv om de er underlagt en form for kontroll ved å ta i bruk sosiale medier. For å kunne bruke de sosiale mediene må man gi tillatelse til at de kan samle informasjon om brukeren som selskapene kan

bruke for å gi individet en mer personlig opplevelse av det sosiale mediet. Denne informasjonslagringen og overvåkningen gir brukeren en algoritme. Kort fortalt er algoritmer informasjon sosiale medier samler om brukerne og påvirker hva man får se av annonser, innhold, nyheter, m.m. Sosiale medier er en digital arena som innehar mange dimensjoner for frihet og kontroll, jeg vil derfor legge frem tre forskningsspørsmål som skal supplere problemstillingen:

1. *Hvilke former for frihet opplever ungdomsjenter på sosiale medier?*
2. *Hvilke former for kontroll opplever ungdomsjenter på sosiale medier?*
3. *Hva er spenningsforholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier?*

1.3 Kunnskap på feltet

Med bakgrunn i at det ikke er mye tidligere forskning særlig relevant for min oppgave, vil jeg derfor legge frem noen artikler som har studert mer på ungdom og sosiale medier. Det finnes mange studier om ungdom og sosiale medier, men det er ingen som svarer direkte for min oppgave, og det vil derfor ikke være noe disse artiklene kan bidra med utover oppgaven.

Dagens ungdom er den generasjon som har vokst opp store deler av livet med teknologien og er det som Nome (2011) kaller «*homo zappiens*», og omtaler også dagen ungdom for «*screenagers*», med bakgrunn i at de hele tiden har en skjerm foran seg. Nome bruker begrepet *homo zappiens* for å forklare hvordan dagens moderne ungdom kan betraktes som en ny form for urbefolkning som lever livene sine på et digitalt plan i tillegg til den fysiske og virkelige verden utenfor (Nome, 2011). Nome (2011) viser til hvordan internett er en ny arena for inkludering og ekskludering for barn og unge og henviser til Ziehe (1994), som forklarer idyllisering av ungdommen ved at: «*forventing om skjønnhet og uskyld, frihet til å være som man vil og av hele tiden å kunne starte med blanke ark, preger også voksenlivet i stigende grad*» (Ziehe, 1994, i Nome, 2011). Ungdommens frihetsrom kan oppleves som et verdivakuum fordi frykt for feil dominerer, og identitetsdannelsen oppleves konkurransepreget (ibid). Ungdom kan oppleve konkurranse når de ser andre får flere likes enn seg og det blir en konkurranse om å ha den beste identiteten.

Internett og sosiale medier har blitt en arena for sosial samhandling og en møteplass for individer på tvers av generasjoner og landegrenser: «*der aldersgrenser, økonomi og åpningstider setter grenser for hva barn og voksne kan dele av opplevelser i den virkelige verden, tilbyr nettsamfunnene samme opplevelser*» (Nome, 2011). Som Nome forklarer videre

er et av kjennetegnene ved sosiale medier at det gir mulighet for eksperimentering med identitet og relasjoner, brukerprofil formes etter hva man ønsker, og relasjoner bygges ved å følge hverandre, bli med i grupper eller legge til venner. Nome viser også til at friheten vi har til å forme identitet er det store idealet i moderne tid, men at det kommer med en bismak ettersom utvalget av muligheter kan virke overveldende og det er forventninger som drar individer i ulike retninger.

Gry Paulgaard (2006) bidrar til å gi en forståelse av identitet og fellesskap gjennom interaksjon med omgivelsene. Paulgaard (2006) forsket på geografisk område og yngre skoleelever, og forklarer: «*vi skaper vår identitet via andres respons*» (Paulgaard, 2006, s.70). Friheten som Nome (2011) sikter til at ungdom har til å bruke internett og sosiale medier til å eksperimentere med identitet, ifølge Paulgaard (2006), er denne friheten til identitet og det å skape seg selv, avhengig av fellesskapet (ibid). Individer i grupper kan gjerne skape en felles gruppeidentitet, for eksempel gjennom identitetsknagger. Paulgaard (2006) forklarer at tilknytning og tilhørighet i fellesskapet er noe det enkelte individet selv må skape, og gjennom gruppetilhørighet og med kollektiv identitet kan det skape trygghet gjennom å bruke identitetsknagger. Fra Paulgaard (2006) kan det tolkes som at ungdom lærer hvordan de skal fremstå i møte med forventninger til hva som forventes fra dem på de ulike sosiale mediene. Slik som det på Instagram er mer fokus på glamour og «et perfekt hverdagsliv», og med identitetsknagger kan de forholde seg til forventningene som stilles og unngå avvikende holdninger og dermed risikere eksklusjon fra gruppen og dermed risikere å miste følgere på sosiale medier og få mindre likes på sine bilder.

Sosiale medier kan omtales som en rekke sosiale nettsider, også applikasjoner som gir forbrukere mulighet til å: «*1) konstruere en offentlig eller halv-offentlig profil innenfor et begrenset system, 2) lage en liste over andre brukere som de har en relasjon eller kobling til, og 3) der en buke kan se og navigere seg gjennom sin egen og andres liser over relasjoner*» (Aalen, 2013, s.16). Som forbrukere er det vi som er med på å påvirke utviklingen av hva sosiale medier ender opp som, og sosiale medier har blitt en ny arena for sosialt liv hvor det også stille forventninger, regler og normer til hvordan man skal oppføre seg og hva slags atferd som er akseptabel og ikke, «*folk er ekstremt selvbevisste og opptatt av hvordan de fremstår, fordi de vet av hver minste detalj vil granskes av motparten*» (Aalen, 2013, s.105). Ansikt-til-ansikt kontakt gjør det lettere for individer å møte andre da man fysisk kan se publikum, dette blir ikke like enkelt gjennom sosiale medier, ettersom man på ene siden kan være faktisk bevisst på publikum, er det på den andre siden vanskelig å forutse hvem flere

som utgjør publikummet. Det å se for seg publikummet sitt på sosiale medier er heller ikke så ulikt enn det publikummet vi vet og som vi kan forestille oss i det fysiske hverdagslivet (Aalen, 2013, s.106-107). Utviklingen i sosiale medier har gjennom tidene utviklet seg til å nærmest oppfordre og kreve mest mulig informasjon fra sine brukere og gjerne kun bestå i én profil per sosiale medie. Ved å kun operere med én identitet på alle sine sosiale medier blir det enklere å sammenkoble data og gjør det lettere for selskapene bak sosiale medier å selge brukere annonser (Aalen, 2021).

Samtidig vil sosiale medier kartlegge relasjonene ved å be om kontaktlister, «*informasjon om hvem vi har relasjoner til, [er] verdifull for å kunne samle mer data om oss og målrette annonser bedre*» (Aalen, 2021, s.88). Samtidig er det ikke nok å bare ha kontroll over hva man velger å dele om seg selv i sosiale medier, privatliv og personvern blir stadig utfordret ved at sosiale medier har gjort det enklere for hvem som helst å dele informasjon om andre, uavhengig av om det er med positiv eller negativ hensikt. «*Å bli tagget i et politisk innhold man er uenig i, eller i et bilde av en selv man ikke liker, er blant eksemplene folk ofte nevner som er ubehagelig*» (Aalen, 2021, s.89). Samtidig er det også de som benytter sosiale medier til å ta ut ulike sider av seg selv, ved at de velger enkelte applikasjoner, slik som Instagram, hvor de velger å bare publisere én side av seg selv, mens de kan bruke andre applikasjoner, som TikTok til mer flyktig og tidsfordrivende bruk for: «*å leve ut sider av seg selv de ikke ønsker å vise for hele nettverket*» (Aalen, 2021, s.92).

Fra undersøkelsen til Medietilsynet som heter *Barn og medier 2020a* om sosiale medier og skadelig innhold på nett sin delrapport 1 fra februar 2020, og fra hovedrapporten *Barn og medier 2020b* som kartlegger barn og unges medievaner fra oktober 2020 i avsnittet om hvilke sosiale medier og apper barn og unge bruker, legges det frem: «*Nesten alle barn og unge i alderen 9–18 år bruker YouTube (95 %). Deretter følger Snapchat (80 %), TikTok (65 %) og Instagram (65 %). Omtrent halvparten av 9–18-åringene bruker Facebook.*» (Medietilsynet, 2020ab). Barn og medie-undersøkelsen (2020a) skriver i delrapporten at: «*TikTok er aller mest utbredt blant ungdom i alderen 13 – 16 år, hvor over 70 prosent bruker denne tjenesten*» (Medietilsynet, 2020a, s.12). Selv med aldersgrense kommer det frem at 44 prosent av barn og unge som benytter seg av Snapchat, TikTok, Facebook og Instagram har brukt foreldrene sine til å lage seg en brukerprofil på sosiale medier til tross for aldersgrensen som er på 13 år for de fleste applikasjoner og nettsteder. Videre trekker medietilsynets rapport (2020b) at opptil 99 prosent av 9 – 18 åringer som er på sosiale medier, velger mellom 45-60 prosent å holde sine brukerprofiler private.

1.4 Oppgavens oppbygging

Denne masteroppgaven består av totalt 7 kapitler. Kapittel 2 vil ta for seg studiens teoretiske ressurser. Jeg skal først redegjøre for sentrale begreper, som *sosiale medier*, *frihet*, og *kontroll*. Jeg vil deretter redegjøre for Anthony Giddens teori om modernitet og selvidentitet som vil være en mer generell teori som ikke bare fokuserer mer på individet, men også samfunnet. Deretter skal jeg trekke frem Erving Goffmans dramaturgiske metafor som vil fokusere mer konkret på enkeltmenneskets selvpresentasjon og den sosiale samhandlingen. Videre vil jeg trekke frem Thomas Ugelviks definisjon av sosial kontroll og senere vil noen av hans kontrollformer blir presentert i en mer grundig redegjørelse. Til slutt vil jeg legge frem Michel Foucaults teorier om panoptisk disiplinering og straff.

I kapittel 3 vil den metodiske delen av studien presenteres. Først skal jeg ta for meg valg av metode, deretter gå videre til utvalg, rekruttering og gjennomføring av intervjuene. Jeg vil legge frem de etiske problemstillingene, der fokuset vil vektlegges på valg og innhenting av sensitiv informasjon. Kapitlet vil avsluttes med en presentasjon av oppgavens reliabilitet og validitet.

I kapittel 4 skal jeg presentere mine empiriske funn som jeg anser som viktige for studiens formål. Kapitlet er delt opp i fem kategorier: identitetskontroll, teknologisk kontroll, sosial- og jevnalder kontroll, økonomisk/kommersiell kontroll, og politisk kontroll.

I kapittel 5 skal jeg legge frem studiens analyse. Her vil de teoretiske ressursene bidra til å gi en faglig forståelse av de empiriske funnene i studien. Empirien vil være forankret i teorien for å besvare ungdoms opplevelser og erfaringer av frihet og kontroll på sosiale medier.

I kapittel 6 skal jeg legge frem en diskusjon om hva slags frihet og kontroll som oppleves på sosiale medier med de fem dimensjonene: identitet, teknologisk, sosial- og jevnalder, økonomisk/kommersiell og politisk. Her vil jeg diskutere funnene i studien, og gi svar på studiens problemstilling og forskningsspørsmålene. Etter konklusjonen vil det bli gitt forslag for videre forskning.

I kapittel 7 vil jeg gi en konkluderende avslutning for oppgaven og hva som er veien videre.

2 Teoretisk rammeverk

Denne oppgaven handler om hvordan ungdom opplever forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier og hva slags former for frihet og kontroll det er de opplever. For denne oppgaven er det valgt ut fem ulike områder hvor frihet og kontroll kan oppleves. Det er mange teorier der ute som også ville vært relevant for oppgaven, men jeg har valgt meg ut fire som jeg mener er de mest relevante for min oppgave. Jeg vil starte med å redegjøre for de to teoriene som er mer knyttet opp mot frihet, deretter vil jeg legge frem de to teoriene jeg har valgt ut som tar mer for seg kontroll. Jeg skal kort skissere ut teoriene og deretter trekke ut de mest relevante områdene og begrepene fra teoriene for å bruke til å finne ut hvordan man kan se koblingen mellom frihet og kontroll på sosiale medier i praksis.

2.1 Sentrale begreper

I dette delkapittelet vil jeg trekke ut noen sentrale begreper som er relevante for fenomenet som studeres i oppgaven. De sentrale begrepene er *sosiale medier*, *frihet*, og *kontroll*.

Grunnlaget for at disse begrepene blir trukket frem er at de utgjør nøkkelordene for oppgaven og det vil derfor være hensiktsmessig å gi en redegjørelse i hva som ligger i begrepene.

2.1.1 Sosiale medier

I dette avsnittet skal jeg redegjøre for hva sosiale medier er og vise til noen begreper som angår sosiale medier som vil være relevant for å få en bedre forståelse av hvordan sosiale medier fungerer og hvordan det drar individer inn og påvirker hverdagslivet deres. Fra de første sosiale mediene, som MySpace og til etableringen av Facebook, har det siste 10-15 årene skjedd en stor utvikling og sosiale medier har forandret seg fra det først kom til samfunnet. Men selv om sosiale medier anno 2022 har fått en ny betydning for folk flest, bygger de enda på samme premisser som de tidligste sosiale mediene.

Sosiale medier omfatter nettsider og applikasjoner som tilrettelegger mulighet for sine brukere til å skape og dele innhold med omverden. Noe av det mest kjente sosiale mediet er Facebook, Snapchat, Instagram, Twitter og TikTok, for å nevne noen. Sosiale medier har blitt en ny måte å kommunisere og sosialisere, men de kan også benyttes for å formidle nyheter, markedsføring gjennom algoritmestyrte reklamer, dele meninger og ytringer og finne offentlig informasjon. Sosiale medier har siste årene også utviklet seg til å gi brukere mulighet for å etablere en karriere og bli en såkalt *influenser*.

Aalen (2013/2021) viser til *Lock in - effekten* som: «handler om ting som bidrar til at forbrukerne låses til et bestemt produkt eller en tjeneste, (...) hvis brukerne opplever ulempene og innsatsen ved å bytte fra en tjeneste til en annen som større enn fordelene ved den andre tjenesten, kommer de ikke til å bytte» (Aalen, 2021, s.31). Lock-in effekten kan forstås på den måten at alle sosiale medier produserer egenskaper som drar til seg brukere, og gjerne egenskaper andre sosiale medier ikke har, for eksempel da Snapchat kom med sin *story* egenskap slik at brukere kunne dele storys med et større publikum, dro det til seg flere brukere av applikasjonen. Denne effekten kan man også se i hvordan barn og unge har migrert seg fra nettsted til nettsted, eller fra applikasjon til applikasjon. Før så var barn og unge store brukere av Facebook, Instagram og Snapchat, men har nå byttet over til appen *TikTok*. Om man velger å erstatte Facebook med et annet sosialt medie, vil man måtte bygge opp hele nettverket sitt fra bunnen av ettersom ikke alle sosiale medieplattformer deler samme lock-in effekt, for eksempel importering av følgere og vennelister fra en applikasjon til en annen (Aalen 2013/2021).

En forretningsstrategi de fleste sosiale medier velger å benytte seg av er personbaserte annonser. En måte de gjør dette på er det er at "*selskapene samler inn så mye informasjon som mulig om brukerne. Deretter finner de en mer algoritmedrevet måte å vise frem innholdet på, slik at de enklere kan vise målrettede annonser.*" (Aalen 2021, s.35). I systemene som styrer de sosiale mediene finnes det en datamaskin som samler opp informasjon om hver bruker som benytter seg av sosiale medier. Datamaskinen som sitter bak og får med seg de digitale bevegelsene, påvirker algoritmene slik at de kan bestemme hvem hva slags annonser og nyheter du får presentert i nyhetsoppdateringene, forslag til hvem du kan legge til som venn, hva som dukker opp øverst i søkeresultatet (ibid). Algoritmene vil endres dersom datamaskinen registrerer at brukeren ikke responderer på de forslagene som har blitt gitt og vil dermed følge videre med på hva brukeren foretar seg, slik at nye annonser mer rettet mot brukerens interesse blir møtt. Problemet oppstår når det gir utfordringer på privatliv, spredning av falske nyheter, mobbing og lignende (Aalen 2021, s.36).

Selskapene bak de sosiale mediene har lite å tjene på å skjerpe inn problemene, de har lite å tjene på å ikke kunne samle så mye informasjon som overhodet mulig om brukerne sine for å kunne opprette spesifikke annonser rettet mot spesifikke brukere. For å kunne bruke et sosialt medie, slik som Facebook, Instagram eller TikTok, er man nødt til å gi appene godkjenning til ulike vilkår og betingelser, noen av disse innebærer å gi tillatelse til å spore bevegelsene du gjør gjennom appen, men også dersom du benytter andre apper tilknyttet samme selskap som

en applikasjon tilhører. Dermed kan selskapene bak de sosiale mediene bruke informasjon om hvilke steder brukeren befinner seg, eller nettsider brukeren er på til å rette annonsene etter denne sporingen. Aalen har en beskrivelse av dette: "*Idet du går til det sosiale mediet, utløses det en automatisert budrunde, der annonsøren som har bydd høyest for å nå en som deg, får plassere sin annonse synlig for deg når du er inne på det sosiale mediet*" (Aalen 2021, s.38).

Målrettede annonser er selve inntektskilden til selskapene bak de sosiale mediene (ibid).

Sosiale medier flest har i dag en nyhetsstrøm som er algoritmestyrte som drives av at brukeren interagerer med innhold og andre brukere på sosiale medier. For at algoritmene skal fungere er det avhengig av at vi brukere responderer på innhold vi blir presentert, og man *scrolle* gjerne over innhold som ikke fanger interessen eller oppmerksomhet, «*og dette sender da et signal til algoritmene om at det er uinteressant*» (Aalen, 2021, s.141). Annonsene som kommer opp, har ulike målgrupper som skal nåes og sporing av digitale bevegelser er derfor en essensielt for selskapene å gjøre for at de skal kunne finansieres selv. Sosiale medier er gratis for brukeren, men koster selskapene penger og markedsføring av annonser som er person-rettet mot forbrukeren er da sosiale mediers inntektskilde.

Instagram og TikTok.

Bildedelingsapplikasjonen Instagram ble lansert i 2010 og er først og fremst en bildedelings-tjeneste (Berentsen, 2014). Med årene har Instagram utviklet seg til å bli en viktig arena for markedsføring for bedrifter og også blitt en viktig arena for *influencere* som stort sett lever av å legge ut bilder fra sin hverdag. Instagram kan virke som at det gikk fra å dele små deler av hverdagen med et publikum, til å handle om selvpromotering. Som med andre sosiale medier oppretter man en bruker og man kan følge andre mennesker eller grupper, kommentere og respondere på andres innhold. Instagram gir også mulighet for brukere å ha profilen sin offentlig eller privat. Dette gjør det lettere for brukere å kontrollere hvem som får følge dem og ikke og dette kan være en faktor for hva de velger å dele av bilder på Instagram. Samtidig er det på Instagram veldig vanlig å redigere bilder og legge på filter, som vi skal se senere i oppgaven, kan det virke som det er et mål om å se mest mulig perfekt og glamorøs ut, og ved å manipulere bildene sine gir man på en side et digitalt-visuelt bilde av seg selv, men som da er uekte.

TikTok er en applikasjon som tidligere het *musical.ly*, men endret navn til TikTok og har siden 2020 blitt en av de mest nedlastede applikasjonene. TikTok ble mer viralt under Coronapandemien og ble fort en viktig del av hverdagen til folk flest. Men fremdeles utgjør

største andelen av brukerne til TikTok ungdom i alder 9-18 som vi ser i rapporten til Medietilsynet (2020). Applikasjoner som TikTok fungerer på den måten at man lager korte videosnutter og gjerne benytter populærmusikk, når noe trender og «tar av» kan andre individer oppleve at de må følge denne trenden, igjen hvis intensjon er mest mulig oppmerksomhet, vil det resultere i at man påvirkes til å kopiere hverandre. Dette blir trukket frem i en artikkel fra Kaye, Rodriguez, Langton & Wikström (2021) «*Over the past two years, short-video platforms that feature audiovisual content between 15 and 60 seconds have exploded in popularity around the world. TikTok, formerly known as Musical.ly, rose to prominence as a lip-syncing platform that allowed users to create videos singing over existing popular songs.*» (Kaye et, al. 2021, s. 3196).

2.1.2 Frihet

I boken *Frihet. Et essay om å leve sitt eget liv*, forklarer Aakvaag (2013) fenomenet frihet som både fascinerende, frustrerende og komplekst på samme tid. Friheten blir omtalt som en skygge som kontinuerlig følger oss, som vi møter på når vi står ovenfor alternativer: «*som når vi har gode nok karakterer til å komme inn på flere studier, har politisk frihet til å stemme på to eller flere partier (...), vi møter imidlertid – paradoksalt nok – friheten når vi motsatt evner å slippe opp og frigjøre vårt impulsive selv fra den ofte rigide og tvangsmessige kontrollen til det høye selvet*» (Aakvaag, 2013, s.18).

Hvorfor friheten kan sies å være fascinerende er som Aakvaag (2013) viser til at vi mennesker er frie og kan kontrollere atferden vår på en mer kompleks måte enn andre dyr på godt og vondt. Vi har frihet til å lykkes og mislykkes, le og gråte og at vi har den troen på at vi besitter flere alternativer og mer frihet enn vi egentlig har. Friheten gjør også: «*at vi mennesker kan leve svært rike og meningsfylte liv, men også a denne rikdommen og meningsfyllden kan tas fra oss*» (Aakvaag, 2013, s.21). Friheten gjør også livet frustrerende: «*fordi vår egen frihet er en kilde til komplikasjoner. Mange alternativer skaper for eksempel redsel i oss for alt vi år glipp av – vi lever i den dystre skyggen av alt vi kunne fått*» (ibid). Mennesker kan oppleve frihet ved at de kan bruke sosiale medier til å uttrykke seg på en annen måte uten omgivelsene rundt som kontrollerer dem. Friheten kan også være frustrerende ved at man kan bli frustrert over andres frihet, for eksempel: «*en arbeidsgivers frihet til å instruere sine ansatte innebærer for eksempel at de ansatte ikke kan gjøre som de vil i arbeidstiden*» (Aakvaag, 2013, s.22). Samtidig kan det gi komplikasjoner når valgmulighetene mennesker har er uendelige, og man ikke dekker alle kravene som stilles fra

samfunnets ulike arenaer (Aakvaag, 2013). Som frie vesen kan vi være takknemlige for friheten sosiale medier gir til at vi som forbrukere kan utforske, utfolde, oppleve og erfare identiteter, kulturer, politisk engasjement, men at det koster å ofre privatliv og at alt man gjør digitalt blir overvåket av andre. Friheten kan også gjøre livet komplekst ved at vi møter den hele tiden i hverdagen fordi vi ikke kan forutse og forstå menneskene vi omgås, som Aakvaag (2013) viser til et eksempel der noen har sagt ja til å møte noen en dag, men sier nei dagen etter. Dette fordi individet besitter friheten til å velge og ikke er styrt av ytre betingelser (Aakvaag, 2013).

Aakvaag (2013) viser til et grunnpremiss for sin tolkning av frihetsbegrepet og det er at: *«frihet er et aspekt ved handling, (...) og handling defineres som å gripe inn og forandre verden på en bevisst og målrettet måte»* (Aakvaag 2013, s.41). I hver handling foreligger en intensjon hos individet som skal utføre handlingen. Intensjonen med handlingen bunner i hva slags fremtidig tilstand man ønsker seg og vil realisere. Intensjon baserer seg på hvilke grunner individet har for å gjøre handlingen meningsfull. Intensjon må utløse handlingen, intensjon er basert i grunner som gjør at en handling blir meningsfull, ønske motiverer fram intensjonen til å utføre en handling, men når handlingen først skjer må den skje på riktig måte gjennom kontroll (Aakvaag, 2013). Frihet og handling er tett knyttet sammen gjennom at vi tror at det endelige valget til å gjennomføre en handling, kontrollert eller uten kontroll, er opp til oss selv og vi står ansvarlige for atferd og konsekvens som forekommer av vår handling. Aakvaag (2013) gir en generell definisjon av kjernen i frihet og definerer det slik: *«frihet er fravær (inkludert overvinnelse) av begrensninger når vi handler»* (Aakvaag, 2013, s.44). Men at denne definisjonen har en rekke implikasjoner, ved at en erfaring av denne friheten individer har til å nå målene sine uhindret.

Frihet i individualistisk perspektiv ligger i at individer kan være frie: *«teorien om det sosiale selvet at ingen kan bli eller være et handlingskompetent subjekt utenfor sosiale grupper»* (Aakvaag, 2013, s.47), og individualistisk frihet er forenlig med eksistensen av sosiale strukturer. Når vi individer interagerer med andre individer skapes nye intenderte og uintenderte mønstre. Individualistisk frihet må skille mellom grunnleggende handlingsfrihet, gjennom fravær av ytre betingelser, og sosiale betingelser, som friheten til å velge mellom flere politiske partier, religiøs, kulturell, juridisk frihet og mer (Aakvaag, 2013).

2.1.3 Kontroll

I sin bok «*Sosial kontroll*» vil Thomas Ugelvik frem til å gi en introduksjon av hva som inngår i fenomenet om sosial kontroll. Ugelvik (2019) viser til sosial kontroll gjennom et eksempel der to jenter filmer en hendelse, de sitter så på en benk som er konstruert for å være behagelig å sitte på, men ubehagelig å ligge på. Allerede her er det en sosial kontroll for å forhindre at folk legger seg for å sove på benken. På veggen i busskuret der benken jentene sitter befinner seg, henger en plakat som skal minne alle reisende med kollektiv trafikk at de som blir tatt med falsk billett risikerer straff for forfalskning og dette kan få utslag på fremtidig studier og yrker jentene skulle ønske å foreta seg. Videre forklarer Ugelvik at «*det å være menneske er å leve i en verden av sosiale relasjoner og stadige møter med andre mennesker*» (Ugelvik, 2019, s.12-13), og ettersom vi mennesker befinner oss i byer og tettsteder, lever vi i nærheten og knyttet til hverandre. Dersom mennesker hadde vært fordelt slik at vi sjelden hadde interagert med hverandre, eller ikke trengte å møte hverandre hadde det ikke vært nødvendig å bruke en hel del krefter å tenke på kontroll og orden (Ugelvik, 2019). Vi mennesker lever tett sammen og er avhengige av hverandre, og fordi vi nettopp er avhengige av hverandre for å overleve må det forekomme en viss kontroll.

Ugelvik (2019) viser til flere former for kontroll i sin bok, noen av disse vil bli presentert i en mer grundig redegjørelse senere i kapittelet. Ugelvik (2019) definerer sosial kontroll med den definisjonen at: «*sosial kontroll er ulike forsøk på å folk til å oppføre seg slik man mener folk bør oppføre seg. Sagt på en annen måte er det snakk om forsøk på å rette atferd etter en norm for riktig atferd*» (Ugelvik, 2019, s.14), sosial kontroll kan derfor anses som noe som finnes overalt hvor mennesker interagerer og samhandler, men ikke all sosial kontroll er lik. Sosial kontroll kan betraktes på den måten at det er en sosial struktur som bidrar til å opprettholde ønsket atferd fra sine samfunnsborgere og med ett sett normer og regler, styre og kontrollere for å hindre uønsket atferd. Sosial kontroll kan knyttes til en kontrollpraksis: «*hvor målet har vær tå undersøke eller kontrollere at ingen beriker seg på noen andres eller bedriftenes (eller fellesskapets) bekostning*» (Ugelvik, 2019, s.19), og sosial kontroll kan også dermed bety en nødvendig kontroll av menneskers samhandling for best mulig samhandling mennesker i mellom (ibid).

Ugelvik (2019) trekker frem Foucaults verk fra 1999, nemlig boken «*overvåkning og straff*» som det blir redegjort for senere i kapittelet. Ugelvik trekker denne boken frem som den mest siterte av bøker om sosial kontroll da den forteller om samfunnets overgang fra kongemakt og

straff som innebar tortur og dødsstraff, til et samfunn som har en styringsform mer preget av disiplin, som med Jeremy Bentham's panoptiske disiplin. Mangelen på en felles definisjon av sosial kontroll gjør at begrepet kan betraktes på mange måter, men at det også henger sammen med andre begreper som fri vilje, normer, ansvar og menneskelig handling og relasjoner. Det som kan være sosial kontroll for ett individ kan være maktmisbruk hos ett annet individ. Underbegreper som kan ilegges sosial kontroll kan være: «*fenomener som straff, behandling, overvåkning, overtalelse, informasjon, manipulerende ros, trusler, (...)*» (Ugelvik, 2019, s. 33). Sosial kontroll må spesifiseres og Ugelvik har derfor laget brukbare underkategorier, de vil bli presentert i kapittel 2.4.

2.2 Teorier knyttet til frihet

Som forklart i innledningen til dette kapittelet vil det legges frem teorier som kan knyttes mot frihet og kontroll. I denne delen vil det legges frem teorier mer opp mot frihet, ved å trekke frem Giddens teori som vil gi en mer generell forståelse om det utviklende og moderne samfunnet som gir individer flere valgmuligheter. Goffmans teori om individers dramaturgiske selvpresentasjon vil også bli trukket frem, da denne teorien går mer på hvordan individet går frem i sine valg for selvpresentasjonen av seg selv. For eksempel kan vi bruke Giddens teori om modernitet ved å se hvordan moderniteten og teknologisk utvikling har gitt mulighet for en ny type for sosial arena et nytt sosialt landskap individer kan etablere seg i. I det digitale og sosiale landskapet må individer finne muligheter for å orientere seg rundt i deres nye verden, og supplert med Goffmans teori som er mer orientert på individers selvpresentasjon, så har vi refleksive individer som observerer verden rundt seg og aktivt tar valg basert på nøye bearbeiding av deres observasjoner og erfaringer om verden rundt seg. Hvordan skal de fremstå? Hvordan skal de være? Hva forventes? Sosiale medier brukes som en omtale av digitale sosiale nettsteder. Det er en ny sosial arena som foregår *online*, hvor man konstruerer en profil og bygger et digitalt nettverk. Profilen blir en digital beskrivelse av individet og kan brukeren kan bruke profilen på sosiale medier til å gi en representasjon av hvem man er, og hvem man vil bli oppfattet som.

2.2.1 Anthony Giddens: modernitet og det refleksive selv

I dette kapittelet skal jeg gå nærmere inn på Anthony Giddens teorier, med fokus på hans teori om det refleksive selv og modernitet. Giddens har hatt mye innflytelsesrik teori om moderne sosiologisk samtid. I boken *Modernitet og selvidentitet* (1996), dansk overs, legger Giddens frem modernitetens påvirkning på identitet som effekt av at samfunnet i moderne tid

økte av individualisme og viser til at individene i det moderne samfunn har blitt mer reflektsive. Det er også her Giddens viser til begrepene *selvidentitet* og *refleksive selv*.

Fra tradisjonell til refleksiv modernitet

Giddens viser til at det moderne samfunnet skiller seg fra det tradisjonelle samfunnet på den måten at det moderne samfunn innehar reflektsive individer som er styrt av egen vilje og de valg og avgjørelser de foretar seg bygger på en bearbeiding av tilgjengelig informasjon individet har fått i sosial samhandling med andre. Giddens anvender modernitet i en generell forstand og med det viser han til; «(...), *modernitet kan forstås som noenlunde ensbetydende med «den industrialiserte verden», så længe det anerkendes at industrialismen ikke er den eneste institusjonelle dimensjon»* (Giddens, 1996, s.26). Den nye moderniteten er det Giddens kaller, en risikokultur (Giddens, 1996). Giddens mener ikke at sosialt liv i seg selv er mer fylt av risiko i dag enn før, men at det tenkes alltid mer risiko når det vurderes i hvor stor grad det er sannsynlig at et prosjekt vil avvike fra forventede resultater. Giddens viser til at vi for tiden lever i en sosial revolusjon som er preget av oppbruddet fra den industrielle tidens «enkle» modernisering til fordel for senmoderniteten med kjennetegn av «refleksiv modernisering» (Giddens, 1996) modernitetens refleksivitet refererer til den tilbøyeligheten som inngår i de fleste sosiale aktiviteter og er konstant under revisjon på bakgrunn av ny og gammel informasjon.

Giddens (1996), viser til at i høymoderniteten blir fjerne begivenheters påvirkning av nære hendelser eller av selvets intimitet mer og mer alminnelig og at mediene, trykte eller elektroniske, spiller en tydelig rolle. Videre viser Giddens til at; «*den verden vi lever i dag, er på visse fundamentale punkter meget forskjellige fra den verden som blev beboet af mennesker i tidligere historiske epoker»* (Giddens, 1996, s.13). Giddens kaller det moderne samfunnet for post-tradisjonelt og forklarer det med bakgrunn av nye former for formidling av erfaring så blir selvidentiteten et refleksivt streben; «*selvets refleksive prosjekt, som består i at opretholde sammenhengende, men konstant reviderende biografiske fortællinger, finder sted i en kontekst af mangfoldige valgmuligheder, der filtreres gennem abstrakte systemer»* (Giddens, 1996, s.14). Når tradisjon forsvinner eller mister grepet i samfunnet og hverdagslivet rekonstrueres med bakgrunn i samspill mellom det lokale og globale gjør at individene tvinges til å ta valg om livsstilen blant mange muligheter.

Det refleksive selvet

Det moderne samfunnet som Giddens (1996) også kaller det post-tradisjonelle samfunnet er et samfunn som er kjennetegnet av at tradisjoner ikke står like sterkt i samfunnet som det gjorde før. Det vil si at individer i moderne samfunn står i større grad mer fritt enn tidligere og kan leve mer etter egen og fri vilje. Enkelt forklart argumenterer Giddens for at selvet er et refleksivt livsprosjekt for individer. Når Giddens viser til selv-identitet mener han at det kreves refleksiv bevissthet av selvet for å kunne danne identitet og går videre på at individet som refleksivt vesen er et produkt av økt kompleksitet i samfunnet. Samfunnet blir mer moderne og da øker kompleksiteten som fører med seg en større usikkerhet. Giddens forklarer at modernitetens refleksivitet strekker seg helt innerst inne i selvet og i post-tradisjonelle samfunn blir derfor selvet sett på som et refleksivt prosjekt (Giddens, 1996). Der det tradisjonelle samfunn var mer preget av en kultur hvor den som skulle forandre sin identitet ble nøye overvåket, gir det moderne samfunnet en økt mulighet for at selvet skal kunne forandres gjennom utforskning og kan konstrueres som en del av en refleksiv prosess etter individets eget ønske (ibid). Men dette fører også til at individer blir stående ovenfor utfordringer til selvet om hvem man vil være og hva er det som skal til for å kunne opprettholde bildet av den det selvet de ser for seg, og der kommer det Giddens viser til at det refleksivt prosjekt innebærer at individer må handle og fatte avgjørelser og valg på så rasjonelle måter de kan for å opprettholde sammenhenger fra forskjellige hendelser i livet som skal danne deres selv-identitet.

Refleksiv hos Giddens kan forstås på den måten at refleksivitet er aktive beslutninger, avgjørelser og valg som er basert i en bevisst og grundig informasjonsbearbeiding hos individet, og dette preger i stor grad det moderne samfunnslivet og er et viktig element i alle former for sosial aktivitet og samhandling. Med dette viser han til at det intime aspekt i personlig liv er direkte forbundet med skapelse av sosiale relasjoner og forbindelser.. Men selv i et moderne samfunn kan selvidentitet bli problematisk, fordi det kan oppleve å stå i kontrast til forholdet mellom seg selv og samfunn i tradisjonelle sammenhenger (Giddens, 1996).

Giddens viser til begrunnelse og motivasjon som delområder i individers handlingsregulering: *«Begrundelserne for handler er en iboende del af den refleksive handlingsregulering (...). Begrundelser er forskellige fra motiver, som refererer til handlingens udspring»* (Giddens 1996, s.80). Motiver er, i motsetning til begrunnelser, mer individets underliggende følelsestilstand og er mer knyttet til følelser forbundet med tillit og sosiale bånd (Giddens,

1996). Giddens viser til at skyldfølelse er en av de manifestasjoner som angst kan fremkalle hvis det foregår en provokasjon og gir denne beskrivelsen av skyldfølelse: «*skyldfølelse er angst skabt af frykten for overtrædelse – det vil sige situationer, hvor individets tanker eller handlinger ikke stemmer overens med forventninger af normativ art*» (Giddens 1996, s.82). Men skyldfølelsen treffer ikke like mye på selvidentitet og Giddens viser til begrepet skamfølelse, og beskriver at skamfølelsen er mer forbundet med selvidentitet, fordi den grunnleggende er en form for angst når en fortelling individet opprettholder av sitt selv, er en sammenhengende biografi og om den er tilstrekkelig (Giddens, 1996). Skamfølelsen begynner først som en tidlig skyldfølelse som får stimulering av opplevelser og følelser som utilstrekkelighet eller ydmykelse kommer frem. Giddens viser til Sartre som har et eksempel på dette. Eksempelet går ut på at det er en mann som gjør vulgære bevegelser eller utviser en atferd som avviker fra normalen fordi han er irritert. Han føler seg da iaktatt og plutselig ser seg selv gjennom andres øyne og opplever da å føle en skam. Giddens trekker frem at skamfølelse bør forstås i relasjon til selvet integritet, hvorvidt skyldfølelse utspringer av en følelse av å ha gjort noe feil (Giddens 1996).

Stolthet er den andre siden av skamfølelse og Giddens forklarer det slik: «*en person, der er i stand til at skabe en følelse af stolthed over selvet, er et menneske, der psykologisk er i stand til at føle, at hans biografi er berettiget og en sammenhengende enhed*» (Giddens 1996, s.84). Giddens forklarer videre at stolthet er forankret i sosiale bånd og er derfor konstant sårbart for andre reaksjoner og skamopplevelsen konsentrerer seg ofte om det synlige aspektet av et individs selv, som er kroppen. Giddens viser til at frykten for å bli sett naken primært er et symbolsk fenomen som viser spenningen mellom stolthet og skam i sosiale interaksjoner. Skamfølelsens røtter stammer fra miljøet hvor individer opprinnelig utvikler følelsen av selvidentitet og det ideale selvet er en viktig del i selvidentiteten ettersom den utgjør en vei for positive forhåpninger på hvilke bakgrunner fortellingen om selvidentiteten utformes (Giddens 1996)

Oppsummering

I denne delen av kapittelet har vi tatt for oss Anthony Giddens teori om moderne samfunn og refleksivitet. Vi har vært inne på hvordan utviklingen av samfunnet, fra et tradisjonelt samfunn som hadde et fast rammeverk for individers levemåte og utvikling, til et høymoderne samfunn preget av kompleksitet som har bidratt til å gjøre individer mer refleksive. Giddens blir brukt for å gi en forståelse av hvordan utviklingen av samfunnet fra tradisjonell til moderne har ført til mer refleksivitet og valgfrihet for individer ved å utvikle flere

teknologiske systemer som også øker samfunnets kompleksitet. I tillegg har vi vært inne på stolthet og skam i forbindelse med begrepet selvidentitet, hvordan skam er en essensiell del av selvet, og dette er med på å påvirke individet i leten på sin selvidentitet. Skammen fører med seg angst hos individet for om deres selvidentitet, den de viser frem er god nok, og stoltheten gir individet den positive bekreftelsen på at det de gjør og den de er, er god nok.

2.2.2 Erving Goffman: dramaturgisk selvpresentasjon

I dette kapittelet skal det vises til Erving Goffmans dramaturgiske metafor. Det vil bli gjort rede for begrepet *selvpresentasjon*, hvor også inntrykksstyring/inntrykkskontroll kommer inn, og begrepene *front-stage* og *back-stage*. Ifølge Goffman så kan vi benytte den dramaturgiske metaforen for å beskrive menneskelig atferd ved at vi mennesker konstruerer et rollespill som blir spilt ut på en sosial scene. Goffmans teori foregår mer på mikronivå, og enkeltindividet står i fokus.

Selvpresentasjon

Erving Goffman var interessert i å studere det sosiale samspillet som utspillet seg mellom mennesker og i boken *The Presentation of Self in Everyday Life*, gir han beskrivelser av hvordan vi mennesker tar for oss forskjellige roller gjennom livet og viser til at; «(...), *iakttagerne skal ta det inntrykket han ønsker å gi alvorlig. De oppfordres til å tro at den de ser faktisk er i besittelse av de egenskaper han utgir seg for å ha, (...)*» (Goffman 1992, s.24). Individet som skal opptre vil innta scenen og er klar for å utspille sin rolle for et publikum og hensikten er et ønske om å bli oppfattet på en måte som individet selv er fornøyd med. I selvpresentasjonen handler det om hvordan individet fremstiller seg selv i ulike sosiale sammenhenger, hensikten i en presentasjon av oss selv kan være at individet ønsker å få en respons fra publikummet og vil tilpasse atferden deretter. I hverdagslivet har individer en forståelse av hvor viktig førsteinntrykk er og hvordan andre oppfatter oss ut i fra hva og hvordan vi fremfører og presenterer oss selv i samvær med andre. I prosessen av å gi publikummet et bestemt inntrykk må individet iscenesette en opptreden og vil da foreta ulike posisjoner som det må forholde seg til. Selvpresentasjonen, altså opptredenen, vil da knyttes opp mot inntrykksmanipulering, hvor behovet for å sette seg selv i godt lys blir vektlagt. Gjennom denne inntrykkskontrollen kan individet unngå å vise dårligere sider ved seg selv og kun vise frem det beste. Inntrykksmanipulering blir en følgende prosess der behovet er å vise et idealisert bilde av seg selv (Goffman 1992).

Hva slags identitet individet utspiller avhenger av situasjonen som vedkommende befinner seg i og hva som er passende atferd. Individet kan oppleve til tider å fremvise en identitet som vedkommende i utgangspunktet ikke kan stå opp for, og det skapes et forvrengt bilde av hva som er virkeligheten (Goffman 1992). Individet møter på ulike forventninger når det skal presentere frem seg selv, og det setter begrensninger for valgmulighetene, som hva individet kan gjøre og ikke burde gjøre (Goffman 1992). For å gi en fremstilling av individets handlingsrom kan vi se til Goffmans beskrivelser av områdeatferd, *front-stage*/fasade og *back-stage*/baksiden.

Front-stage

Front-stage blir betegnet som *fasade* av Goffman, og med fasaden mener Goffman arenaen hvor individet utspiller sine ulike roller ovenfor publikum, «*Fasade er altså uttrykksmidler av en fastlagt type som bevisst eller ubevisst tas i bruk av en person under opptreden*» (Goffman 1992, s 27). Deler som utgjør fasaden er kulissene, som bidrar til å danne bakgrunnen og omgivelsene på scenen. Når et individ skal presentere frem sin identitet må det ta på en fasade, den delen av opptredenen hvor individet fremtrer på en bestemt måte. Den oppstilte fasaden utgjør individets handlingsrom og er der det utspilles et spill mellom den som opptrer og publikum, individet som utspiller rollen kan ha et motiv for å drive publikum bak lyset og i slike tilfeller baseres dette valget i personlig vinning (Goffman, 1992). Individet som opptrer i front-stage, er det samtidig på vakt for å søke etter kontroll på det som fremføres. Klarer ikke individet å overbevise publikummet, kan det bli vanskelig å oppnå en dramaturgisk suksess, og individet opprettholder fasaden hvis andre kan iaktta det (Goffman, 1992). I forbindelse med sosiale medier kan fasaden, front-stage, eksempelvis være der individet velger å dele visuelle innlegg som på Instagram, Snapchat og TikTok, der individet fremviser elementer for å gi fremstilling av troverdighet, samt undertrykke for de som eventuelt kan så tvil på fasaden. Det som holdes skjult for publikummet, vil måtte komme til syne på en annen arena og det kan vi se i det andre handlingsrommet som da blir omtalt som back-stage.

Goffman (1992) viser til at kulisser er det som utgjør uttrykk i scenearrangementet, og personlig fasade vil da være uttrykk for alt annet, slik som: «*kjønn, antrekk, alder, rasemessige kjennetegn, høyde, utseende, holdning (...), o.l.*» (Goffman, 1992, s.29). Videre forklarer Goffman at de ulike stimuliene som utgjør den personlige fasaden er: «fremtoning», eller «ytre og «manerer», fremtoning og ytre representeres gjennom den opptredende sin sosiale status, mens manerer vil omfatte stimuli som gir en pekepinn på den interaksjonsrollen som den opptredende spiller ut i settingen den befinner seg i (ibid). Disse to stimuliene kan

også kollidere og havne i strid med hverandre, ved at den som opptrer tar på seg en rolle i høyere sosial status enn det publikummet har, eller at den som opptrer ifører seg med antrekk og presenterer seg selv for andre personer i høyere sosial status (Goffman, 1992). Det stilles en forventning at det er samsvar mellom ytre, manerer og kulisser slik at vår oppmerksomhet og interesse vender seg til unntagelser. Enklere forklart trekker Goffman inn journaliser som støtteapparat. Når det oppstår avvik i samsvaret mellom ytre, manerer og kulisser så kan det sette karrierer på spissen og journaliser følger nøye med på høyt rangerte, offentlige profiler for å finne slike avvik, da dette er en viktig del av artiklers salgsappell (Goffman, 1992). I mange yrker legges det vekt: *«på at opptredenen overfor kunden skal bære preg av renslighet, modernitet, kompetanse og integritet»* (Goffman, 1992, s.30), og derfor blir mange forskjellige roller fremført bak få fasader.

Goffman (1992) definerer område som: *«et hvilket som helst sted som i en viss utstrekning blir innhegnet av hindringer for vår oppfattelse. Områder vil da selvsagt være avgrenset mer eller mindre effektivt, og det kan være forskjellige sider ved vår oppfattelsesevne som støter på hindringer»* (Goffman, 1992, s.92). Inntrykkene og innsikten en opptreden ønsker å gi kan gjennomtrengre hele område og tidsrom, slik at alle i publikum som befinner seg i dette området og tidsrommet kan iaktta opptreden som utspilles (ibid). Ved å ta en bestemt opptreden kan det ifølge Goffman være hensiktsmessig å benytte begrepet «fasade-område» som betegner stedet der opptreden foregår. Når et individ opptrer i et fasade-område kan den som opptrer gi inntrykk til publikum at det opprettholder og innbefatter ulike normer som Goffman deler i to grupper: den ene tar for seg den opptredende sin behandling av publikum, for eksempel høflighet. Den andre gruppen med slike normer tar for seg atferd når publikum kan se og høre den som opptrer, uten at vedkommende er i samtale med publikum (Goffman, 1992). Goffman forklarer videre at: *«den del av den personlige fasade som har kalt «manerer» vil være av betydning for høfligheten»* (Goffman, 1992, s.93). Ytre vil ha betydning for det Goffman kaller «sømmelighet», og slik sømmelig atferd kan komme til uttrykk gjennom å vise respekt for området og kulissene individet befinner seg i, men kan også være et ønske fra det opptredende individet om å gjøre et godt inntrykk på publikummet og unngå sanksjoner.

Back-stage

Back-stage, som er det andre handlingsrommet er den andre delen ved atferden ved at den tar plass mer skjult enn front-stage, og det er her individet kan senke skuldrene og tre ut av fasadens oppsatte roller. I back-stage kan individet overveie i mindre grad hvordan det

fremsto på scenen, ved at publikum ikke har tilgang til dette området (Goffman 1992). Det er også her at individet kan tillate seg atferd som det selv ikke ville vist frem front-stage, for eksempel en upassende opptreden som ikke er sosialt akseptert. Back-stage er lukket for publikum, og individet kan derfor holde enkelte elementer skjult for de som skal se på fremføringen og det gir kontroll i individets selvpresentasjon (Goffman 1992). Back-stage innehar flere funksjoner, ved at individet kan bruke området til å planlegge inntrykkene som skal vises frem på scenen og kan dermed endre kulissene for å passe deretter. For eksempel når individet sitter hjemme og kan planlegge hva som skal legges ut på sosiale medier. Ettersom back-stage kan lukkes for publikum, gjør det at vi kan holde noen elementer for selvpresentasjonen skjult, og dermed er det lettere å ha kontroll i selvpresentasjonen (Goffman, 1992). Baksideområdet har følgende flere funksjoner og det er her vi kan planlegge de inntrykkene som vi fremviser på fasadeområdet. Dette kan eksempelvis være når vi sitter hjemme og planlegger hva vi ønsker å dele med andre på sosiale medier..

Oppsummering

Vi har vært inne på Goffmans teori om den dramaturgiske metaforen som viser til at selvpresentasjon av selvet kan sees på som et lags teaterstykke. Individet tar på seg en til flere roller hver dag og hvordan de velger å presentere seg selv er nøye gjennomtenkt av individet. I selvpresentasjonen benytter individet front-stage og back-stage, front-stage og fasade er der individet entrer frem og viser seg frem for et publikum. Back-stage og bakområdet er der individet tar med seg inntrykk og respons fra publikum til å forbedre og videre utvikle selvpresentasjonen sin. Ettersom back-stage foregår mer privat er det front-stage og fasade, sammen med publikum, er viktig å ta hensyn til da det er her kulisser og rekvisitter som er en del av individets selvpresentasjon. Fasaden er gjerne tilgjort på den måten at det påvirker inntrykket individet gir publikum og dette er planlagt i back-stage med grunnlag i observasjoner individet har gjort av inntrykk fra tidligere selvpresentasjoner. Goffman skiller mellom personlig fasade og områdefasade, men viser også hvordan disse to fasadene omgår hverandre. Den personlige fasaden er det man kan se på individet som opptre, klær, alder og høyde er faktorer som inngår i den personlige fasaden. Område-fasaden betegner stedet scenen og opptreden foregår. I område-fasade kan individet innta ulike roller som vil ta seg best for området og settingen det befinner seg i, og vil da endre på sin personlige fasade slik at den korresponderer med området man er i.

2.3 Teorier knyttet til kontroll

Sosiale medier er også en kontrollert arena, alt av digitale bevegelser individer tar for seg blir sett og observert av andre som kan bruke det til å gjøre seg opp en mening av hvem du er. Her vil teoriene til Ugelvik og Foucault fungere i beskrivelse av hvilke former for makt som utøves, hvordan kan kontroll oppleves og erfares på sosiale medier? Hvem er det som utøver kontrollen?

2.3.1 Thomas Ugelvik: sosial kontroll

I dette kapittelet skal vi se nærmere på ulike former for kontroll fra Thomas Ugelvik. Ved å redegjøre først for ulike former for formell og uformell kontroll vil det bli enklere å forstå hvordan noen av disse kontrollformene kan representeres i og gjennom sosiale medier. Det vil rettes mest oppmerksomhet mot uformell og formell kontroll, direkte og indirekte kontroll og eksplisitt og implisitt kontroll.

Uformell og formell kontroll

Thomas Ugelvik (2019) forklarer at sosial kontroll er et begrep som omfavner mange forskjellige fenomener, slik som straff, overvåkning, informasjon, manipulerende ros, trusler, m.m., og; «*enhver form for sosial kontroll vil forholde seg til en eller annen norm*» (Ugelvik 2019, s.34). Sosial kontroll handler om hva andre forventer av den enkelte eller andre og hvordan andre påvirker hverandre til å opprettholde bestemte normer og verdier, samt å oppføre seg på bestemte måter (Ugelvik, 2019). Skille mellom de ulike formene trekkes frem gjennom formell og uformell kontroll. Ugelvik eksemplifiserer formell kontroll ved å trekke frem politiet som utøver av formell sosial kontroll ved at de ikke representerer seg selv i jobben, men representerer staten og fellesskapet, i tillegg er de formelle normene nedskrevne og offentlig. På denne måten er politiet utøver av formell sosial kontroll fordi den formelle normen forteller at politiet som representerer staten og fellesskapet gjør at de får en form for formell legitimitet til å utøve ulike handlinger til beste for fellesskapet. Det er normene, skapt av fellesskapet som former de ulike formene for sosial kontroll. Hva vi som fellesskap ønsker at ulike institusjoner skal ha tilgang til hvilke handlinger de skal utøve i ulike situasjoner og skriver de ned slik at det får en legitimitet som rettferdiggjør handlingene politiet kan gjøre. Ugelvik bruker eksempel der politiet tar med seg en aggressiv mann utenfor et utested til arresten, og denne handlingen som politiet utførte er konstruert av formelle normer for hvordan politiet skal opptre i ulike situasjoner.

Uformell sosial kontroll er en kontrollform som skjer overalt og er bygget opp av uformelle normer, det er normer som ikke er nedskrevne og ikke står i noe lovverk, men som blir til gjennom at vi mennesker gjentar bruken av dem daglig. Uformelle normer er mye løsere enn formelle normer og det er forutsatt at alle i fellesskapet kjenner til de uformelle normene.

Direkte og indirekte kontroll

Direkte kontroll er en form for sosial kontroll hvor den som utøver denne kontrollen kan gjøre det direkte mot noen eller indirekte på avstand. Ugelvik trekker frem direkte fysisk tvang som en utøvelse av direkte kontroll, det vil si at en person kan tvinge gjennom sin vilje gjennom ved å dominere på en slik måte at det oppfattes truende for den som opplever kontrollen mot seg. Men det fratår ikke andre mennesker total frihet, *«selv den som er underlagt de mest undertrykkende og begrensende former for sosial kontroll, vil kunne gjøre motstand»* (Ugelvik 2011; Ugelvik 2019, s.39). Det vil si at det individet som opplever denne formen for kontroll brukt mot seg, ikke betyr at vedkommende ikke kan gjøre motstand.

Indirekte kontroll er også en form for kontroll som kan påføres på en fysisk kropp, men ikke trenger å benytte vold eller tvang for å få gjennom viljen sin. Den indirekte kontrollen ligger mer i å begrense handlingsrommet individene som får denne makten brukt mot seg og på denne måten kan utøver av kontrollen hindre eller vanskeliggjøre potensielle handlinger (Ugelvik, 2019). Ugelvik viser til andre former for hvordan indirekte kontroll kan utøves, for eksempel ved å introdusere belønninger som trekker handlingsvalget i retning av hva den som utøver kontrollen ønsker. Et eksempel kan være ved at de som følger noen på sosiale medier sitter i en posisjon der de kan utøve en form for indirekte kontroll mot den de følger til å legge ut innhold basert på følgernes ønsker, selv om den som publiserer og deler innhold ikke ønsker det. Det blir en belønning til følgerne ettersom de får det innholdet de vil se, og den som produserer innholdet får belønning gjennom masse respons fra følgerne.

Eksplisitt og implisitt kontroll

Sosial kontroll kan også skje der både den eller de som er involverte, samt de som utøver kontrollen er klar over det. Ugelvik viser til at sosial kontroll kan være enten synlig eller usynlig eller eksplisitt og implisitt, og denne kontrollen er en del av hverdagslivets hendelser som man ikke reflekterer stort over (Ugelvik 2019). De usynlige formene for kontroll kan sees sammen med de uformelle normene og er en kontroll som ikke er skrevet ned, men man forholder seg til den og ubevisst utfører handling basert på de uformelle usynlige normene. Ugelvik viser til at *«særlig hverdagslivets uformelle normer blir ofte først synlige for oss når*

de unntaksvis brytes». I forbindelse med sosiale medier kan man vise til at retningslinjer er den eksplisitte kontrollen, den står tydelig tilgjengelig og er også skrevet ned og dermed formell. Den implisitte kontrollen i sosiale medier kan knyttes opp mot de som følger noen på en sosial nettverksside. De besitter ubevisst en kontroll over den de følger til å implisitt kunne bestemme hva vedkommende kan publisere av innhold. Brukeren som publiserer innhold må på ene siden forholde seg til retningslinjene, den eksplisitte kontrollen, men også til hva følgerne ønsker å se av innhold, den implisitte kontrollen.

Kontroll og makt

Ugelvik viser til at den *«som studerer sosial kontroll også må forholde seg til flere beslektede begreper som i større eller mindre grad overlapper med sosial kontroll»* (Ugelvik 2019, s.46), og at makt-begrepet er det mest relevante begrepet sammen med studier om sosial kontroll. Mens sosial kontroll er knyttet mot normer og ønsket om å bøye menneskelig handling til ens egen favør, er makt ikke bare kun for forventning om riktig eller akseptabel atferd i en situasjon, og mye makt har andre formål enn å kun få andre til å rette seg etter normer og regler (ibid). Graden av overlapping mellom sosial kontroll og makt avhenger av hvilket maktbegrep som benyttes. Ugelvik trekker også frem Lukes (2005) og det som kalles *«maktens tredje ansikt»*, som handler om en indirekte styring av atferden ved å få den som makten utøves på til å konformere seg etter maktutøverens ønske. Indirekte styring av andre menneskers atferd kan også komme til uttrykk gjennom trussel.

Oppsummering

I dette kapittelet har vi sett på noen av Thomas Ugelviks kontrollformer. De første formene for kontroll som ble presentert er uformell og formell kontroll, der uformell kontroll handler om normer og regler som ikke er skrevet ned, men er normer og regler som individer fremdeles forholder seg til i hverdagslivet. Den formelle kontrollen er normer og regler som er skrevet ned, som man lett kan finne frem til og som er festet, slik som lovverket er et sett av formell kontroll alle individer skal følge. Vi har også vært inne på direkte og indirekte kontroll, den direkte kontrollen utøves gjennom tvang, ved at et individ presser et annet individ til å utføre en eller flere handlinger mot sin vilje, og kan bruke utpresningsmidler for å få denne tvangen gjennom. Den indirekte kontrollen utøves gjennom å begrense handlingsrommet til et individ, slik at det individet som denne kontrollen utøves på, ikke føler annet valg enn å utføre en handling de egentlig ikke vil. Videre har vi også vært gjennom eksplisitt (synlig) og implisitt (usynlig) kontroll. Den implisitte kontrollen tar form ved at den kan kobles til uformell kontroll, det er en kontroll som omgir individene ubevisst og påvirker

deres handlingsvalg uten at de er klar over det. Den eksplisitte kontrollen blir da det motsatte og kan sees sammen med den formelle kontrollen ved at det er en kontroll vi vet er legitim og som skal adlydes. Vi har også sett på hvordan sosial kontroll og makt overlapper hverandre ved at makt er mer enn bare tvang for å få et eller flere individ til å bøye seg etter noens ønsker. Det kan være, som Ugelvik viser til, en overlapping mellom sosial kontroll og makt i hendelser som kan utvise både sosial kontroll og maktutførelse. Disse begrepene om makt og kontroll handler om å forsøke å endre eller påvirke andres atferd og handlinger, men sosial kontroll retter fokus mer på det normative og handlingens relasjon til normene (Ugelvik 2019).

2.3.2 Michel Foucault: straff og panoptisk disiplinering

For dette kapittelet vil jeg ta i bruk en del av Michel Foucaults teori om overvåkning, straff og panoptiske tilnærmingen, og hvordan dette kan illustreres til sosiale medier og internett. Filosofen Michel Foucault har bidratt med teorier i forbindelse med det moderne og prosjektet var å utfordre en forestilling om samfunnet som befant seg i overgangen fra tradisjonelt til moderne ville føre til et friere, fornuftigere, opplyst og rettferdigere samfunn enn tidligere. Det vil fokuseres på sosiale medier som et panoptikon, men også hvordan ulike straffemåter Foucault viser til kan settes i bruk i sosiale medier. Hvem og hva er det på sosiale medier som overvåker? Hvilke former for straff i Foucaults teori finnes på sosiale medier og hvordan kan vi se ulike straffeformer på sosiale medier.

Panoptisk disiplinering

Den panoptiske disiplinering er hentet fra Jeremy Bentham og illustrert av Foucault, og kan forklares gjennom en fengselsmodell med et vakttårn i midten av en sirkel med fengselsceller. Foucault (1999b) forklarer prinsippet slik: «*Omkretsen er en kjede bygninger, i midten står et tårn. Det er gjennomstukket av store vinduer. Omkretsens bygninger er inndelt i celler, som alle er like brede som bygningen selv, og har to vinduer. Det ene vender innover og svarer til tårnets vinduer, det andre vender utover og lar lyset slippe inn i cellen. Det er da tilstrekkelig å anbringe en vokter i sentraltårnet*» (Foucault, 1999b, s.174-175). På denne måten er de innsatte i cellene alltid overvåket av vaktpersonalet i fengselet, men hadde også påvirkning atferden til de innsatte. Dette fungerer kun hvis vinduene i cellene er riktig skåret i forhold til lyset slik at vaktene i tårnet kan iaktta sine fanger. Hovedvirkningen i den panoptiske disiplineringen er at den innsatte stadig skal overvåkes og være synlig. Sosiale medier kan fungere som et panoptikon på den måten at alle brukere av sosiale medier, godkjenner vilkår og betingelser for bruk av mediene som da innebærer at applikasjonen kan spore og lagre

informasjon, og på den måten *alltid* overvåker brukerens digitale bevegelser., Fordi brukere av sosiale medier blir overvåket på denne måten, fører det til at brukere justerer sin atferd eller tar enkelte forhåndsregler når de benytter seg av ulike tjenester eller apper på internett.

Den panoptiske hovedvirkninger er som Foucault (1999b) beskriver: «*den innsatte stadig skal være og vite seg synbar – dermed fungerer makten automatisk, (...) hensikten med Panopticon er å skap en situasjon hvor de innsatte selv danner grunnlaget for herredømme de lever under*» (ibid, s.175-176). Foucault viser til at Bentham mente at prinsippet er den at makten skal være synlig og ukontrollerbar. Med dette menes at makten er synlig ved at fangene i cellene kun ser vaktårnet til enhver tid og den er ukontrollerbar fordi fangene ikke er klar over når de blir overvåket, men at de alltid er klar over at de er overvåket. (Foucault, 1999b). På samme måte utøver sosiale medier en form for panoptisk makt over sine brukere ved å spore bevegelsene de gjør når de bruker de sosiale mediene, selv om noen sosiale medier tillater brukeren å begrense mengde informasjon som sosiale medier kan samle, er de fremdeles utsatte for at de sosiale mediene finner måter å få all informasjon de anser som nødvendig å ha om brukeren. Den panoptiske disiplineringen er ifølge Foucault (1999b): «*en maskin som skiller det å se fra det å bli sett: I den perifere bygningskjeden er man fullstendig synlig (...), sentraltårnet ser man alt, uten noen gang å bli sett*» (ibid), nesten hvem som helst kan få den panoptiske maskinen til å fungere, om det er venner, familie og hva motivet for å utøve denne typen makt er likegyldig uavhengig om det er andre menneskers nysgjerrighet som har ført dem til makt, eller om det er selskapene bak sosiale medier som styrer brukernes innhold for å tjene på brukerne.

Straff

Viktigst i Foucaults analyse av styring og makt er at makt er overalt, men finnes ikke der det er motstand. Utgangspunktet for Foucaults analyser av makt finner bakgrunn i at den tradisjonelle orden har brutt sammen og det har blitt etablert en moderne sosial orden (Aakvaag 2008). Foucault mente at et moderne samfunn ville ha mindre frihet og mer makt (ibid).

I *Diskursens Orden* (1999a), viser Foucault til ulike utelukkelsesprosedyrer med den første i form av *forbudet*, som det mest kjente i samfunnet, og beskriver det slik; «*vi vet godt at man ikke har rett til å si alt, at man ikke kan snakke om alt i alle sammenhenger, og at ikke hvem som helst kan snakke om hva som helst*» (Foucault, 1999a, s.9). Straff, i Foucaults teori sikter til mennesker som gjør en ulovlig handling og blir *straffet* gjennom ulike handlinger, for

eksempel, som vi var innom innledningsvis, ble fysiske avstraffelser fjernet og disiplinerte regimer ble ført inn. Foucault viser til at: *«Kravet om en straff uten tortur kommer fra først av som et skrik fra hjertet eller den krenkede natur: Selv når man straffer den verste morder, skal i det minste én ting respekteres - hans «menneskelighet», det at han er menneske»* (Foucault, 1999b, s.67). I forbindelse med sosiale medier kan en straffeform være at brukerne kan miste muligheten til å benytte seg av de sosiale mediene og blir utestengt fra de ulike tjenestene ved brudd på vilkår og retningslinjer. Problemet oppstår ved at disse formene for straff ikke tar forbehold om det Foucault skriver at menneskeligheten skal respekteres, man kan gjøre feil, og man kan lære av dem og dermed utvikle seg. Straffereformen som tok form ved at momentene, som Foucault (1999b) viser til; «målestokk» og «menneskelighet», flettes sammen til å handle om at straff skal ha det menneskelige som målestokk, men at det ikke ble gitt bestemt mening til straffeprinsippet. Straff skal, ifølge Foucault (1999b), grunnes i en ny teknologisk for å bringe frem forestillinger; *«Slik det finnes en gravitasjonskraft, drages vi av en hemmelig kraft henimot vårt eget velbefinnende. Denne impuls påvirkes bare av de hindringer som lovene stiller opp. Alle menneskets forskjellige handlinger er virkninger av denne indre tilbøyeligheten»* (Foucault, 1999b, s.93).

Å utøve straff handler om å spille ut en type kraft mot et annet menneske gjennom å konstruere forestillinger og hindringer slik at mennesket blir underdanig loven og ikke vil utøve handlinger som bryter loven og fører til straff. Foucault (1999b) forklarer at samfunnet bestemmer selv, ut fra egne interesser, hva som skal anses som forbrytelser og hvilke straffer som skal tiltre ved ulike forbrytelser. Straffen som blir gitt et individ ved en forbrytelse skal være: *«mest mulig konform med forbrytelsens natur, slik at frykten for straff gjør at den som øyner en fordelaktig forbrytelse, kommer på andre tanker»* (Beccaria, s.119, i Foucault, 1999b, s.93). Dersom individet skulle oppleve å falle for fristelse for å begå en forbrytelse, skala kunnskapen om hvilken straff som kan utøves hindre individet fra å begå forbrytelsen. For eksempel kan en straff som ikke er så sterk, men likevel kraftig nok til å påvirke individets handlingsvalg, være at hvis individet ikke tillater og godkjenner vilkår og betingelser som de sosiale mediene krever for at man skal kunne ta dem i bruk, er straffen individet kan bli møtt med å ikke få tilgang til å bruke de sosiale mediene og dermed havne utenfor gruppen og bli ekskludert fra fellesskapet.

Foucault argumenterer for at når noe først uttales så er disse uttalelsene bare et uttrykk for en mening som alltid har vært der og: *«kommentarens funksjon på den annen side kun å endelig utsi det som der ble sagt i det stille»* (Foucault, 1999a, s.17). En kontrollform og maktutøvelse

som blir brukt på denne måten er muligheten til anonymitet på sosiale medier, så individer kan lettere opprette en anonym bruker og legge igjen kommentarer hvor de ytrer det de ikke hadde sagt ansikt til ansikt. Det som blir snakket om når individet det angår, ikke er i nærheten kan anonymiteten brukes som en maktform ved at ingen vet hvem som gjømmes bak.

Oppsummering

I dette delkapittelet har vi sett nærmere på Michel Foucault, og hvordan former for straff kan forekomme. Straff og straffemåter har endret seg mye siden 1600-1700-tallet og slik vi kjenner det i dag. Endringene som har skjedd i måten straff utøves på endret seg som følge av reaksjonene straffemåtene som tortur og henrettelser fikk på 1750-tallet og opp til 1800-tallet, og har bidratt i framveksten og utviklingen av det moderne fengselssystem slik vi kjenner til det i det moderne samfunnet, et fengselssystem som er mer preget av kontroll og den panoptiske disiplinen med kontinuerlig overvåkning av innsatte. Tortur og henrettelser har blitt erstattet med kontroll og disiplinert overvåkning. Som et eksempel vi var inne på tidligere kan straffen på sosiale medier, dersom en bruker har brutt retningslinjer, eller har gjort noe som strider med vilkårene på sosiale medier, føre til at brukeren kan bli fjernet fra det sosiale mediet og ikke kan få tilgang til å benytte seg av tjenesten mer. Vi har også sett på den panoptiske disiplinen som det finnes gode spor av i det moderne samfunnet. Panoptisk disiplinering er ikke bare en mekanisme for makt og kontroll i fengselssystemet, men også kan det komme til uttrykk i det digitale gjennom at sosiale medier sporer brukernes bevegelser og handlinger de utfører på applikasjonene. Og alt som blir delt på internett forblir værende og man er derfor alltid under en kontinuerlig overvåkning og har også et privatliv som er samtidig begrenset på grunn av dette.

3 Metode

I dette kapittelet skal jeg gjøre rede for de metodiske valgene jeg har tatt i denne oppgaven, og de refleksjonene jeg har gjort underveis. «følger gangen i forskingsprosjektet og redegjøre for de ulike elementene i prosessen). Jeg vil begynne med å legge frem den metodiske tilnærmingen og begrunnelse for valg av metode og hvilken form for intervju jeg valgte å benytte meg av, videre vil jeg legge frem fremgangsmåten i rekruttering av informanter, prosessen for utvalget, presentasjon av informantene og gjennomføring av intervju og innsamlingen av datamaterialet.

Jeg har valgt å benytte meg av intervju av typen semistrukturert for å besvare problemstilling og forskningsspørsmålene. Intervjuene ble gjennomført høsten 2021 og datamaterialet som presenteres senere i oppgaven tar utgangspunkt i informantenes opplevelser, tanker, meninger og erfaringer om frihet og kontroll på sosiale medier. Før prosessen med intervjuene begynte måtte jeg søke om godkjenning av prosjektet. Dette er fordi jeg har tilgang til og behandler personopplysninger og jeg må derfor forholde meg til personopplysningsloven fra 2018 (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018). Masterprosjektet er derfor blitt meldt inn til NSD som har godkjent forskningsprosjektet og informantene har dermed kunne signere en samtykkeerklæring for deltakelse i forskningsprosjektet.

3.1 Valg av metode

Problemstillingen for oppgaven er «*Hvordan opplever ungdom forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier?*», og får å kunne besvare denne problemstillingen har jeg valgt å benytte meg av en kvalitativ forskningsmetode med intervju som foretrukket metode. En kvantitativ metode ville også vært en fordel i denne oppgaven da den kan ta for seg et større omfang av deltakere gjennom å bruke spørreundersøkelse. Ettersom jeg ønsket mer dybde og innsyn i fenomenet, var kvalitativ metode mer gunstig. Derimot hadde en kvantitativ metode fungert vel så bra, da jeg ville fått et større antall deltakere og jeg kunne fått mer representativ data. Hadde jeg brukt kvantitativ metode kan det være mulig jeg hadde fått andre svar enn gjennom en kvalitativ metode.

I denne masteroppgaven vil jeg finne ut mer av hvordan norsk ungdom, mer spesifikt ungdomsjenter, opplever frihet på sosiale medier, samtidig som de gir sosiale medier en kontroll på deres digitale og sosiale liv. Hensikten med studien er å få mer innsikt i hvordan norske ungdomsjenter forholder seg til forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier innenfor ulike områder der frihet og kontroll kan oppleves.

3.1.1 Kvalitativ forskningsmetode

Med bakgrunn i problemstilling og forskningsspørsmål, fremsto en kvalitativ metode med semistrukturert intervju som riktig metode for denne oppgaven. Kvalitative metoder blir ifølge Thagaard (2013) og Brinkmann & Tanggaard (2012) forbundet med forskning der det oppstår en kontakt mellom forsker og den eller det som skal studeres, og i kvalitativ forskning handler det om at forskeren interesserer seg for ulike fenomen, og er ute etter å oppnå andre menneskers opplevelser, hvordan noe fremstår og utvikles. Intervju er: «*en svært vanlig måte å tilegne seg kunnskap om menneskers livssituasjon, deres meninger, holdninger og*

opplevelser på» (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.17). Som forsker er man ute etter å tilegne seg andre menneskers opplevelser, erfaringer og gjennom intervju kan man tilegne seg kunnskap om nettopp dette. Den relasjonen som oppstår mellom forsker og informant er viktig for det materialet som kommer frem i intervjuet (Thagaard, 2013). Gjennom kvalitative metoder er at dataen som blir analysert kommer til uttrykk gjennom tekst, og denne teksten kan *«beskrive personers handlinger, utsagn, intensjoner eller perspektiver, (...) karakteristikkene ved kvalitativ forskning er at vi søker en forståelse av sosiale fenomener, enten ved en nær relasjon til informantene ved intervju eller observasjon, (...)*» (Thagaard, 2013, s.14-17). Å benytte en kvalitativ tilnærming, som intervju, er den metoden som er mest anvendt for å kunne sette seg inn i livssituasjonen til andre mennesker.

Intervju gir forsker muligheten til å: *«konsentrere seg om hvordan enkeltpersoner oppfatter begivenheter, situasjoner eller fenomener i deres eget liv»* (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.20), antallet informanter bør ta utgangspunkt i prosjektets ressurser og varighet. I kvalitativ forskning er det en grunnregel som Brinkmann & Tanggaard (2012) trekker frem, og det er at det er bedre med færre intervju med grundig gjennomlysning enn for mange intervju med for mye datamateriale som ikke blir relevant. Man har da nådd et metningspunkt hvor ytterlige intervju ikke vil tilføre nye opplysninger om fenomenet man studerer.

3.1.2 Det semistrukturerte intervju

Semistrukturert intervju blir forklart av Brinkmann & Tanggaard (2013) som den mest brukte intervjuformen og denne formen for intervju foregår: *«som en interaksjon mellom forskerens spørsmål, hvorav noen er planlagt og nedfelt i en intervjuguide på forhånd, og intervjupersonens svar»* (Brinkmann & Tanggaard, 2013, s.26). Gjennom semistrukturerte intervju belager jeg som forsker meg på interaksjonen mellom meg og informanten og denne relasjonen gir grunnlag for meg som forskeren å kunne gå mer i dybden av det informantene mine forteller hvis de hadde sterke meninger eller opplevelser i forhold til fenomenet i samtalen (Brinkmann & Tanggaard, 2013). Det sosiale fenomenet som jeg skal fordype meg i gjør at en kvalitativ forskning med semistrukturert intervju egner seg best, fordi jeg får da mulighet til å gå dypere inn i informantenes opplevelser og erfaringer og undersøke mer av hva som ligger bak det man kan se fra utsiden. Med en kvalitativ metode gir det meg mulighet til å få innblikk i ungdommenes holdninger, opplevelser, tanker, meninger og erfaringer i forhold til frihet og kontroll på sosiale medier. Intervjuet inneholdt noen spørsmål som kunne oppfattes som ubehagelig for informantene, men som jeg anså som nødvendig for å få en

bedre forståelse av friheten og kontrollen informantene opplever på sosiale medier. Derfor er det viktig at både jeg som forsker og informantene er klar over konsekvensene ved deltakelse i forskningsprosjektet, dette blir diskutert grundigere i kapittelet om etiske problemstillinger. Det var også viktig at informanten følte seg trygge under intervjuet og det bidro til at jeg fikk svar på alle spørsmålene som ble stilt under intervjuene.

3.2 Utvalg og rekruttering

Når forskningsprosjektet ble godkjent av NSD begynte prosessen med å finne informanter til forskningen. For å kunne gjennomføre intervjuene og finne informanter har jeg vært gjennom en utvelgelses- og rekrutteringsprosess. Et av kriteriene for utvelgelsen var at informantene befant seg i aldersgruppen 14-16. år og er aktive på sosiale medier. Valg av aldersgruppe ligger mer i pedagogiske perspektiv med bakgrunn i identitetsutvikling og puberteten og ungdom i denne alderen er i en fase i livet der de prøver å finne sin identitet og plass i samfunnet. Ettersom sosiale medier omfatter flere ulike apper og nettsider er fokuset i denne oppgaven på appene TikTok og Instagram, det var derfor et kriterium at informantene benyttet disse to. Ettersom jeg er mer interessert i å studere ungdomsjenters opplevelser, fordi de bruker sosiale medier mer aktivt enn gutter, er utvalget for informanter til dette forskningsprosjektet kun jenter som informanter. I rekruttering av gutter som informanter var det en gjennomgående holdning der de guttene jeg pratet med fortalte at de kunne stilt opp, men på det fenomenet jeg undersøker i min oppgave, var ikke dette noe de tenkte mye over eller hadde opplevelser og meninger nok om til å kunne gi fullstendige svar. Det skal også nevnes at noen informanter trakk seg fra studien. Da formålet i rekrutteringen var å finne ungdommer som hadde noe å fortelle om temaet som forskes på i oppgaven, ble det utført et strategisk utvalg.

Thagaard (2013) forklarer at kvalitativ forskning: *«baserer seg på strategisk utvalg, det vil si at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver»* (Thagaard, 2013, s.55).

Deltakere til forskningen er strategisk ettersom informantene innehar egenskaper som er relevant for problemstillingen som forskes på.

Datamaterialet i oppgaven består av 4 intervjuer. Før intervjuene ble satt i gang hadde jeg et prøveintervju der den som stilte opp også var aktiv bruker av sosiale medier, mest primært benyttet seg av TikTok. Dette var for å prøve ut intervjuguiden før selve hoved intervjuene, slik at jeg kunne endre og justere på intervjuguiden dersom det ble nødvendig, i tillegg til at

jeg fikk prøve meg på rollen som intervjuer. Jeg brukte prøveintervjuet til å rette på intervjuguide og min egen fremtredelse under intervjuet, slik at jeg kunne opparbeide meg en tillit til mine kommende informanter. Å gi en fortrolig atmosfære og en tillit til informantene var et viktig punkt for meg som forsker, da dette vil bidra til at informantene gir en mer åpenhet og mer lyst til å dele informasjon i forbindelse med problemstillingen (Thagaard, 2013).

3.2.1 Snøballmetoden

I prosessen av å innhente og finne informanter til mitt forskningsprosjekt har jeg valgt å benytte meg av en metode som kalles snøballmetoden. Å finne informanter til et utvalg i kvalitativ forskning kan oppleves som en utfordrende prosess, og som Thagaard (2013) trekker frem må man benytte en seleksjonsmåte som kan gi et utvalg med informanter som er villige til å bidra i forskningen. I forbindelse med å finne riktige informanter som ville stille til intervju, har jeg for denne oppgaven gjort et strategisk valg av informanter, som bygger på en utvelgelse basert på at informantenes egenskaper og erfaringer er relevante for å kunne besvare problemstillingen.

Den mest vanligste metoden å benytte er ifølge Thagaard (2013) en metode som kalles *snøballmetoden*. En beskrivelse av denne metoden er: «(...), vi først kontakter noen personer som har de egenskapene eller kvalifikasjonene som er relevante for problemstillingen, og deretter ber disse personene om navn på andre med tilsvarende egenskaper» (Thagaard, 2013, s.56). Dette er en metode som innebærer at jeg tar kontakt med en informant eller andre som kan koble meg til andre mulige informanter. Jeg startet med å bruke nettverk og kontakter der jeg visste det kunne være mulige informanter tilgjengelige og jeg fikk kontakt med en person som kunne sette meg i kontakt med ungdommer som kunne stille som informanter. Etter å ha fått kontakt med noen som kunne hjelpe meg i å komme i kontakt med mulige informanter, sendte jeg vedkommende informasjonsskriv og et utdrag av prosjektbeskrivelsen som h*n kunne vise til de mulige informantene. Personen som satte meg i kontakt med de første informantene fikk informasjon om min studie og hva forskningen går ut på sammen med informasjonsskriv før jeg ble satt i kontakt med informantene (Thagaard, 2013). Noen andre informanter ble kontaktet gjennom kontakter og bekjenskaper.

3.2.2 Rekruttering og intervju

Etter å ha fått kontakt med informantene mine og hørt med dem om de ville stille opp til min forskning, sendte jeg dem informasjonsskrivet. Informasjonsskrivet som ble sendt informantene og kontaktpersonen, er utarbeidet i henhold til NSD sine retningslinjer og inneholder også en beskrivelse av hva deltakelse i min forskning vil innebære. Før intervjuene kunne påbegynnes, måtte det signeres under et samtykkeerklæringskjema (vedlegg). På bakgrunn av informantenes alder som er under myndighetsalder, var informantene derfor nødt til å få foreldres signatur og godkjenning til å delta. I samarbeid med kontaktperson og bekjenskapere hadde jeg da startet rekrutteringen av informanter til min forskning.

Intervjuene ble gjort digitalt over Microsoft TEAMS. Det var opp til hver enkelt informant om de var komfortable med kamera på eller avslått, men alle informantene valgte å ha kamera på. En fordel i digitale samtaler som dette er at kamera gjerne er skrudd på under samtalen, det gir meg som forsker mulighet til å tolke kroppsspråket bedre under samtalen. Det gjør det også enklere for meg og informantene å utveksle tillit og troverdighet under intervjuet da de kan se meg og jeg dem. Derimot kan en utfordring også være hvis informantene hadde valgt å ikke ha på kamera. Dette ville gjort det utfordrende for meg å tolke deres kroppsspråk og holdning underveis i intervjuet, da dette kan være indikatorer på hva de føler i forhold til temaet i spørsmålene. Det gjør også at tilliten og troverdigheten svekkes da man ikke kan se vedkommende og det er derfor lettere å mistolke det som blir fortalt. Med digitale samtaler får man ikke den fysiske ansikt-til-ansikts interaksjonen, som vi har sett hos Goffman, er et viktig element for hvordan vi oppfatter andre mennesker.

Da jeg kontaktet hver av informantene, ga jeg dem tid til å lese og sette seg inn i informasjonsskrivet, i tillegg til utdrag av prosjektbeskrivelsen, slik at dersom de hadde spørsmål på forhånd om noe i forbindelse med deltakelse så kunne de kontakte meg. På grunn av informantenes lokasjon i forhold til meg, og på grunn av nasjonale tiltak i forbindelse med Coronapandemien, ble intervjuene gjennomført digitalt. Før intervjuene begynte pratet jeg og informantene og de fikk mulighet til å stille spørsmål eller komme med andre henvendelser før intervjuene startet. Dette virket til å ha en positiv effekt på relasjonen mellom meg og informantene, med tanke på hvor mye de ville fortelle og dele av seg. Jeg forsikret meg underveis i intervjuene om informantene hadde det bra, og forsikret dem om deres rettigheter som deltakere. De fleste spørsmålene som ble stilt i intervjuene omhandlet sterke temaer som trekker frem sterke meninger som kan være ubekvemt. Informantene utviste en god trygghet i

deltakelsen fordi jeg forsikret dem om at de ville være totalt anonyme og de ikke vil bli gjenkjent i studien. Dette var også noe som resulterte i at de ønsket å bidra i deltakelse, og de kunne være så åpne om sine erfaringer og opplevelser til frihet og kontroll på sosiale medier.

Etter hvert som intervjuene foregikk kom det til et punkt der jeg oppfattet at informantene hadde en del like svar og tankemønster. To av informantene er fra samme nettverk, de resterende to er fra helt forskjellige deler av landet og i helt forskjellige miljøer. Men i forbindelse med at to av informantene er fra samme nettverk, ligger med tanke på hva slags informasjon som kommer frem i intervjuene. Dette er svakheten ved å bruke snøballmetoden: *(...), problemet med denne strategien er at utvalget kan komme til å bestå av personer innenfor samme nettverk eller miljø»* (Thagaard, 2013, s.56). Det var derfor litt viktig for meg at jeg også fant informanter som ikke kom fra samme miljø og nettverk, ettersom jeg i min forskning ønsker en spredning i utvalget. Med hjelp fra flere bekjente kom jeg i kontakt med to informanter som ikke var i samme nettverk som de to andre informantene. De to informantene som er i samme nettverk har forskjellig alder og det kan også påvirke informasjonen de deler, da de to har mye like tankemønster, men også ulike opplevelser og erfaringer. Ved å bruke andre bekjente til å komme i kontakt med andre informanter har jeg rekruttert informanter fra ulike miljøer. Utvalget endte opp med å bestå av fire jenter i aldersgruppen 14-16 år.

3.2.3 Presentasjon av informantene

Som en del å holde mine informanter mest mulig anonym og ikke mulighet for gjenkjennelse, har jeg valgt å gi informantene navnet «informant» og nummer. For denne oppgaven ville det vært stor fordel å kunne få et perspektiv fra guttene, da det kan ligge mye informasjon som kan være relevant til min oppgaven, men også videre forskning. Siden min oppgave kun består av datamateriale og informanter som er jenter, vil mye av analysen dreie seg om norske ungdomsjenters opplevelser og erfaringer. Informantene var komfortable med at kjønn og alder sto oppført, jeg vil nå legge frem kort informasjon om informantene.

	KJØNN	ALDER	SOSIALE MEDIER OG SKJERMTID
Informant 1	Jente	16	Fikk sosiale medier da hun var 11. Snapchat som første møte med sosiale medier. Begynte med

			TikTok under Coronapandemien. Skjermtid på 2-3 timer hver dag, mest på TikTok.
Informant 2	Jente	14	Fikk Snapchat som første sosiale medie i alder av 8, begynte med TikTok under Coronapandemien. Skjermtid på ca. 5 timer hver dag, mest tid på TikTok.
Informant 3	Jente	16	Fikk sosiale medier i en alder av 11, Snapchat var første sosiale mediet. Var på TikTok i mange år, fra appen het <i>musical.ly</i> . Bruker om lag 2 timer per dag på sosiale medier hvor mesteparten brukes på TikTok. Mer aktiv på TikTok under Coronapandemien.
Informant 4	Jente	14	Fikk sosiale medier når hun var 13. Har vært på de fleste sosiale medier et års tid, men har hatt kjennskap til samtlige apper før hun fikk selv. Begynte med TikTok under Coronapandemien. Skjermtid på 7 ½ timer per dag på sosiale medier, fordelt på TikTok, Instagram og Snapchat

3.3 Gjennomføring av intervjuene

For å gjennomføre min studie måtte jeg først vite hva det er jeg ville finne ut av. Da prøveintervjuet ble gjennomført, var intervjuguiden basert på det teoretiske rammeverket jeg skal bruke i oppgaven. Dalen (2013) trekker frem viktigheten av å ikke avbryte eller overkjøre informantene underveis i intervjuet. Dette var noe jeg var påpasselig med under mine intervju og det var derfor behjelpelig å ha prøveintervju før selve hovedintervjuene da jeg fikk prøvd meg i rollen som forsker og intervjuer. Dalen (2013) trekker frem prøveintervju som en positiv måte å få tilbakemeldinger på intervjuet fra informanten, i tillegg forsikre at alt av tekniske utstyr fungerer. Prøveintervjuet ble tatt opp for å se hvor lang tid et eventuelt intervju ville ta, men fordi det var et prøveintervju hadde ikke det noe påvirkning på studien ellers. Under mine intervju med mine informanter sørget jeg for å passe på å ikke

påvirke dem, og jeg leste meg opp og tilegnet meg kunnskap om ledende spørsmål, verbalt, men også kroppslig holdning i forhold til spørsmålene, da dette kan påvirke informantenes svar (Kvale & Brinkmann, 2010). Med henhold til NSD og UiT sine retningslinjer, krav og regler for intervju ved forskning, skal alle intervju bli tatt opp via nettskjema.no som er tilkoblet en app som heter «diktafon-app». Prøveintervjuet gjorde at jeg kunne justere noe underveis i intervjuguiden i forhold til noen spørsmål, men at jeg hadde et passende antall spørsmål og kategoriene spørsmålene var oppbygd var sammenhengende og logisk baserte.

Jeg lot det være opp til informantene selv å bestemme når de ønsket intervju og når det passet med dem. Intervjuene ble som nevnt tidligere gjennomført digitalt, grunnet Coronapandemien, men også på grunnlag av informantenes lokasjon i forhold til min. Alle intervjuene foregikk over TEAMS som er godkjent til bruk av digitalt intervju av UiT. Det korteste intervjuet varte om lag 46 minutter og det lengste varte 1. time og 7 minutter. Gjennomsnittstiden på intervjuene var mellom 45-60 minutter. Mine informanter valgte å ha på kamera under intervjuene slik at jeg kunne se dem, og dermed ha en variant av ansikt-til-ansikt intervju med mine informanter, noe som gjorde at det var lettere å kunne tolke informasjon de delte.

Intervjuene startet forsiktig med spørsmål i forhold til påvirkning på identitet fra sosiale medier og jevnaldrende, men også om det å gi ifra seg informasjon til sosiale medier. Til slutt kom vi inn på tema om frihet og kontroll i forbindelse med en politisk dimensjon hvor informantene kan fortelle mer av opplevelser og erfaringer de opplever av de har frihet på sosiale medier til å kunne være politisk aktive, delta og ytre meninger, samtidig som de sensurerer seg selv og velger å ikke delta, eller ytre seg med frykt for hva de kan bli møtt med av reaksjoner. (Vedlegg 3). Igjen med intervjuguidens siste kategori og informantens alder, hadde jeg forut for intervjuene og forskningen, dannet meg tanker om hvordan spørsmål som drar frem mer kritisk blick eller upopulære meninger kan være ubekvemt for informantene. Dette viste seg å ikke være et problem, da jeg hadde sikret mine informanter en fullstendig anonymisering som ga dem en trygghet og tillit til meg som gjorde at jeg fikk svar på alle spørsmålene i denne kategorien.

Som det ble nevnt tidligere om det som Kvale & Brinkmann (2010) skriver om at forskeren må være påpasselig med å ikke påvirke informanten, var jeg opptatt av å ikke vise reaksjoner eller holdning i forhold til informantens svar på spørsmålene. Enkelte individer kan gestikulere når de forteller om ting, og det kan hjelpe meg som forsker å gå en bedre

forståelse av det som blir sagt. Jeg forsøkte derfor å vise til en spørrende holdning under intervjuene, ettersom jeg er opptatt av å finne ut mer av ungdoms opplevelser, erfaringer og tanker om temaene som ble snakket om. Det ble rom for noen oppfølgingsspørsmål når det ble oppfattet noe interessant ved informantenes svar.

3.3.1 Transkribering

Intervjuene ble transkribert umiddelbart etter at de var gjennomført, dette med hensikten om at informantenes kroppsspråk, stemningsleie og tonen de hadde i sine fortellinger under intervjuene var ferskt i minnet. Å transkribere intervju kort tid etter gjennomføring er ifølge Brinkmann & Tanggaard (2012) en god ide i forhold til tidsbruk og forståelse. Transkribering av intervjuene satte i gang en del tankeprosesser og transkripsjon: *«er en prosess mange synes er kjedelig og langtekkelig, men med riktig holdning kan man få det til å bli en fruktbar del av prosessen»* (Brinkmann & Tanggaard, 2012, s.34-35). Transkriberingen var noe av det som tok mest tid, jeg valgte derfor å transkribere ett og ett intervju, jeg transkriberte dem så fort hver av intervjuene var gjennomført. Jeg hadde allerede dannet meg noen tanker om hva som kunne komme frem i intervjuene. Det som overasket mest, var at informantene utviste helt andre tanker og meninger enn det jeg hadde sett for meg i forkant. Det var derfor spennende å høre gjennom intervjuene under transkriberingen.

3.4 Analyseprosessen

Når transkriberingen av intervjuene var gjennomført var det på tide å påbegynne neste fase som er analysen. For å analysere intervjuene benyttet jeg meg av papirutgave av intervjuene. For å oppnå en oversikt over sammenhenger, fellestrekk og andre interessante funn brukte jeg markeringstusjer i ulike farger for å skille mellom de ulike funnene. Planen var å bruke dataprogrammet Nvivo som man kunne få tilgang til gjennom UiT sine sider for nedlastning av dataprogram. Da denne muligheten ikke lenger er tilgjengelig, ble det derfor benyttet eget opplegg med markeringstusj og fargekoding. Jeg gjennomleste intervjuene flere ganger for å finne en sammenfatning av sentrale elementer og utdrag fra intervjuene. Enkelte sitater ble også trukket ut for å fremme informantenes beskrivelser og gjør at jeg dermed får gitt informantene ordet, ettersom det er deres opplevelser, erfaringer og tanker jeg er interessert i. Jeg hadde forut for analyseringen tenkt meg ut tanker om hva jeg eventuelt kunne finne før analysen begynte, men det ble også gjort en del interessante funn som jeg opplevde var annerledes enn mine forventninger. Johannesen, Rafoss & Rasmussen (2018) viser til det som kalles tematisk analyse. Med tematisk analyse blir funn av viktige fellestrekk og

sammenkoblinger fra intervjuene utforsket og kategorisert. Slikte kategorier kan også representere ulike temaer og da er det vanlig å benytte en fire-steps prosess (Johannesen et al., 2018).

I den første prosessen av analysen var det viktig å oppnå bedre kjennskap med datamaterialet. Det innebærer at jeg gjennomleste intervjuene opptil flere ganger uten å forholde meg til mitt teoretiske rammeverk og tidligere forskning. Ettersom jeg benyttet meg av å lese intervjuene i papirform, kunne jeg bruke en markeringstusj for å fremheve de delene fra intervjuene som var interessante. Johannesen et al. (2018) henviser til Braun og Clark (2006) som har en egen oppskrift i en firestegs prosess. Det første steget i prosessen som trekkes frem er forberedelse, som handler om å få oversikt over datamaterialet. Deretter kommer steg to som er koding.

Som nevnt tidligere var opprinnelig plan å benytte Nvivo, men dette var ikke tilgjengelig ved tidspunkt for prosessen av analysering. Koding: «*fremhever de viktige funnene i datamaterialet*» (Johannesen et al., 2018, s.284), og det gir meg muligheten til å identifisere ut gjennomgående elementer i mitt datamateriale og se etter ulike koder. Noen av disse kodene var: «identitet og selvpresentasjon», «påvirkning», «flukt fra virkeligheten», «konsumering», «overvåkning», «skam», «stolthet» for å nevne noen. Med dette går vi over til neste steg som er kategoriseringen. Med kategorisering innebærer det: «*sortering av data i større enheter*» (Johannesen et al., 2018, s.294). Jeg valgte å gå for en to-delt analyse, hvor jeg legger frem første del med fokus på frihetsformer, og den andre delen som fokuserer på kontroll og maktformer. Etter noen runder med gjennomlesning og koding kom jeg frem til disse temaene for frihetsdelen: «frihet til å konstruere identitet», «flukt fra sosialt press», «teknologiske muligheter», «ytringsfrihet», og «frihet til å kjøpe seg inn i det digitale samfunnet». For delen som tar for seg kontroll og maktformer kom jeg frem til disse temaene: «selvpresentasjonskontroll», «overvåkningskontroll», «påvirkningskontroll» og «ytringskontroll».

I siste steg er det rapportering, og den vil representere funnene jeg har gjort. Disse funnene vil finne plass i kapittel 4 og 5. Kapittel 4 vil vise frem det empiriske materialet som er samlet inn, mens kapittel 5 vil presentere analysen jeg har gjennomført av mine funn.

Analyseprosessen var den som opplevdes mest krevende og jeg fant meg selv hoppe frem og tilbake mellom de ulike områdene i analyseteksten og at temaene gikk veldig inn på hverandre og jeg derfor hoppet mye frem og tilbake. På sett og vis skal Braun og Clark (2006)

sin firestegs-prosess være enkel ifølge Johannesen et al., (2018), men jeg opplevde at det gikk greit å følge denne oppskriften selv om jeg opplevde det litt krevende noen ganger.

3.5 Etiske problemstillinger

Noe som er nytt fra 2020 er å bruke NSDs nettskjema.no for innsamling av datamateriale i forskning. Dette er noe alle FEIDE-brukere skal ha tilgang til. Det er derfor forventet å skulle bruke nettskjema.no og den tilhørende «diktafon-app» under intervjuene som den sikreste måten for lagring av datamateriale. I forbindelse med intervjuets siste kategori kan det oppleves som sensitiv informasjon i denne forskningen, da den baserer seg på informantenes personlige opplevelser, tanker og erfaringer i forbindelse med frihet og kontroll på sosiale medier som gjelder sårbare temaer som omhandler rasisme og seksualitet. Dette kan få konsekvenser dersom deltakeren i studien blir gjenkjent, og det er derfor det er viktig i all forskning hvor sensitiv informasjon blir fortalt, at informantenes privatliv blir ivaretatt til enhver tid. Som Ringdal (2013) viser til skal jeg som forsker oppfylle krav som innebærer å sikre mine deltakere frihet, selvbestemmelse og beskytte dem mot skader og konsekvenser.

3.5.1 Informert samtykke

Her vil jeg trekke viktigheten av å ha informert samtykke, og det at mine informanter er under myndighetsalder. Det betyr at mine informanter, for å delta i min forskning må de ha deres foreldres signatur og samtykke. Informasjonsskrivet kan man se i vedlegg 2. Informert samtykkeskjema for min forskning går under det Dalen (2013) viser til som fritt samtykke. Det vil si at det informerte samtykkeskjemaet skrives under og signeres uten ytre press og begrensninger for deres personlige handlingsfrihet (Dalen, 2013, s.100). Ettersom jeg var ute etter å få så ærlige svar som mulig, og det dermed kunne komme frem sensitiv informasjon i forbindelse med deres tanker og svar på noen av spørsmålene, var det viktig å informere informantene grundig om hva forskningen for denne masteroppgaven går ut på, og at jeg blir å sikre at alt blir anonymisert og det skal ikke være mulig for gjenkjennelse. Som Thagaard (2013) trekker frem om anonymisering så har jeg valgt for mine informanter å ikke bruke fiktive navn selv om det var en mulighet, og jeg har valgt å stryke ut alt som kan oppfattes som sensitiv informasjon. I forskning som involverer andre parter er det ifølge Kvale & Brinkmann (2010) etisk prinsipp som handler om å oppnå lavest mulig risiko for at en informant kan bli skadet. Det var derfor viktig å tenke på konsekvensene som kan oppstå ved å bli deltaker i forskningen og risiko og konsekvens var derfor i fokus. Intervjuene ble avtalt over mail og ble umiddelbart slettet når intervjuet var fullført. Kommunal- og

moderniseringsdepartementet (2018) viser til i personopplysningsloven om «rettigheten til å bli glemt», derfor ble samtykkeskjemaene etter innsamling, gjennomført intervju og transkribering, makulert.

3.5.2 Nettsjema.no og sikker lagring av datamateriale

Som nevnt innledningsvis i avsnittet var vi inne på nettskjema.no, som er den sikreste datainnsamlings enheten under forskning. Denne applikasjonen skulle vise seg å gi noen utfordringer og problemer med denne måten samle data. Slike utfordringer og problemer var at det var trøbbel å komme seg inn på selve applikasjonen, og opplevde å ikke få «åpnet» applikasjonen, og det var problemer med å laste opp skjemaet som må lastes opp før opptak av intervju kan starte. Etter prat med veileder ble det besluttet å bruke en fysisk diktafon. Dette var ikke det mest optimale og er en mindre sikker måte å gjennomføre og lagre intervjuene på. Derfor var det ekstremt viktig at det kun var jeg som hadde tilgang på diktafonen under tiden intervjuene foregikk og under transkriberingsperioden, og diktafonen ble destruert når alle intervjuene var transkriberte. Informantene ble informert om dette i forkant av intervjuene. Men ved å bruke en fysisk diktafon kunne jeg gjennomføre intervjuene som planlagt og følge tidsplanen for planlagte intervju. Når intervjuene var transkriberte ble de oppbevart på en sikker og skjult server med kode slik at det var kun jeg som har tilgang. Å sikre total forvaring av datamaterialet er også viktig med hensyn til informantene, at det ikke skal komme ut noe informasjon som kan føre til at de blir gjenkjent. Jeg hadde forut for forskningen satt meg godt inn i NSD og UiT sine retningslinjer og krav, og oppbevaring av datamateriale er i tråd med disse med utgangspunkt i problemene som oppsto med nettskjema og diktafon-app. På nettskjema.no blir intervju automatisk slettet etter en periode og det er også derfor nettskjema.no er den mest optimale og ideelle måten å gjennomføre intervju og lagre datamateriale.

Å benytte snøballmetoden som rekrutteringsmetode fører til at potensielle deltakere til forskningen bli foreslått av andre deltakere som også har deltatt i studien eller en kontaktperson som kan koble forsker til mulig deltaker. Det er kun jeg som forsker som vet hvem det er som ønsket å delta i forskningen til mitt masterprosjekt. På denne måten vet ikke informantene hvem de andre informantene er, og hvem som har takket ja til å delta.

Anonymiseringen som er gjort ovenfor informantene ha gjort det vanskelig for andre å identifisere informantene i miljøene de tilhører. Rekruttering og anonymisering er også i tråd med NSD sine krav, og NSD godkjente prosjektet før start (Vedlegg 1).

3.6 Studiens reliabilitet

Thagaard (2018) viser til at reliabilitet i kvalitativ forskning: «*knyttet til spørsmålet om en kritisk vurdering av prosjektet gir inntrykk av at forskninger er utført på en pålitelig og tillitsvekkende måte*» (Thagaard, 2013, s.198). Corbin & Strauss (2008) blir trukket frem av Thagaard der de fremhever at forskningen vurderes med troverdighet og: «*tillit til forskningen som uttrykk for troverdighet*» (Corbin & Strauss, 2008, s.302, i Thagaard, 2013, s.198). I tillegg trekker Thagaard også frem Silverman (2006, s.206) som viser til troverdigheten når det kommer til vurdering av forskningen.

En annen tolkning som trekkes frem hos Thagaard (2013), men også Kvale & Brinkmann (2010) er at reliabilitet viser til om en annen forsker vil få samme resultater eller svar under sine intervju, ved å benytte samme metoder som noen andre. Det datamaterialet som blir konstruert skjer i samhandling mellom forsker og informant og som forsker må argumentere for reliabiliteten av min forskning. Jeg har vist til et sosialkonstruktivistisk perspektiv, med det menes at oppgavens perspektiv handler om at menneskers forståelse av virkeligheten er formet av hva de opplever, hvem de sosialiseres med og hva slags situasjoner de finner seg selv i. I dette kapitlet har jeg argumentert for reliabiliteten i oppgaven ved å vise til studiens gjennomføring, og transkribering for å oppnå tillit hos leseren.

Fordi datamaterialet som jeg har fått bygger på relasjonen mellom meg som forsker og informant, har jeg kunne tilpasset fra min side og skapt en god dialog og kommunikasjon med mine informanter. Ved å benytte semistrukturert intervju som intervjuform, ga det et mer åpent rom og muligheten for en åpen dialog. Jeg vil med mitt metodekapittel vise til påliteligheten ved min studie. Ved å gjennomføre et prøveintervju før hoved intervjuene kunne jeg sikre kvaliteten på intervjuguiden slik at den var mest mulig optimal for intervjuene. Jeg har lest meg opp på tidligere forskning og annen litteratur som er relevant for min studie. Jeg har med dette kapitlet forsøkt å gjøre rede for en gjennomgang av forskningsprosessen, slik at leserne kan få et bedre innblikk av det som presenteres gjennom datamaterialet.

Thagaard (2013) viser til at: «*reliabiliteten kan styrkes ved at flere forskere deltar i prosjektet, enten ved at flere forskere samarbeider og diskuterer avgjørende beslutninger, (...) eller ved at en annen forsker trekkes inn for å utføre en kritisk evaluering av fremgangsmåtene*» (Thagaard, 2013, s.199). Jeg har i tett samarbeid med veileder gjort kritiske vurderingen når jeg har hentet inn datamateriale, og med et slikt samarbeid styrker det påliteligheten og tilliten

i forbindelse med utførelsen av forskningsprosessen i oppgaven. Når jeg har vært ved veiskille har veileder pekt ut hvilke retninger som kan være mest lønnsom og dette har gjort at oppgaven er så pålitelig som den kan bli.

3.7 Studiens validitet

Validitet er: «knyttet til tolkning av data. Validitet handler om gyldighet av de tolkninger forskeren kommer frem til» (Thagaard, 2013, s. 201). Forskningens gyldighet er også et viktig element innen validitet og gjennom min oppgave vil det bekreftes at forskningen er gyldig i henhold til hva som undersøkes i studien. Vi kan styrke forskningen validitet ved å se til Thagaard (2013) som viser til Silvermann (2006) og begrepet *gjennomsiktighet*, som sier at forskeren må være tydelig og redegjøre for grunnlaget av fortolkningene som man kommer frem til i analysen. Ved å benytte direkte sitater også i analysen til det bidra i å styrke oppgavens validitet og vise til gjennomsiktigheten som Silvermann (2006) bruker.

I forbindelse med gjennomsiktighet kan det at forskeren har kjennskap til og et eget forhold til fenomenet det skal studere, spille en rolle, ved at forskeren er kjent med miljøet der fenomenet foregår, og dette kan være enten en styrke eller begrensning i oppgaven (Thagaard, 2013). Jeg som forsker har kjennskap til og kunnskap om det å vokse opp med sosiale medier og teknologi, og jeg har vært en del av utviklingen med hva appene Instagram og TikTok startet som og til hva det er blitt i 2022. Dalen (2013) skriver at: «*førforståelse baserer seg på forskerens meninger og oppfatninger av fenomenet som er skapt på forhånd av studien*» (Dalen, 2013, s.16), og dette kan føre til at jeg som forsker kan oppleve at egne erfaringer og opplevelser gjør meg mindre oppmerksom på nyansene i forhold til fenomenet (Thagaard, 2013).

Jeg benytter selv begge disse applikasjonene og jeg har også vokst opp med dem, samtidig som jeg hadde en ungdomstid som ikke var like sterkt preget av sosiale medier slik dagens ungdom er. På bakgrunn av dette kan jeg allerede ha opparbeidet meg et perspektiv og et blikk på fenomenet og forhåndsdomt hvordan dagens ungdom opplever det å leve med sosiale medier så tett på hverdagslivet. Jeg har under intervjuene hatt fokus på å ikke la mine erfaringer og opplevelser påvirke tolkningene i analysen. Selv om jeg som forsker besitter en førforståelse av fenomenet som omhandler sosiale medier, har ikke jeg samme forståelse for hvordan ulike områder i ungdomstiden kan bli påvirket av sosiale medier. Det blir som Thagaard (2013) skriver: «*når forskeren ikke kan basere seg på egne erfaringer, er det en utfordring å forstå situasjoner som i utgangspunktet er fremmede*» (Thagaard, 2013, s. 203).

Årsaken til at jeg har valgt å undersøke fenomenet om frihet og kontroll på sosiale medier er fordi jeg ofte selv kan føle på at sosiale medier gir meg frihet, men samtidig er jeg underlagt en form for kontroll. Validiteten til min oppgave kan derfor styrkes ettersom jeg har en viss førforståelse og kjennskap til det å være en del av sosiale mediers verden, og det å vokse opp med sosiale medier. Jeg har hatt fokus på å ikke la dette fullstendig påvirke mine tolkninger av datamaterialet mitt. Jeg skal bruke datamateriale samlet fra intervjuene til å besvare studiens problemstilling og forskningsspørsmål. Samtidig skal ikke svarene i min studie generaliseres, det vil si at det mine informanter forteller av deres opplevelser og erfaringer, ikke nødvendigvis stemmer overens med alle ungdomsjenter i alderen 14-16 år.

4 Empiri

I dette kapitlet skal jeg presentere empirien, altså mine funn fra intervjuene som ble utført for denne masteroppgaven. I bearbeidingen med datamaterialet har jeg laget ulike kategorier med utgangspunkt i kategoriene fra intervjuguiden. Strukturen for empirien er basert på informantenes fortellinger, med utgangspunkt for sentrale dimensjoner av frihet og kontroll innenfor sosiologien. De ulike kategoriene empirien vil bli presentert i er: 1. «identitet», 2. «teknologisk», 3. «økonomisk/kommersiell», 4. «sosial- og jevnalder», og 5. «politisk». Grunnlaget for denne avgjørelsen ligger i å få den røde tråden gjennom innholdet fra intervjuene og da ble det mest logisk å følge kategoriene i samme rekkefølge som intervjuguiden.

Oppgavens problemstilling handler om ungdoms opplevelser av frihet og kontroll på sosiale medier og apper som Instagram og TikTok vil bli vektlagt i denne oppgaven. Spørsmålene ble også justert ut fra hva informantene opplyste om når det kom til deres bruk av de ulike appene, derfor har noen av informantene blitt spurt mest om TikTok hvis det ble opplyst at de kun brukte den appen fremfor Instagram og omvendt. For de informantene som fortalte at de brukte mest TikTok, men også noe Instagram fikk noen spørsmål med begge appene i fokus. Alle direktetatene vil bli skrevet i *kursiv* for å lettere skille ut hva som er informantenes fortellinger og mine tolkninger av det de forteller

Informantene i denne oppgaven står beskrevet i kapittel 3, men for å oppsummere er det fire deltakere, alle jenter, i alderen 14-16 år. Alle informantene er aktive brukere av sosiale medier. Alle informantene er også jenter og dermed er dette en empiri som er basert i

fortellinger av opplevelser og erfaringer fire unge jenter i alderen 14-16 år har av frihet og kontroll på sosiale medier.

4.1 Identitet

Her stilles spørsmål som går inn på hvorvidt informantene føler de kan være seg selv på sosiale medier, hvorvidt de opplever at sosiale medier gir dem frihet til å være som de selv ønsker, gjøre som de vil og bryte med forventninger fra virkeligheten. I denne delen handler det om at informantene kan bruke sosiale medier for å uttrykke hvem de er og hvordan de vil fremstå.

Ikke falsk, men ikke helt ekte heller

Det første spørsmålet informantene fikk i denne kategorien var på hvilken måte de føler de kan være som de selv ønsker på sosiale medier og sammen med det spørsmålet om hvordan sosiale medier gir dem denne friheten, informantene hadde dette å fortelle:

«Ikke i så stor, ikke det at, eller jeg er ikke veldig falsk på sosiale medier, men på Instagram så følger jo mamma og pappa, og bestemor, og det er liksom, jeg hadde ikke lagt ut alt som jeg hadde gjort om ikke alle de som følger meg hadde fulgt meg på en måte. Det er jo sånn, du tilpasser jo litt i forhold til hvem som følger deg. Så jeg er jo faktisk ikke helt meg selv når jeg legger ut, det er jo litt sånn, tilgjort da. Du legger jo ikke ut et bilde av at du nettopp har stått opp og er sånn skikkelig groggy og ser litt rar ut på en måte. Du legger jo bare ut det beste av deg selv. Det er litt sånn lysglimtene du ser, (...) TikTok er ikke så mye voksne folk, det blir litt mer sånn ungdomsting. Instagram er jo på en måte for bestemødre» (Informant 1).

Det informant 1 forteller at Instagram er for bestemødre kan trekkes sammen med noe som har vært indirekte diskutert om og det er at ungdom forlater Facebook fordi det er blitt «overtatt» av foreldre og besteforeldre, men de har nå migrert over til Instagram også. Det kommer også frem hvordan informant 1 tilpasser innholdet hun publiserer på Instagram basert på hvem det er som ser på, det kommer også frem på spørsmål om informant 1 opplever at sosiale medier gir hun frihet til å bryte med forventninger fra virkeligheten, virkeligheten her blir livet utenfor sosiale medier, det som ikke skjer i det digitale, da kunne hun fortelle at hun hadde en offentlig bruker og en privatbruker på Instagram:

«det er jo sånn forventa at du skal se perfekt ut på Instagram så jeg føler ikke jeg helt bryter med det, det er ikke sånn at jeg legger ut bilder som ikke er perfekt. Så jeg føler

ikke at jeg personlig bryter så mye forventninger. Jeg har en privatbruker på Instagram, der legger jeg ut masse rart som bilde av at jeg nettopp har stått opp og se helt rar ut i ansiktet, det er litt morsomt for da får jeg på en måte vist litt mer av hvordan jeg egentlig er, og ikke bare det perfekte». (Informant 1)

Informant 1 får med privatbrukeren mer mulighet til å kunne legge ut mer innhold av hva hun selv ønsker fordi som det kommer frem i neste spørsmål, så kan hun med privatbrukeren bestemme selv hvem som kan følge henne. På den måten kan det virke som at informant 1 har privatbrukeren til å kunne legge ut litt mer av seg selv og ikke det perfekte som det gjerne forventes i det virkelige livet at man skal legge ut på Instagram. Den forventningen virkeligheten setter til at det som skal postes på sosiale medier er perfekte bilder/videoer ligger i hvem det er som sitter som publikum og følger vedkommende. Derfor er en privatbruker hvor man selv kan velge hvem som får lov å følge en nyttig del for å bryte med virkelighetens forventninger til tilgjort og perfekt fremvisning av seg selv. På samme spørsmål kunne informant 2 fortelle dette:

«hmm, det er liksom ikke noe jeg føler på sånn, i virkeligheten da så er det folk som dømmer deg, mens på sosiale medier finner du folk som, liksom, aksepterer deg da for hva du enn liker, liker du hunder veldig godt finner du folk som også liker hunder, altså som også liker dine interesser, (...). (Informant 2)

Informant 2 skiller mellom den fysiske og digitale virkeligheten når hun forteller om at det i virkeligheten er folk som dømmer hverandre, og sosiale medier gjør det lettere å finne andre som er lik seg selv. Hun forteller videre at:

«(...) jeg føler at det gir meg frihet til å være den jeg er og liksom, express meg selv på hvilken som helst måte jeg vil uten å tenke på andre ting som skjer i virkeligheten, (...) Instagram kan være mest fulgt av familie og venner, mens TikTok er mer en ungdomsapp, (...) da er det lettere å poste hva du vil eller se på hva du vil uten familie og venners meninger» (Informant 2)

Informanten gir uttrykk for at sosiale medier gir henne muligheten til å være seg selv utenom det som skjer i virkeligheten. Det virker som at informant 2 allerede her gir et klart tegn til at hun foretrekker TikTok fremfor Instagram. Som hun forteller, så er det lettere å poste hva man vil på TikTok enn Instagram fordi venner og familie er større sannsynlighet å finne på

Instagram enn TikTok. Derimot svarte informant 3 og 4 om de føler de kan være som de selv vil og hvordan sosiale medier gir dem den friheten hadde de dette å si:

«eh, jeg bare er meg selv jeg. Jeg vet ikke, hvis jeg lager TikTok videoer så legger jeg ut det jeg gjør der og da, det er ikke sånn at jeg tenker så mye på hvem som ser det og hva folk tenker om det liksom, (...) det er jo, TikTok er jo en veldig stor sånn plattform for å spre informasjon til andre, for eksempel på det som har skjedd i USA med Black Lives Matter, jeg får sett hva som skjer i andre land (...) og det synes jeg er greit for da får jeg med meg mer om hva som skjer i verden» (Informant 3).

Det virket som informant 3 var ganske komfortabel med hva hun legger ut på sosiale medier og det fremstår som at hun følte like mye frihet til å være seg selv på sosiale medier som i virkeligheten utenfor sosiale medier, men derimot kan den friheten hun føler i forhold til det hun forteller om TikTok som en plattform for informasjon være det hun anser som frihet ved at TikTok gir og sprer informasjon til brukerne sine og det er en frihet de da opplever til å kunne få med seg hva som skjer i verden rundt dem. Derimot hadde informant 4 noe annet svar:

«ehm, det blir jo egentlig ... jeg legger ikke ut alt sånn, fordi jeg er redd på en måte for hvordan folk skal se på meg på en måte, så jeg tenker ganske mye over det jeg legger ut, men det jeg først legger ut så tenker jeg at, det liksom, det er fint og sånn vil jeg at det ... på den måten jeg vil at folk skal se meg på, så det blir, det blir bare det» (Informant 4)

Slik det kommer frem virker det som at informant 4 tenker mye på hvordan andre folk oppfatter henne basert på hva hun legger ut og hun er derfor veldig nøye med hva hun velger å legge ut.

Konsekvensen av at alt kan legges ut

I denne kategorien vil det fokuseres nærmere på konsekvensen av at alt kan legges ut og hvordan informantene opplever dette. Selv om både TikTok og Instagram har strenge retningslinjer finnes det fortsatt muligheter for å slippe gjennom og sosiale mediebrukere kan oppleve å møte på uønsket innhold.

Under intervju med informant 3 på spørsmål om TikTok oppleves som en app det er lettere å gjøre hva man vil på hadde hun dette å fortelle:

«Det legges jo ut litt sånn forstyrrende videoer også, det har jo hendt at det har kommet litt av hvert på TikTok. Jeg fikk jo for eksempel opp en video av en som satt og spilte noe TV-spill også tok han opp ei hagle og skjøt seg selv liksom. Og det synes jeg er litt sånn, ikke greit at kan komme på TikTok, og det er mye slåsskamper som kommer opp og folk som banker hverandre og sånne greier. Så det kommer jo opp på for you page-en din da, og det kommer jo uten at du er klar over det og det er mange småbarn som ser på og det synes jeg, jeg synes det skulle vært strengere på hva man kan legge ut, for det kan bli rapportert, men det er så mange som synes det er så kult å se på også, at de synes det er kult å se på andre som banker andre liksom.» (Informant 3)

Informant 3 var den av informantene som har merket mest de negative sidene med TikTok. Mens hun oppfatter at TikTok er en friere plass for å være seg selv og for å utvise kreativitet, opplever hun konsekvensen av den her veldig «frie» appen. På hennes For you page (FYP) som hun sikter til har hun fått opp ulike videoer med innhold som ikke burde bli sett av noen. Det er konsekvensen med TikTok, slike ting kan slippe gjennom retningslinjene og blir liggende ute for alle å se. For you-page er den siden hver bruker har hvor innholdet som ligger på TikTok blir presentert for brukerne. Hva man får av innhold kan endres hele tiden. Videre kunne også informant 3 fortelle om enda en hendelse:

Så, også kom det også opp en video en gang av at det var i, vet ikke hvilket som helst land da, men Midtøsten, også var det noen som skjøt en bombe på noen og ropte Allah Akbar tror jeg, og jeg synes det er forstyrrende at sånt kan komme på TikTok» (Informant 3)

Den situasjonen informant 3 fortalte om er det som TikTok en periode fikk mye kritikk for. Slikt innhold er dessverre ikke uvanlig på slike apper, selv med de strengeste retningslinjene finnes det smutthull og slike videoer kan trenge gjennom.

Informantene har til felles at TikTok er deres favorittapp nettopp av den grunn at de kan *scrolle* gjennom uendelig mengder innhold og det innholdet kan være hva som helst. Dette er en av konsekvensene ved at TikTok er en slik app hvor hva som helst kan publiseres. Informant 3 var veldig forbauset over hvorfor hun fikk innhold som nevnt over på hennes FYP da ingenting tilsier at hun egentlig burde fått noe slikt. Dette basert på hva hun har lagret som sine interesser og hva hun liker å se på for å få et innhold passet for hennes interesser.

På spørsmål om informantene opplever frihet til å kunne ytre seg eller delta i debatt på TikTok eller Instagram så er det som informantene fortalte tidligere, sosiale medier gir mulighet til å treffe likesinnede og som kanskje har de samme tankene som de selv. Informant 1 forteller at hun ikke deltar i debatt på TikTok og Instagram, men hun følger heller med. Informant 2 forteller det at: «(...) *det er enklere å ikke finne dem du kjenner i nettverket ditt og si det du mener og være den du vil*». Det kan virke som at det er lettere å unngå å treffe bekjente eller kontakter i nettverket sitt på TikTok og det gjør det da muligens lettere for ungdommer å delta aktivt i debatter og diskusjoner de ellers ikke ville deltatt i.

Oppsummering

Som det kommer frem hos informantene så opplevde de en forskjell i appene Instagram og TikTok på måten de opplevde en form for frihet. Informant 1 var den eneste som opplyste om at hun hadde to profiler på Instagram, der den ene var privat og andre offentlig. Som hun fortalte så kan hun være mer fri med hva hun legger ut på den private brukeren fordi der kan hun selv bestemme hvem som får følge henne. Det gikk også igjen at TikTok er den appen informantene foretrekker da det er lettere å poste hva man vil, mens Instagram opplevdes mer som en app der man kun poster det beste. TikTok oppleves som en app det er lettere å komme i kontakt og finne andre som er likesinnede. Informant 4 fortalte at hun er noe nøye med hva hun deler av innhold da hun tenker over hva andre synes om henne basert på det hun legger ut. Det kom også frem fra Informant 3 at hun hadde opplevd en av konsekvensene med TikTok og det var at hun hadde opplevd å få uønsket innhold, til tross for at TikTok har et strengt regelverk.

4.2 Teknologisk

Her går spørsmålene nærmere inn på informasjonslagring som er en essensiell handling når det kommer til å laste ned og bruke apper. Det stilles spørsmål ved hva informantene tenker før de eventuelt laster ned en app, hvordan de føler informasjonen som lagres om dem brukes og hvordan de opplever algoritmene. I tillegg stilles det spørsmål om posisjonsdeling og der hadde informant 1 ikke noen meninger om da informanten ikke deler posisjon selv.

Informasjonslagring og «personrettet innhold»

Her foregikk intervjuet og spørsmålene mer rettet mot hva informantene tenker om at sosiale medier lagrer store mengder informasjon om brukerne sine, som er et redskap sosiale medier gjør for å kunne gi brukerne mer personlig opplevelse av det sosiale mediet de bruker og

hvordan de opplever at denne informasjon sosiale medier har om dem blir brukt til å dekke deres ønsker, for eksempel gjennom målrettede annonser.

På spørsmål om hva informantene tenker om informasjon som lagres om dem på sosiale medier som TikTok og Instagram var dette de hadde å fortelle:

«Jeg har tenkt veldig lite over det før for det har vært liksom ... ja, det er ikke sånn man tenker mye om når man er bare 13 år. Men jo mer jeg hører fra andre og sånn så blir jeg jo mer skeptisk til hva jeg legger ut og hva jeg skriver. Så jeg kommenterer jo ikke ting jeg aldri ville sagt i virkeligheten fordi at, du vet aldri hvem som ser det eller lagrer det på en måte. Også legger jeg aldri ut noe jeg ikke ville vist i virkeligheten for da vet man heller ikke hvem som ser det på en måte. Så det har jeg blitt mer skeptisk på da ... når jeg har blitt eldre.» (Informant 1)

Informant 1 forteller at hun er blitt mer kritisk til hva hun tillater at sosiale medier og apper hun bruker kan lagre av informasjon om henne, og dette også påvirker hva hun legger ut og hva hun skriver på sosiale medier. Som hun forteller så vet man ikke hvem som ser det, og dette gjør at hun også velger å være forsiktig med hva hun legger ut i tilfelle noen kan ta det og misbruke det.

Informanten fikk også spørsmål om hvilke tanker informanten gjorde seg av hva hun tillater apper å samle av informasjon ga hun dette svaret:

«Når de appene spør om sånn posisjon og sånn så sier jeg aldri ja, for TikTok trenger ikke å vite hvor jeg er liksom, ellers sånn Instagram har ikke noe behov for det heller så det svarer jeg aldri ja på. Men ja, også er jeg veldig god på sånn, når man trykker ja og det kommer en sånn lang liste med greier så er jeg ofte god på å sånn skumme gjennom ganske godt da. Så jeg leser hva jeg sier ja til på en måte.» (Informant 1)

Informant 1 forteller at hun ikke tillater at apper sporer posisjonen hennes og forteller at hun opplever selv å være flink til å lese seg opp på hva hun faktisk godtar når hun tar i bruk en av appene. Listen hun viser til er det som kalles personvern og der listes det opp hva appen blir å samle av informasjon og hva formålet er.

Samme som informant 1 nevnte at hun tenker lite over det gjaldt det samme for informant 2. Informant 2 begrunnet det med at: *«sånn meste sosiale medier gjør det, liksom, jeg spilte «momio» før og der lagrer dem jo mye informasjon, (...)*». På spørsmål om hun gjorde seg

tanker i forkant av hva hun tillater apper å samle av informasjon var ikke dette heller noe Informant 2 tenkte så mye over.

«det er jo kanskje for at de samler jo informasjon om hva du liker å se på og ut ifra det som kommer på FYPen din også ser du en video om og om igjen, eller «liker» en video eller begynner å følge folk så får du jo den type content som de mener du liker da, (...)» (Informant 3)

Det kan virke som at informant 3 tenker det kan være positivt i den forstand at det bidrar til å gi henne som bruker innhold som passer hennes interesser. Men på svar om hva hun tenkte i forkant av hva hun tillot apper å samle av informasjon hadde hun dette å fortelle:

«jeg lasta ned shein da, en sånn nettshoppingapp da, og det var jo på TikTok at shein tok informasjonen din og sletta Instagrambrukere og hacka Instagrammen og logga inn på private ting om deg da, men altså, det er jo rykter som har gått på at shein at folk har mistet noen sosiale plattformer da for at shein har hacka seg inn da. Altså jeg har litt sånn, «skal jeg laste ned» også lasta jeg ned til slutt og jeg er ikke blitt hacka enda så. Jeg vet ikke, men jeg legger ikke inn epostadressa mi og telefonnummer og sånt, jeg legger kun til de appene som har for eksempel høy rating da eller at det står at det er en sikker app så jeg ikke bare slipper ut adressa mi og sånt der». (Informant 3)

Shein er en nettside med tilhørende app som selger klær, smykker og andre gjenstander til en rimelig penge. Ofte kan man finne såkalte kopier, eller etterlikninger av dyre merkevarer til en billig pris, men kvaliteten er ikke nødvendigvis like bra som det ville vært hadde det vært original vare. Som informant 3 forteller så var hun i tvil om hun skulle laste ned *Shein* ettersom hun hadde hørt om andre om var blitt hacket. Hun virker til å være ganske klar over risikoen ved å gi ifra seg informasjon på sosiale medier, men hun forteller selv at hun laster ned kun sikre apper, eller apper som har masse tilbakemeldinger.

Hos informant 4 kunne hun fortelle at når det kom til hennes tanker om at det lagres informasjon om henne så er ikke det noe hun tenker så veldig mye på fordi det er skummelt at appene får vite alt eller ganske mye om henne og de kan lagre det, videre forteller hun at:

«(...) hvis det er noen som får tak i det som egentlig ikke skal ha tak i det, (...) det er en ganske ekkel tanke, å tenke på at de kan få det, men så, har det alltid vært sånn når

jeg har vokst opp og det har jo aldri skjedd noe til nå, så det er ikke sånn at jeg tenker sånn kjempe mye over det, men hvis jeg gjør det så synes jeg det er ekkelt på en måte, å vite at de har all den informasjonen over så mange år, (...). (Informant 4)

Det kan virke som informant 4 deler samme tanke som informant 3, hun er klar over risikoen ved at informasjonen kan ende opp hos noen som egentlig ikke skal ha det, men fordi det alltid har vært sånn og det har gått fint, så bruker hun ikke mye tid på å tenke over det.

Tryggere å laste ned hvis flere har det

For denne delen vil det legges mer vekt på hvordan informantene tenker og opplever informasjonslagring om seg av de ulike appene. Det kommer frem hos flere av informantene at de opplever det også mye tryggere å laste ned en app hvis mange andre har det.

Informant 4 ble spurt om hva hun tenker i forkant av hva hun tillater appene å samle av informasjon om henne forteller hun det at:

«jeg tror ungdom spesielt og jeg gjør jo det at, tenker ikke over det på den måten, vi liksom bare laster ned fordi alle andre har gjort det, så man tenker ikke på at det kan være smart eller dumt, så, jeg tenker ikke noe over det da. Jeg visste ikke at det var kinesisk før jeg lastet det ned, men det var ikke sånn at når jeg fant det ut at jeg vurderte å slette det eller noe fordi alle andre hadde det og det virket ganske greit egentlig». (Informant 4)

Med tanke på det informant 4 forteller om at man laster ned en app fordi andre har lastet ned samme appen, ga mulighet for et oppfølgingsspørsmål som også de andre informantene fikk, der ble de spurt om de føler at det er tryggere å laste ned enn app hvis flere har gjort det..

«Ja, eller, det spørres på hvilken app og om den er skrevet mye om eller ikke. For hvis den er skrevet mye om er det lettere å finne ut om den er trygg eller ikke. Men noen ganger blir jeg bare med for å ikke føle meg utestengt.» (Informant 2)

Det at informant 2 velger å laste ned en app for å ikke føle seg utestengt er ikke så uvanlig. Ettersom informant 2 er 14.år så er hun i den perioden der det er viktig å være en del av fellesskapet eller gruppen. Men hun baserte seg også mye på hva og hvor mye som er skrevet om en app og som hun selv sier så virker det som at jo mer som er skrevet om den gjør det lettere å avgjøre om den er trygg eller ikke, ettersom mange har skrevet om den.

«Jeg føler det er trygt å late ned apper om mange har appen. Som for eksempel med Shein så var jeg litt fram og tilbake om jeg skulle laste den ned fordi det var mange brukere på TikTok som hadde sagt at de hadde blitt frastjålet blant annet Instagram kontoene sine osv. men det var så mange andre som hadde lastet ned appen og sagt at det gikk bra for dem. Så jeg føler meg absolutt tryggere for å laste ned en app om det er mange som har lastet den ned også.» (Informant 3)

Informant 3 viser til at hun vet det er en sjanse for at hun selv kan bli hacket av Shein, men fordi det ikke har skjedd henne enda så velger hun fortsatt å benytte seg av appen, men som hun også nevner så er hun nøye på ulike kriterier som påvirker valget av å laste ned en app.

«Ja. Jeg føler det fordi, jeg føler det er så mange som liksom, så lenge, med mindre alle sier at den er sånn kjempe dårlig og det er noen som synes det er veldig sketchy så blir jeg ikke å laste ned, men hvis mange rundt meg har lastet den ned og de sier ingenting på det, så føler jeg det mye tryggere for da har de testa det ut litt først og da kan jeg ta det sånn at det blir tryggere for det har ikke skjedd noe med dem og da blir det ikke å skje noe med meg heller, med mindre det, ja, kommer noe.» (Informant 4)

Av det informant 4 forteller kan det virke som hun baserer seg på hva andre gjør i forhold til hva slags apper hun laster ned. Som hun selv sier så vil hun ikke laste ned en app hvis andre gir dårlige tilbakemeldinger om appen. Informanten forteller at hun føler seg tryggere på å laste ned en app dersom mange andre har den, og selv om hun da har hørt om risikoen som kan forekomme, for eksempel å bli hacket, så lenge det ikke har skjedd noe med andre så føler hun seg trygg på å laste ned appen.

Posisjonsdeling

Når det kommer til posisjonsdeling på sosiale medier, var det i informant 1 sitt tilfelle ikke noe hun hadde så mye på å si da hun ikke deler sin posisjon og ikke hadde gjort seg tanker rundt det. Derimot for de informantene som delte posisjon på sosiale medier var det hovedsakelig mest med venner de delte posisjon, på hvor bevisste informantene er på det å tagge posisjonen eller vise posisjonen sin hadde de dette å fortelle:

«Jeg har en privat bruker på Insta da så, jeg er ganske bevisst på at det ikke kommer til å komme noe fremmede på besøk. Jeg tagger ofte det området jeg er i da, jeg tagger jo bare «by»» (Informant 2)

Litt som informant 1 var innom tidligere med at hun hadde en privat bruker og en offentlig, har også informant 2 en privat bruker, noe som gjør det lettere å bestemme hvem som kan følge henne på Instagram. I forhold til når informanten deler posisjon kan hun fint dele selve byen hun befinner seg i, eller i området hun er i. Det virket som informanten følte seg tryggere på å dele posisjon på denne måten på den private brukeren fremfor den offentlige.

«ehm, hvis jeg er en plass og hvis vennene mine skal finne ut hvor jeg er og sånn, hvis vi skal møtes og de ikke vet hvor jeg er så kan jeg skru på posisjonen min. Eller hvis jeg drar en plass og vi drar uten hverandre så kan det hende at vi skrur på posisjon,»
(Informant 3)

Informant 3 forteller at hun vanligvis bruker å ha avslått posisjonsdeling, men kun har på posisjonen sin for at venner skal kunne finne ut hvor hun er hvis de skal møtes. Hun forteller videre at hun deler posisjon hvis hun drar en plass uten andre, slik at de kan finne hennes hvis de har dratt forskjellige steder.

Informant 4 fortalte det at hun deler posisjonen på Snapchat, det som kalles *snapmap*, eller snapkartet som gjør at man kan se hvor andre er og posisjonen oppdateres basert på siste sendte snap. Hvorfor hun velger å dele posisjonen sin svarte hun dette:

«fordi de fleste av de jeg deler posisjon med kjenner meg, så jeg har jo tenkt at det liksom, det er bare de som ser det, men, da tenker jeg at det liksom er greit for jeg kjenner dem og de vet stort sett hvor jeg er uansett egentlig.» (Informant 4).

Informant 4 forteller at de hun deler posisjon med kjenner henne og det er kun de som ser det og hun synes derfor det er greit å dele posisjon.

Det virker til at det å dele posisjonen sin på sosiale medier ikke er noe informantene bekymret seg veldig over fordi det også gjør at venner kan se hvor de er, og de føler seg trygge på de som ser posisjonen deres. Som det kommer frem så går det greit å dele posisjonen sin så lenge de er bevisste på hvem det er som kan se posisjonen deres. Snapchat har den muligheten til at man selv kan bestemme hvem som skal se posisjonen sin eller om alle kan se.

Av informantene som delvis eller helt deler posisjon, ble spurt om de opplever et press på det å vise hvor de er, eller det å tagge en lokasjon. Det virket ikke som at informantene følte et press på å dele hvor de er og det å dele posisjon, unntak var hvis de var utenlands og ville dele hvilket land de er i. Informant 3 fortalte at hun har noe som heter *«privstory»* som er en

funksjon Snapchat tilbyr som gjør det mulig for brukerne å tilpasse publikum som får se hva som legges ut. Informant 4 fortalte derimot at hun ikke følte veldig på at det var et press på å dele posisjon, men hun følte likevel at hun måtte vise hvor hun er og hva hun gjør, men det handlet ikke om at det var press fra de andre.

Oppsummering

Når det kommer til hva informantene tenker rundt at appene lagrer informasjon om brukerne sine for å kunne gi en mer personlig opplevelse av appen, var det ikke noe de tenkte så mye over, De kunne fortelle at de leser gjennom vilkårene til appen så de vet hva de sier ja til tillatelser appen kan få. Informant 1 og 4 var mer skeptiske på å la appene få tillatelse til å spore posisjon, mens det for informant 2 og 3 så var det ikke noe de så problem med.

Informant 2 fortalte at de fleste sosiale medier gjør det så da gjør det ikke noe om en ekstra app også gjør det, mens informant 3 opplever denne informasjonslagringen positivt i forhold til hva hun får opp på TikToken sin. Det kom også frem at informantene opplever at det er tryggere å laste ned en app hvis mange andre rundt dem har den. I forhold til posisjonsdeling så var informant 1 inne på at hun ikke tillater appene å spore posisjonen hennes, men for de andre informantene så delte de posisjon hvis noen trengte å vite hvor de er, og at de som får se posisjonen til informantene er folk de kjenner så informantene kan føle seg trygge når de deler posisjon.

4.3 Økonomisk/kommersiell

I denne delen vil spørsmålene handle om å finne ut av hvordan informantene opplever at appene Instagram og TikTok påvirker deres konsumering av produkter, og om de handler produkter som et resultat av påvirkning fra disse appene. Det stilles også spørsmål om informantene opplever et press på appene Instagram og TikTok til å fremstå på en mer lukrativ og suksessfull måte og om de konsumerer produkter som større profiler på appene reklamerer for slik at de kan være i trendbildet. Det ble også stilt spørsmål om informantene har vurdert kosmetisk/kirurgiske inngrep fordi store og vellykkede profiler på sosiale medier ofte har utført inngrep som endrer på utseende.

Noe påvirkning er det

Informantene ble spurt om de opplever at TikTok og Instagram påvirker hva de velger å kjøpe av ulike produkter, og hvis de ser mye reklame for et produkt om de tenker over at vedkommende som reklamerer for produktet har fått betalt for det.

«På ingen måte. (...), jeg er ikke helt riktig person til å ha masse reklame på TikTok for jeg kjøper ikke noe av det, (...) Jeg og kunne stått og sagt at jeg likte det om jeg hadde fått penger for det, sånn egentlig når man tenker over det, jeg ville jo sagt at sånne gummibjørner som får håret til å vokse funker om jeg hadde fått penger for det. Men det er ikke så bra da. Jeg vet jo at det er feil, men det er jo lettjente penger»
(Informant 1)

Informant 1 forteller at hun ikke føler noe på at TikTok og Instagram påvirker henne til å kjøpe produkter hun har sett på appene eller latt seg påvirke av andre til å kjøpe et eller flere produkter. Det virker om informant 1 er klar over at som oftest så er personer som reklamerer for et eller flere produkter betalt, og meningene deres kan være veldig basert på hva de har fått betalt for å si positive ting om et produkt. Informanten forteller det at hun også kunne reklamert for et produkt og sagt positive ting om det selv om hun vet det ikke funker om hun hadde fått betalt for det.

Informant 2 følte heller ikke at hun ble noe særlig påvirket da hun ikke er noen skikkelig shopper, men når det kommer til de som reklamerer for et produkt så kommer det an på kvaliteten på videoen reklamen har. Hun fortalte også at man vil jo passe inn og hvis hun så en person som ofte brukte et produkt, for eksempel hvis en *influencer* (påvirker) reklamerte ofte for noe så kunne hun føle seg *influenced* (påvirket) til å kjøpe produktet for å passe inn. Gitt at informant 2 er i den aldersfasen at det å passe inn er viktig er ikke dette så veldig uvanlig. For informant 3 fortalte hun at dette var en av grunnene til at hun lastet ned appen Shein og fortalte videre at:

«(...), du får jo med deg trender fra andre land og sånn «herregud denne toppen likte jeg» også får du lyst å kjøpe den, og finner ut hvor den er fra også kjøper du den da. Det er jo altfor lett å kjøpe ting på internett» (Informant 3)

Når informanten ble spurt om hun er klar over og bevisst på at de som reklamerer for produkter har fått betalt for å gjøre det og hvordan dette påvirker henne til å kjøpe produktet svarte informant 3:

«Jeg vet jo at de som legger ut får betalt for å ha det på seg, de hadde ikke bare reklamert for det uten, ja, hvis de ikke hadde fått penger for det. Eh, så jeg er klar over at de får betalt, samme som med sånn der whitening greie som alle de pærra deltakerene driver og legger ut, «bruk dette for å få hvitere tenner», neitakk. Så, de

gjør det ikke uten å få penger, (...), du får jo egentlig ikke vite hva de egentlig mener om merket, for det er mange som er sånn der som sier at «åh det er så bra», bare for å få pengene, men altså, jeg kjøper ikke ting bare fordi andre har det». (Informant 3)

Informant 3 forteller at hun er ganske klar over at de fleste som legger ut annonser og reklamer for ulike produkter har fått betalt for det og hun vet og litt som informant 1 så er hun også klar over at dette påvirker hva de som reklamerer for produktet sier. Informanten forteller at det at man får betalt for å reklamere et produkt ikke betyr at man får vite hva den som reklamerer for produktet egentlig mener, det handler kun om å få penger.

Hos informant 4 kunne hun også fortelle at hun har handlet klær på Shein og forteller at grunnen er:

«det er jo det at man ser at andre har fine klær og sånn og jeg har jo gjort det ganske mye selv at jeg har bestilt klær fra shein for eksempel, ganske mye, fordi jeg ser andre har de klærne eller at de anbefaler den nettsiden fordi de har gode klær til lave priser. Så fort man ser at noen snakker fint om produktet eller om et kjede så blir det veldig at «åh det hørtes fint ut» også går man og sjekker det ut også ser det ordentlig ut også ender det opp med at man gjør det selv» (Informant 4)

Informant 4 og informant 3 hadde ganske like tanker om hvordan de opplever at de kan bli påvirket av sosiale medier til å kjøpe ulike produkter hvis de har sett mye om de eller hørt mye om det. Om informant 4 vet at de som reklamerer mye for produkter har fått betalt for å gjøre det svarte hun:

«hvis jeg ser det på sånne store, sånne kjempe store sånn som Charlie D'Amelio så tenker jeg sånn «ah de er sikkert betalt for det», men hvis det er mindre kjente personer som ikke har en like stor følgerskala så tenker jeg ikke like mye over det for at jeg tenker de har sikkert ikke blitt kontaktet» (Informant 4)

Informant 4 forteller at hun tenker mer over hvem det er som reklamerer for produkter basert på hvor mye følgere de har. Er det noen med mange følgere så tenker hun at de er automatisk betalt for å reklamere for det og forteller positive ting om produktet, men hvis det er noen som ikke har like mange følgere som reklamerer for et produkt så tenkte hun ikke mye over om de er blitt kontaktet og betalt for å reklamere for produktene.

På Instagram vil bare vise det beste

Informantene ble videre spurt om de opplever at det er et press på TikTok og Instagram til å fremstå vellykket og det å ha «det perfekte liv». Det var et gjennomgående inntrykk fra informantene at spesielt Instagram er appen hvor det oftest blir lagt ut innhold av personer som prøver å vise et mer glamorøst bilde av livet og hverdagen sin.

«jeg føler egentlig at Instagram ikke er en helt bra for du ser bare et helt bilde av hele dagen, eller hele uka og det ene bilde, du legger jo ikke ut det verste bildet du har tatt den uka. Jeg føler at Instagram ikke er en helt bra plattform på mange måter for du får bare se så lite og da viser man bare det perfekte» (Informant 1)

Informant 1 forteller at hun ikke liker Instagram fordi der publiseres bare det beste innholdet fra en dag og man får bare se et lite inntrykk av hvem den personen er.

«på TikTok kan man liksom si hva man vil, du kan gjøm deg og være anonym, da blir det ofte veldig press på det å få minst mulig hatkommentarer og det blir jo masse sånn at du må se ut på en viss måte, siden alle kan si hva de vil om hvordan du ser ut, liksom, hvor mye penger du har, folk hører jo mest på de som er rik liksom» (Informant 2)

Informant 2 forteller at TikTok er enklere å gjøre og si hva man vil, men det igjen skaper press på å unngå hat og man må fremdeles opprettholde en viss fasade. Men hun forteller også at hvis man ser mer vellykket ut, så hører man på disse personene.

«det er ofte mange som ser rik ut, men ikke er rik, at de skal ha alt slik at det ser ut som du har et ganske bra liv, (...), jeg synes det er litt dumt at folk går under ett sånt press da, altså, før så tenkte jeg ikke over så mye hva andre mente, jeg kjøpte meg en skolesekk som alle andre har, det er litt sånn, det er jo noen ting du kjøper fordi alle andre har det» (Informant 3)

Her forteller informant 3 at hun før ikke tenkte mye over andres meninger, men hun har kjøpt en sekk som alle andre har og som hun sier selv så er det enkelte ting man kjøper fordi de andre har det og man på denne måten blir påvirket av vennene sine.

«man har jo så lyst at alle skal like seg og alle skal se på deg som en kjempe fin person og, jeg vet ikke helt hvorfor det har blitt sånn, (...), for å være en kjempe fin person så må man ha det perfekte livet, og det føler jeg på og har snakka med

venninner om og de føler på det at man vil fremstå som helt perfekt på en måte og vise frem det aller beste man har og når de er aller best» (Informant 4)

Fra informant 4 forteller hun om hvor viktig det er å få alle til å like seg og for å kunne være en fin person og bli likt av alle så må man nesten fremstå vellykket eller ha et tilnærmet perfekt liv. Hun forteller også at hun og venninnene snakker om det og de deler samme oppfatningen.

Oppsummering

Informantene ga inntrykk av at de var klar over at reklamer for ulike produkter, gjerne er betalte og at det ikke nødvendigvis er slik at noen som reklamerer for et produkt som er fantastisk er ærlig. Informantene hadde god forståelse for at de fleste tilfeller av reklamasjon for produkter de får opp på sine sosiale medier, som ofte blir reklamert ved bruk av *influencere*, er betalt og Informant 1 og 3 fortalte begge to at de var fullstendig klar over at slike reklamer hvor noen har fått betalt for å si noe kan ha påvirkning på hvordan produktet blir fremstilt i reklamen. Informant 1 trekker også frem at hun også kunne reklamert for et produkt og fortalt om positive effekter fordi det er lettjente penger. Informant 2 fortalte at hun ikke føler seg påvirket til å kjøpe produkter hun får i reklamer på sosiale medier, men fordi man er opptatt av å passe inn og dermed kjøpe et produkt hvis hun så mange av influencere/påvirkere som reklamerte for produktet. Som nevnt tidligere opplever informantene at Instagram er mer en app for å vise et mer perfekt bilde av seg selv. Informant 3 fortalte at på sosiale medier så kan mange se rik ut selv om de ikke er det og at på Instagram så er det mer ett press på det å fremstå mer perfekt. Dette igjen påvirker om man kjøper produkter fra reklamasjoner på sosiale medier. Det virket veldig som det var en del kontraster mellom informantene om hvordan de opplever å bli påvirket av sosiale medier i denne forstanden. I tillegg fortalte informant 3 og 4 at de begge har opplevd å bli påvirket til å handle klær fra samme nettside fordi, som de begge to fortalte, har sett folk som bruker mye klær fra den butikken.

4.4 Sosial og jevnalder

I denne kategorien fokuseres det mer på hvordan det sosiale samlivet påvirker informantene, hvordan de kan bli påvirket av hverandre, men også hvordan venner og jevnaldrende kan besitte en form for kontroll. Det fokuseres også på hvordan respons som *likes* og kommentarer påvirker informantene i hva slags innhold de velger å dele på sosiale medier og hvor mye de tenker over hvem det er som skal se på det. Det stilles også spørsmål om

informantene er bevisste på at de kan filmes eller bli tatt bilde av når som helst og hvordan de opplever at bilder eller videoer av de blir brukt både positivt og negativt.

Vil jo ha mest mulig respons

Når informantene ble spurt om hva de tenker om «likes» så fortalte informant 2 at hvis man får mye likes på noe så må man fortsette, for eksempel hvis man legger ut videoer av at man lager mat og det får masse likes så må du fortsette med det fordi det ble en suksess, «*det blir på en måte din drug og hvis du ikke får mye likes så sletter man videoen*» (Informant 2). Dette kommer litt sammen med det informant 4 svarte i intervjuet:

«på Instagram så synes jeg det er mye viktigere på en måte og jeg vil jo helst ha mest mulig, men på TikTok blir det ikke så mye av det, (...), på Instagram så vil man ha helst ha mest som mulig og det blir veldig sånn at jeg selv sletter bilder fordi det ikke fikk nok eller det fikk ikke like mange som resten av bildene, så. Det blir veldig sånn på Instagram på grunn av at det er blitt det der at alt skal være så perfekt ikke sant, så hvis det er et bilde som man synes er perfekt så bør det være perfekt og masse likes»
(Informant 4)

Informant 2 og 4 forteller at de opplever det å få masse eller lite likes påvirker dem i den forstand at de velger å slette bilder som får lite respons. Spesielt trekker de frem Instagram som det har blitt gitt et inntrykk av at er den appen informantene er minst fornøyd med.

For informant 1 og 3 tenker ikke de så mye over følgere og likes, informant 1 kunne fortelle at hun har slått av funksjonen som viser antall *likes* et bilde eller video har, av den grunnen hun ikke føler et behov for at andre skal se hvor mye *likes* hun får på det hun legger ut.

Informant 3 sa hun ikke tenker noe over det fordi hun legger ikke ut noe

Informantene ble videre spurt om de påvirkes av hva andre publiserer på sosiale medier og hvordan responsen, altså hvor mye *likes* og kommentarer andre får på det de deler påvirker informantene selv var det en blanding av hvordan det kunne oppleves. Informant 1 forteller at hun kan oppleve innfall hvor hun kan finne seg selv i å tenke at hun skulle ønske hun også masse likes, men hun prøver å ikke bry seg for mye om det og var tydelig på at hun var klar over at *likes* ikke er alt livet handler om. Informant 2 forteller det at hvis hun ser at andre får en dårlig kommentar på noe så kan hun tenke på det om seg selv, men selv om hun var klar over at hun påvirkes av det og tenker på det og prøver å unngå det så gjør man det likevel. Informant 3 fortalte at hun ikke bryr seg så mye om *likes* og informant 4 forteller at på

TikTok så tenker hun ikke mye på det fordi det bare legges ut innhold av tull og vas, men at på Instagram så planlegger hun innholdet hun deler.

Det er kleint å ha gamle bilder av seg tilgjengelig for alle å se

En av mekanismene for kontroll som kan forekomme er det at alt man gjør kan bli sett og det kan bli dokumentert gjennom bilder og videoer. Det var derfor viktig å spørre informantene om hva de tenker og hvor bevisste de er på at det de gjør kan bli filmet eller tatt bilde av andre og hvordan det kan brukes som en kontrollmekanisme, for eksempel *blackmailing*. Det ble også stilt spørsmål om det er situasjoner eller omstendigheter de er mer forsiktige med hva de gjør i tilfelle det kan bli tatt bilde av eller filmet. Dette var det informantene hadde å fortelle:

«Jeg er nok nokså bevisst på det egentlig, for at, jeg har opplevd at ei i klassen min ble filmet også vart det spredd litt for mye og det ble en stor sak og alt sånn. Så jeg er nokså bevisst på det, jeg vet jo jeg kan bli filmet, du vet jo nesten aldri nå du blir filmet liksom, det er ikke så lett å unngå, (...), om jeg er på bursdagsfeiring så er jeg mer forsiktig for da filmer alle nesten hele tiden, eller jeg er ute og gjør noe så filmes det nesten hele tiden og da tenker jeg at jeg er litt ekstra, altså da danser jeg ikke på bordet for å si det sånn» (Informant 1)

Informant 1 forteller at hun er noe bevisst på at det hun gjør ofte kan bli filmet eller tatt bilde av uten at hun er klar over det, og i forskjellige situasjoner er hun mer forsiktig med hva hun gjør i tilfelle noen skulle ta et bilde av henne.

«sånn, litt privat sånn, hvis det er et familiemedlem, eller du besøker gravplassen til bestefaren, eller hvis du drar til huset ditt som er mer sånn privat, (...), jeg har ikke merket mye til det spesielt, mest bare når venner tar screenshot for å vær litt sånn tullete.» (Informant 2)

Det informant 2 sier om at hun har opplevd at familien kan ta en såkalt screenshot, altså skjermbilde av hennes bilder på Instagram gjør henne ukomfortabel er et tema som ble tatt opp i en artikkel som fokuserte på hvordan det som kan være morsomme bilder av barna da de var små kan være ukomfortabelt og- eller flaut når de blir eldre.

«altså jeg tenker over at de tar screen og lagrer eller sender til vennene sine, men jeg gjør liksom ikke nok ut av meg til at jeg klarer å tenke over det, (...), hvis det er når jeg sender snap på Snapchat så sender jeg ikke hvilket som helst bilde, jeg sender ikke av

at jeg «ligger død i senga» til hvem som helst liksom, det gjør jeg bare til de nærmeste jeg vet som ikke bryr seg, det er mange som har sånn tanke om at du ser perfekt ut hele tiden, men man gjør jo ikke det» (Informant 3)

Informant 3 forteller at hun tenker en del over at venner kan ta skjermbilde av henne, og hun er selektiv med hva hun sender og til hvem. Hun gir uttrykk for at de nærmeste er de som får bilder som er mer realitet, og andre får mer tilgjorte bilder hvor hun ikke «ligger død i senga» ettersom mange har en tanke om at andre ser perfekte ut hele tiden.

«jeg tenker ikke på det i hverdagen, jeg vet at det kan skje, men så glemmer jeg det på en måte litt av når jeg selv holder på med det så det er sånn der, tenker ikke over det, men jeg vet at det skjer og kan skje, (...) jeg er veldig forsiktig med klesplagg jeg har på meg at det ikke er for åpent og sånne ting for jeg vet at det har vært mange situasjoner der folk som kan å redigere redigerer det til et bilde som ikke er tatt av deg, men kan se ut som at det er tatt av andre, så jeg er veldig forsiktig med sånne ting at man ikke viser for mye ting, men at man holder det litt sånn rolig. Jeg poster ikke bilder i bikini liksom og det blir jeg ikke å gjøre heller.» (Informant 4)

Her forteller informant 4 at hun er mer forsiktig med hva slags klesplagg hun har på, at det ikke er plagg som er for åpen fordi hun vet om situasjoner der andre har fått redigert bilder tatt av seg.

Informantene ga inntrykk av at de var veldig klar over at det er en mulighet for at de kan bli filmet eller bli tatt bilde av til enhver tid, spesielt i situasjoner eller omstendigheter hvor det er uoverkommelig at det kan skje så passer de mer på hva de gjør. Dette kan henge sammen med det som ble nevnt over, ungdom kan oppleve at det er kleint eller flaut at det ligger «rare» bilder av dem ute på nett, derfor ble det også stilt spørsmål om hvordan informantene opplever at bilder eller videoer av dem blir brukt, da svarte de dette:

«jeg føler det er positivt at folk har bilder av meg sånn som bursdagen min og legger ut så er jo det kjempe morsomt, men folk kan jo misbruke det på en måte. Men jeg har ikke fått med meg noen situasjon der det har blitt misbrukt i mitt tilfelle da. Så, jeg føler ikke det har vært så veldig negativt bruk av bilder av meg hittil.» (Informant 1)

Informant 1 er positiv til at andre har bilder av henne som de kan legge ut av henne på bursdager, men hun er også klar over at det er en mulighet for at bildene kan bli misbrukt,

men fordi hun ikke har opplevd en slik situasjon der det har skjedd så ser hun ikke noe negativt på at andre har bilder av henne.

«Men jeg har ikke merket noe sånn fra andre folk, jeg bryr meg ikke, jeg har med familien opplevd at de tar screenshot av Instagram bildet mitt og viser frem til folk og da blir jeg veldig ukomfortabel. De snakker ikke til meg om det, de bare gjør det»
(Informant 2)

Her forteller informant 2 at hun opplever det ubehagelig og blir ukomfortabel når familiemedlemmer tar bilder av henne og viser rundt til andre. Hun forteller at når det kommer til venner så er det mer greit for det er mer tullete, men hun opplever det ikke likt når det kommer til familien.

«Altså, jeg synes at farmor, hvis farmor gjør det så bryr jeg meg ikke for at, farmor er farmor, hu er gammel og kan ikke sosiale medier sånn kjempe godt liksom. Men hvis det er sånn familiebilder så er jeg ikke sånn kjempe observant på det, men hvis det er bilder av meg, så vil jeg de skal spørre meg først før de legger ut» (Informant 3)

Informant 3 forteller at når det kommer til besteforeldre, som farmoren hennes, så bryr hun seg ikke hva slags bilder eller videoer det er fordi farmoren ikke er god på sosiale medier. Hun forteller også at hun vil at folk skal spørre henne om det er greit for henne at andre deler bilde eller video av henne eller der hun er med.

«av de bildene jeg legger ut selv er det bare positivt hvis folk lurar sånn der: «ja hvordan ser jeg ut» ikke sant, så kan jeg finne et bilde på Instagram og vise de at det her er meg så da vet de det, (...) for mamma er også og var flink å legge ut mye bilder av meg og sånn der når jeg var liten, hvis man blar langt nok ned finner man bilder av meg da jeg var liten som jeg egentlig synes er ganske kleint, (...), (Informant 4)

Informant 4 forteller at hun bare synes det er positivt å dele bilder av seg selv hvis det er slik at andre lurar på hvordan hun ser ut. Hun forteller videre at det finnes mange bilder av henne da hun var mindre og som hun synes er kleint at ligger ute, men av de vennene hun har som har sett dem tenker hun ikke noe negativt over, annet enn at det kan oppstå en situasjon der noen hun ikke er god venn med finner bildene som hun ikke ville vært komfortabel med.

Oppsummering

Informantene virket ikke til å synes at det er noe problem at det ligger bilder av dem ute på nettet, men at det fortsatt handler litt om konteksten bak bildene eller videoen som ligger ute. Det fremsto som at informantene har opplevd det mest positivt, men også negativt som hos informant 2 som har opplevd at bilder av henne blir tatt og vist rundt uten å snakke med henne om det. Sosiale medier gjør det lettere for hvem som helst å få innblikk i andres privatliv og det er også som informant 1 nevnte at folk kan misbruke bilde eller video. Dette gjorde også at det kunne stilles spørsmål om hva informantene tenker i forhold til at alle kan bli filmet eller tatt bilde av når og hvor som helst og at dette kan være en mekanisme for å ha kontroll på andre, sånn som blackmailing. Der gikk det veldig mye igjen fra informantene om at de synes det er farlig, ekkelt og skummelt. Informant 1 kunne fortelle at hun ikke synes det er bra at hvem som helst kan bare lett ta opp telefonen og begynne å filme eller ta bilde av andre.

4.5 Politisk

I dette kapittelet blir det mer fokus på om informantene opplever at det finnes en form for normer på sosiale medier som kontrollerer hva og hvordan de bruker de sosiale mediene. Med normer på sosiale medier menes det at brukere benytter et sosiale medie etter hva det brukes til av majoriteten, derfor at Instagram er mer en app for å vise en mer glamorøs side, men TikTok har den normen at hva som helst kan publiseres da det handler om kreativitet. Det blir stilt spørsmål om informantene opplever at hvis de vil formidle noe ved å dele innhold på sosiale medier, påvirkes det av hvem det er som skal se eller lese det. Videre blir det stilt spørsmål om informantene opplever at de må sensurere seg selv, eller at de ikke føler de kan være like ærlige i enkelte temaer som diskuteres på sosiale medier. I denne forbindelse blir det også diskutert rundt Black Lives Matter-bevegelsen og hvordan informantene opplever at de kan og ikke kan dele meninger eller tanker, og hva de tenker om å skulle mene noe i forbindelse med denne saken.

Man bør holde seg til hva som er sin «ting» på sosiale medier

Informantene ble spurt om de opplever at det finnes normer på TikTok og Instagram, som vi har vært inn på tidligere kan det se ut som at det er en norm på Instagram å bare presentere innhold som viser en mer perfekt, vellykket og glamorøs, en mer tilgjort tilværelse enn det som faktisk er realiteten. Informantene ble derfor spurt om det er slike normer som påvirker hva de publiserer av innhold eller hva slags tekster de skriver på det de publiserer. Teksten

som følger med på bilder eller videoer kalles *caption* og gir brukere mulighet til å gi en forklaring bak bildet eller videoen.

«Ja, når det kommer til captions så skriver jeg et eller annet, det tenker jeg ikke så mye over egentlig, så jeg føler ikke at jeg følger noen normer der nei, (...). Det påvirker veldig lite, jeg føler ikke jeg bryr meg så veldig om normene egentlig»
(Informant 1)

Informant 1 forteller at hun ikke føler det er noe normer, ikke når det kommer til hva hun velger å skrive av captions til bilder eller videoer og føler ikke at det er noen normer som påvirker henne. Informant 2 kunne derimot fortelle at hun opplever at det er ulike normer og svarte dette:

«det blir jo liksom sånn, noen kommenterer jo alt du gjør på Instagram og TikTok, altså alt du gjør og skriver, så blir det veldig sånn at du ikke vil ha kommentarene så du holder deg til liksom «temaet», selv om du føle du har noe viktig å si om, for eksempel valgkampen. Jeg føler at på TikTok så er det ingen som bryr seg spesielt»
(Informant 2)

Det informant 2 forteller om at det alltid er noen som vil bli å kommentere alt man skriver og gjør fører til at man velger å ikke si noe man egentlig mener og derfor velger å holde seg innenfor temaet, for eksempel ikke uttale seg om tema som kan skape mye hat og uenighet, som valgkampen i 2021, hvis man publiserer innhold på sosiale medier som ikke er relevant med valgkampen. Hun forteller videre at det oppleves mindre av dette på TikTok for der er det ingen som bryr seg om hva man skriver, deler eller mener. Grunnen til at det omtales om valgkampen er at Norge hadde stortingsvalg under tiden intervjuet tok plass.

Hun forteller videre at:

«alt du skriver, og alt du sier kan bli tolket feil. Det kan jo være veldig offensivt for den ene personen, og når en person ikke liker deg kan jo flere og flere folk som ikke liker deg som blir med på det, så da blir det en stor sirkel» (Informant 2)

I forbindelse med det informant 2 fortalte over om at det alltid vil være noen som skal kommentere alt man skriver eller gjør, så forteller hun videre om hvordan ting kan spre seg. Hvis man publiserer noe som enkelte ikke liker kan de videreformidle sine meninger og slik

samle en større andel personer som går mot vedkommende som har uttalt seg om en sak som for noen kan være veldig sårbart, eller noen har tolket feil.

«jeg startet egentlig med så mye forskjellig så for meg har det ikke blitt, altså, har ikke jeg blitt påvirket i stå stor grad av det fordi jeg startet med å legge ut så mye forskjellig og da var det ikke én ting jeg skulle holde meg til» (Informant 4)

Informant 4 forteller at hun ikke opplever noe problem med å dele innhold av hva hun vil fordi hun alltid har delt hva hun ønsker, og dette har gjort at hun har mer åpent for å kunne være friere i forhold til hva hun deler på sosiale medier.

Informant 3 kunne fortelle at hun er litt usikker, men hun føler ikke at det man legger ut på sosiale medier skal ha noe å si for hva man kan få lov til å mene om ulike saker og temaer. Informant 4 kunne fortelle at hun opplever at normer, spesielt på Instagram, kan være med å putte folk i bås og på den måten kontrollere hva andre kan legge ut og hva de kan si.

Folk blir så lett krenka

Informantene ble videre spurt om hvordan de opplever at de må sensurere seg selv for å ikke skape konflikt. På spørsmålet svarte informantene dette:

«Jeg føler ikke jeg sensurerer, men jeg føler ikke jeg viser alt på en måte. Jeg føler ikke at jeg trenger å legge frem noe, men føler ikke jeg holder tilbake, det er ikke noe jeg må legge frem, det er litt sånn, meningen er ikke sånn at de må frem på Instagram, så jeg føler ikke jeg sensurerer på den måten, men jeg bare velge å ikke ta opp slike ting der for det orker jeg ikke at folk skal si at min mening er feil for det vet jeg at det ikke er noen meninger som er feil når det handler om tro, så vet jeg at det har ikke så mye å si for min del hva andre tror på. Så da synes jeg ikke det burde ha noe å si for andre hva jeg tror på, men da tenker jeg at jeg ikke trenger å legge ut noe, da kan jeg bare la være å legge ut så slipper jeg krangel» (Informant 1)

Informant 1 har tidligere fortalt om at hun er troende og forteller her at hun velger bevisst ikke å ta opp enkelte temaer eller dele meninger og dermed ikke føler hun sensurerer seg selv helt, men samtidig som hun tenker at ingen mening er riktig eller feil i forbindelse med tro. Hun forteller at ved å ikke dele sine meninger i forhold til tro så slipper hun å møte motgang for sine meninger.

«generelt da, jeg har farget hår og det er jo en stereotyp at sånn veldig sterke feminister har farget hår og da føler ikke jeg at, (...), jeg kan nesten ikke være meg selv for jeg er kjent som personen med farget hår ikke sant. Og det er jo litt sånn samme med alt, du må vær veldig personlighetsløs og bare være i hjørnet og se fin ut for å ikke bli kommentert på eller liksom ikke skal ... at noen skal peke på feil med deg da eller hva de nå tenker om deg. Og du kan ikke si noe tilbake for da blir du sett på som at du er sur, eller du er, du er ikke voksen. Det blir veldig sånn, du kan ikke være deg selv, men du kan heller ikke være noen andre, du må nesten bare være helt død»
(Informant 2)

For informant 2 kan det virke som hun føler at siden hun har farget hår så kan ikke hun være seg selv fordi fargen på håret hennes er en stereotyp for sterke feminister, slik at hun faller inn under den kategorien basert på hårfargen. På denne måten kan det virke som at informant 2 føler hun mister muligheten til å være seg selv, si hva hun vil fordi hun blir ufrivillig satt i bås fordi hun valgte å farge håret. Som hun forteller så vil hun ikke si noe tilbake til de som kommenterer på det fordi hun kan bli sett på som sint. Dette er noe som informant 3 kunne fortelle at hun opplevde når hun ble stilt spørsmålet.

«jeg ble adda i en sånn der Snapchat gruppe også ble det krangling og sånt og jeg mente nå en ting på at en i gruppa hadde vært rasistisk mot bestekompisen min sin lillesøster, men så, jeg hadde lyst å skrive i gruppechatten at han var rasist og at han skulle slutte med det, men så kjente jeg at det orka jeg ikke og jeg orka ikke å prate med folk som har mangel på hjerneceller. Da bruker jeg for mye energi også blir jeg irritert og da bare forlot jeg gruppa og tenkt ikke mer over det» (Informant 3)

I informant 3 sitt tilfelle ble hun lagt til i en gruppe med andre hvor det oppstod krangling fordi en uttrykte seg rasistisk. Hun forteller at hun hadde lyst å skrive at han var rasistisk, men valgte å ikke si noe, fordi som hun selv sier så orker hun ikke diskutere med andre der hun opplever at det ikke er vits.

«det er så mange som blir eller føler seg trakassert, folk bli så sint så fort på en måte og føler at alt er enten rasisme eller trakassering og diskriminering så jeg er veldig på at man passer på ordene man sier at man ikke sier de sterkeste ordene som, ja, at man passer på hvordan man uttrykker seg, ikke at man lar være å uttrykke seg, men at man er mer forsiktig fordi det er så mange som reagerer så sterkt på en liten ting, (...), jeg

skjønner på enkelte ting at hvis noe sier et veldig rasistisk utsagn at det er noen som blir veldig krenket av det og det er fordi det er krenkende, folk er blitt hårsår og det er alltid noe, det er aldri at noe er helt ok, det skal alltid være en ting med noe og det blir så dumt fordi ytring og det folk mener blir så satt i bås på en måte, man kan ikke si mer enn det og det, for hvis man sier noe annet så er det noen som sitter der ute og kaller det rasisme, eller krenking eller noe, så det er så mange meninger som ikke blir satt ut i verden på grunn av de folkene som mener at det er krenking og så de tingene» (Informant 4)

Det informant 4 forteller her er noe som har vært gjennomgående hos de fleste informantene og gjennom intervjuene, og det er at de opplever at folk flest blir fort sint for noe, eller kan oppfatte noe feil og dermed lage en større sak ut av noe. Informanten forteller at hun er forsiktig med hva slags ord hun bruker av hensyn for å ikke krenke noen. Hun forteller at hun kan forstå hvordan for eksempel rasistiske utsagn kan være krenkende, men at også noen bare er hårsåre og skal bli krenket for det minste.

Med hensyn til dette var det også veldig viktig å få spurt informantene om hva de opplever ser lov/ikke-lov å si eller å gjøre på sosiale medier som TikTok og Instagram i forhold til ulike politiske temaer, som Black Lives Matter, Pride, rasisme, m.m. Der kom det frem mye interessante svar og det var veldig fint å få høre hvordan informantene opplevde dette.

«Jeg tenker jo at på en måte, uansett om det er noe man synes er viktig så burde det vært lov. På Instagram og TikTok, det burde jo være åpenhet for at man kan snakke om alt og det er det jo ikke for du kommer jo til å få hate nesten uansett hva du legger ut nå, det er på en måte sånn det er blitt» (Informant 1)

Her forteller informant 1 om da hun valgte å dele et helsvart bilde i forbindelse med BLM-demonstrasjonen, ble det arrangert «#blackouttuesday» som gikk ut på å dele et helsvart bilde på sosiale medier i solidaritet med saken. Videre forteller hun at hun opplevde på ene siden fikk god respons for at hun viste engasjement og støtte for saken, men også opplevde å få kritikk med spørsmål om hun gjorde mer for saken enn å dele bilde. Hun forteller videre at hun tenkte over det og innså at hun gjør ikke så mye for saken og om det derfor var like snilt å dele bilde.

«Du kan nesten ikke supporte Pride uten at folk tenker du er homofil selv eller at folk kommenterer noe veldig homofobisk på en post og med BLM så finnes det alltid noen

som kommer til å kommentere at du liksom, du har et saviour complex og du tenker ikke over rasisme, eller så er det veldig mye sånn at rasisme ikke blir sett på som et ekte problem fordi folk som ikke liker det kommenterer sånn «all lives matter» og greier, og da blir det bare krangel over et stort problem, (...), hvis du ikke vil ha krangel eller diskusjon så bør du ikke ha noen politiske meninger da» (Informant 2)

Her forteller informant 2 om at hun opplever det slik at man ikke kan støtte en sak, slik som Pride, uten at man må være innenfor der. Hun forteller om saviour complex, der de som kommenterer har et behov for å fremme sin mening fordi de mener den er rett, men også de som mener de har et ansvar for å redde eller hjelpe andre de mener trenger hjelp, og at i forbindelse med «#blackouttuesday»-kampanjen så ble det også publisert masse kommentarer om «all lives matter» som motsvar mot BLM-bevegelsen.

Ting blir trendy når hvite mennesker tar andres kultur i bruk

«det er jo for eksempel sånn der med sånn hårkultur og matkultur og sånn der, (...) jeg kan skjønne at dem ikke vil at etniske hvite mennesker skal bruke fletter og jeg skjønner at hvis asiatiske folk synes det er dumt at maten deres er en trend og at alt er en trend, (...) nå er det jo sånn alle er så sensitive nå til dags og alt er jo rasistisk og alt er jo slemt og alt er jo ikke greit og jeg synes det er litt, det er en litt dum regel at du ikke skal få lov å gjøre det du vil da, altså, bare du ikke uttaler deg rasistisk mot andre, sånn, hovedsakelig mot den gruppa mennesker, så synes jeg det skal være greit å prøve den maten du har lyst til, gå med håret slik du vil, (...) altså, alle burde få lov til å gjøre som de vil, men jeg skjønner at mørkhudede folk synes det er dumt at folk vil bruke fletter, nå har jeg aldri brukt slike fletter selv, men, det er jo noen som har lyst å bruke slike fletter fordi de synes det er fint, og da synes jeg det er dumt at mørkhudede føler det er rasistisk at andre har lyst til å bruke kulturen deres, men det er jo fordi de liker kulturen deres og de har lyst til å, de synes det er fint på dem selv og vil ha det selv. Jeg synes det er en dum regel for det skaper så dårlig stemning i verden at du må passe så på hva du gjør for alt er feil» (Informant 3)

Informant 3 forteller at trender som drar inn elementer fra andre kulturer som ikke er en del av etnisk hvite sin kultur, så opplever at som etnisk hvit kan for eksempel ikke hun skaffe seg fletter som ikke hvite bruker. Hun forteller at hun forstår at mennesker innenfor disse kulturene kan bli krenket fordi det kun er trend når hvite bruker disse flettene, eller spiser mat

fra et annet land, og hvorfor det da ikke kan være trend når mennesker fra kulturen ting kommer fra kan gjøre noe trendy.

*«det er så lite man får lov til å si, jeg mener spesielt vi som er lyse i huden og sånn europeisk vi blir satt veldig sånn at vi får i alle fall ikke lov å si noe for vi vet ikke om det og sånt, og det blir så, jeg føler det blir så teit, hvis jeg skal snakke fakta og si: «han der har en annen legning», eller «han der er i fra et annet land», også si at: «h*n er mørk i huden», da blir det rasistisk hvis jeg sier de tingene, det blir sett på rasistisk og homofobisk fordi at jeg som europeisk og skandinavisk, lyshudet jente, fordi jeg sier det blir det automatisk satt på den måte fordi at jeg ikke vet eller for at det ikke, ja, det blir alltid sånn at det skal være så forferdelig at jeg skal uttrykke meg om lenging og sånne ting selv om jeg snakker sant da, hvis for eksempel en homofil person hadde sagt til en lesbisk jente at: «åh du er lesbisk», så hadde ingen tenkt noe mer over det for de står i samme situasjon, men sier jeg det blir det homofobisk, det er sånn det er blitt, selv om det ikke er det» (Informant 4)*

Informant 4 er inne på noe av samme tanke som informant 3. Informant 4 forteller at hun synes det er dumt at de som er lyse i huden ikke kan få uttale seg om ting de ikke vet, selv om det kan være fakta relatert. Hun forteller videre at hvis hun skulle påpekt en annen persons hudfarge risikerer hun å bli kalt rasistisk fordi hun er hvit i huden.

Informantene ble spurt om det er situasjoner eller omstendigheter de er mer forsiktig med å uttale seg, da spesielt om temaene som ble nevnt over.

«Om det liksom nettopp har vært Pride for eksempel så kommer ikke jeg til å legge ut et bibelvers om at homofili er feil, (...), ikke at jeg ville lagt ut det når som helst, men ja, jeg tenker at det kan man være litt sånn bevisst på da, at man legger ikke ut alt hele tiden» (Informant 1).

Som informant 1 tidligere har fortalt er hun troende, men som hun forteller så betyr ikke det at hun ville publisert et vers fra bibelen som sier noe negativt om Pride-relaterte ting, og ikke ville gjort til vanlig uansett. Hun forteller at hun synes man kan være veldig bevisst på hva man legger ut og at det ikke er alt om trenger å legges ut.

«når det er noe jeg ikke vet så mye om, eller det er en risiko for at jeg sier noe feil eller at jeg ikke, eller bare generelt, det liksom, jeg kan være veldig politisk engasjert,

men jeg føler på at hvis jeg blir veldig politisk engasjert da så kan folk ta det feil og tenke at jeg er veldig sånn for noe, at jeg er veldig homofobisk eller rasistisk selv om jeg ikke er det. Folk antar ting da.» (Informant 2).

Det at informant 1 og 2 tenker over hva man gjør eller sier når man er i ulike situasjoner eller omstendigheter kan nok skyldes ren høflighet og i oppveksten blir fortalt hva som passer å si, gjøre og ikke i ulike situasjoner. Som informant 2 forteller så velger hun å ikke uttale seg om noe hvis hun ikke vet særlig mye om temaet. Hos informant 3 kunne hun fortelle noe som minner om det informant 1 og 2 har fortalt.

«jeg føler ikke, altså, jeg mener jo det jeg har sagt nå, men jeg føler ikke at jeg kan si det uten at jeg er rasist, for, jeg har liksom ikke, jeg får ikke ha meninger om kulturer som ikke er min, og det, jeg synes det er dumt, men jeg skjønner også at de vil ha sin egen kultur, altså, jeg kan ikke bare si at hår er hår, for det er jo helt forskjellige hårtyper og alle er jo helt forskjellige, men, ja, jeg synes det er dumt, men jeg kan egentlig ikke uttale meg om det, for at jeg har egentlig ikke noe jeg skulle ha sagt» (Informant 3)

Som hun selv sier så føler informant 1 at hun ikke kan være like ærlig og si det hun svarte over uten å bli kalt rasistisk, fordi hun opplever at hun ikke kan ha meninger om kulturer som ikke er hennes. Informant 4 kunne fortelle at hun opplever at hun er mer forsiktig med hva hun sier når hun er blant venner, men med familie kan hun være mindre forsiktig og opplever det lettere å snakke ut med familie om vanskelige problemstillinger

Oppsummering

Oppsummert i denne delen kommer det frem at informantene har ulike opplevelser av normer på sosiale medier. For eksempel med at hvis de startet sin tid på sosiale medier med å dele et spesifikt type innhold, er de nødt til å holde seg til det og kan dermed ikke utforske andre områder de måtte ønske. Informantene var inne på at det oppleves som at man settes i bås, og man skal gjerne ikke gå utenfor båsen. Samtidig forteller informantene at de ikke føler de sensurerer seg selv, de vet de har mulighet til å kunne dele sine meninger på internett, men velger å ikke gjøre det av frykt for å møte motreaksjoner og konflikt. Informant 1 ble møtt med sterk kritikk da hun delte ett stort bilde på sin Instagram og valgte dermed å slette bildet. Dette vil indikere en form for selvsensur, som hun selv har fortalt hun ikke opplever hun gjør. Det kommer også frem at informantene opplever at hudfarge og etnisitet er en begrensning,

spesielt i forhold til det som informant 3 tok opp om at når hvite tar andre kulturer i bruk blir det kult og hvorfor det ikke kan være like kult fra der kulturen opprinnelig kommer fra. Samtidig ga de inntrykk av at de ikke kan ha meninger om problemer og temaer de ikke har kunnskap eller erfaring med, eller det ikke er problemer de har møtt i hverdagen.

5 Analyse

I dette kapittelet skal jeg bruke de teoretiske verktøyene til å analysere de viktigste funnene fra forskningen. Jeg skal bruke teori som hovedvekt opp mot de empiriske funnene til å kunne trekke ut mønstre og ulike former for frihet og kontroll som oppleves på sosiale medier. Jeg vil også henviser noe til litteratur og forskningsartikler, men hovedvekten legges på de teoretiske ressursene. Det er ikke alt fra empirien som blir plukket ut, for denne analysen vil de viktigste punktene være vektlagt og det vil også legges med direkte sitater fra intervjuene for å understreke at argumentene kan kobles med det informantene har fortalt.

I den første delen av dette kapittelet vil det gå mer på ulike frihetsformer på sosiale medier, andre del vil fokusere mer på hva slags kontrollformer som oppleves på sosiale medier, og siste del vil ta opp hvordan forholdet mellom frihet og sosiale medier oppleves og erfares og fungere som en oppsummering av kapittelet hvor de viktigste punktene som jeg har funnet i analysen trekkes frem. Jeg skal som sagt bruke relevant teori til å analysere empirien og denne analysen presenteres i dette kapittelet. Empirien er altså mine funn av forskningen. Målet er å finne overordnede sammenhenger mellom ungdoms opplevelser og erfaring av frihet og kontroll på sosiale medier.

5.1 Frihet på sosiale medier

I denne delen vil det handle om former for frihet som oppleves på sosiale medier. Jeg skal som nevnt bruke teori til å analysere det informantene har fortalt i intervjuene. De ulike formene for frihet som det vil vises til er kommet frem gjennom analysering av datamaterialet og det ble funnet fellestrekk av hva som gikk igjen i intervjuene til å danne kategoriser av former for frihet. Frihet handler her om å kunne gjøre det man vil, være som man selv ønsker og ikke føle seg bundet av strukturer og rammer. Frihet i denne oppgaven handler om, som vi så i kapittel 2, om muligheten sosiale medier gir til å bryte med forventninger og press, utvikle, utfolde og konstruere seg en identitet på den måten man selv ønsker. De formene for frihet som vil presenteres baserer seg på informantenes opplevelser og erfaringer.

5.1.1 Frihet til å konstruere identitet

I denne delen vil frihet handle om friheten sosiale gir ungdom til å uttrykke seg selv og være som de selv ønsker. De får friheten og mulighet til å konstruere den identiteten de ønsker, og å gi en selvpresentasjon av seg selv til andre som de selv kan bestemme over. Identiteten er noe som er i konstant utvikling, og sosiale medier har gitt ungdom en ny arena der de kan utfolde den identiteten de vil. Framveksten av det moderne samfunnet har hatt stor påvirkning på flere områder i samfunnet, blant annet den teknologiske og digitale utviklingen som har foregått de siste årene.

«Jeg føler at det gir meg frihet til å være den jeg er og liksom, express meg selv på hvilken som helst måte jeg vil» (Informant 2)

For eksempel så kan et individ som føler mye forventningspress på hvordan de skal være eller opptre, bruke sosiale medier til å opprette en bruker som presenterer individet slik hun egentlig vil være. Aakvaag legger i sin definisjon på frihet at det: «er et aspekt ved handling» (Aakvaag 2013, s. 41), og definerer videre handling som å gå inn for å forandre verden bevisst og målrettet ved at handlingen har en hensikt eller intensjon (ibid). Vi kan se dette i forbindelse med at et individ kan ha et ønske om at andre skal oppfatte seg på en måte det har en forestilling om. På appen Instagram kan man enten ha en profil som er offentlig, slik at følgere, altså publikummet, er mer åpent og mindre filtrert. På den andre siden kan man ha en mer privat profil, slik at på den måten kan brukeren selv bestemme hvem som får følge og være en del av publikum. Det moderne samfunnet bærer stor preg av digitalisering og gjennom sosiale medier har individer kunne få en ny måte å leve på som ikke bærer preg av fysisk interaksjon. Ungdom i det moderne samfunnet har gjennom sosiale medier fått en ny arena der de kan skape og konstruere identitet og få mulighet til å vise fellesskapet hvem de er og gi en selvpresentasjon av seg selv.

Informant 3 var den som utviste mer rolig holdning i forhold til hva hun legger ut av seg selv på sosiale medier og tenker svært lite over hvem det er som sitter i hennes publikum.

Samtidig skal det også nevnes at informantene ga tydelig uttrykk på at de foretrakk TikTok fremfor Instagram, av den grunn det er mer rom for kreativitet og man kan legge ut mer fritt av hva man vil på TikTok, mens Instagram oppleves som mer opptatt av å fremstille kun et «perfekt» bilde. Informantene viste til flere ganger at TikTok opplever de som mer åpent og man kan være og gjøre som man selv ønsker fordi det er et så stort mangfold. Ut fra det kan vi si at det fremstår som at det er mer frihet for ungdom på TikTok enn Instagram, og dette

bidrar til en av mine forankringer om at ungdomsjenter opplever mer frihet på TikTok enn Instagram.

«(...) jeg hadde ikke lagt ut alt som jeg hadde gjort om ikke alle som følger meg hadde fulgt meg (...), du tilpasser jo litt i forhold til hvem som følger deg» (Informant 1)

Informant 1 og 2 har i tillegg to profiler på Instagram, der den ene er offentlig som gjør at hvem som helst kan følge dem, og den private hvor de selv kan regulere og styre publikummet. Det som gjør at sosiale medier kan gi ungdom en frihet til å vise seg frem og vise hvem de er, er muligheten til å kunne lage ulike profiler. Instagram har den muligheten at man kan gjøre brukerprofilen enten offentlig eller privat. Innledningsvis i oppgaven har vi sett på at Aakvaag (2013) beskriver friheten som fascinerende, frustrerende og kompleks. Når informantene mottar tilbakemeldinger på det de presenterer av seg selv på sosiale medier, vil den identiteten de har konstruert sammen med en tilpasningsdyktighet være forbeholdt til sosiale mediers konstruksjoner gjennom normer og regler, for eksempel perfektjonspresset på Instagram.

«(...), Instagram kan være mest fulgt av familie og venner, mens TikTok er mer en ungdomsapp» (Informant 2).

Informant 2 fortalte under intervjuet at hun bruker sosiale medier til å uttrykke seg selv, men også å finne andre som aksepterer henne som hun er. Når informantene forteller at de deler bilder av seg selv på den måten de ønsker at andre skal oppfatte dem, bruker de det som Goffman kaller inntrykksmanipulering. De unngår å vise dårlige sider av seg selv og ved å gjøre dette kontrollerer de hva slags inntrykk publikum skal få av dem. De manipulerer sin selvpresentasjon til å kun vise det beste, men også hva de forventer at andre vil se av dem, på den måten er det de velger å presentere på Instagram mer tilgjort enn på TikTok.

«(...), men det jeg først legger ut tenker jeg at, det liksom, det er fint og sånn vil jeg at det ... på den måten jeg vil folk skal se meg på» (Informant 4)

Ser vi i teoriene til Giddens (1996) og Goffman (1992), kan vi se hvordan informant 1, 2 og 4 på den ene siden opptre reflekstivt og fatter handlinger med tanke på hvor de vil plassere seg på scenen i forhold til sin fremstilling av seg selv på sosiale medier. De benytter seg av friheten sosiale medier som Instagram og TikTok gir dem til å spille frem en opptreden av deres selvpresentasjon. De bruker sosiale medier som deres front-stage når de velger å dele

bilder av seg selv. De utspiller da en rolle som innehar en identitet som publikummet deres vil være fornøyd med. Flere av informantene var inne på at de tenker mye på å få likes, og en av informantene kunne informere at hun hadde fjernet bilder hvis de fikk for lite likes. På en måte kan det virke som at den friheten informantene og andre ungdommer opplever sosiale medier gir dem i forhold til selvpresentasjon av seg selv, ikke er like fri i den forstand informant 1 og 4 uttrykte at de tenker over hvem det er som skal se det de legger ut og de derfor tenker nøye på hva de legger ut med hensyn til hva slags inntrykk de gir fra seg. Ungdom kan benytte seg av back-stage til å ta inn inntrykkene, tenke og reflektere over inntrykkene, bearbeide det og legge en strategi for hva de vil dele på sosiale medier, for at publikummet deres skal oppfatte dem på den måten de ønsker å bli oppfattet på. Andre måter å bruke den dramaturgiske metaforen kan vi gå tilbake til det Goffman kaller personlig fasade.

Når ungdom skal iscenesette klar scenen, om det er å ta bilde eller video til sosiale medier, må de reflektere over hvordan de vil fremstille rollen de utspiller og da med henvisning til klær, ansiktsuttrykk, o.l. Fasaden kan også vise til opptredenens lokasjon, for eksempel så vil ungdom utspille den rollen de utviser på sosiale medier ved å bruke soverommet som område, selve teaterscenen, og soverommet er nok ryddet og rekvisittene er plassert på en slik måte som kan gi best mulig effekt av inntrykket de gir fra seg når de publiserer bilder eller videoen. Aalen (2013) viser til at det ikke er slik at det må være et fysisk publikum for at en opptreden av selvet skal skje, det holder at ungdommene anser følgerne på de sosiale mediene som publikum, og på den måten at når de ser seg selv på sosiale medier, vil det påvirke deres selvoppfattelse av sitt selv, nettopp fordi de vet de er synlig for andre og et større publikum.

Oppsummering

Funnene som er blitt presentert her viser at informantene opplever at sosiale medier gir dem frihet til å kunne vise seg frem, vise hvem de er for et publikum. Som informant 1 og 2 har fortalt så har de begge to profiler på applikasjonen Instagram, der den ene er en mer privat bruker som gir dem mer frihet til å kontrollere publikum enn den offentlige profilen. Informant 1 og 2 kan dermed oppleve mer frihet til selvpresentasjon på sosiale medier ettersom de kan på den private der de har full kontroll på publikummet, være mindre reservert og tilgjorte enn de opplever de er på den offentlige. Brukerne av sosiale medier opptre i flere roller der de har rolle som publikum for andre, men også som underholdere på scenen i sin egen selvpresentasjon. Scenen er som vi har vært inne på tidligere der handlingen finner sted og denne scenen foregår på apper som Instagram og TikTok. Funnene i denne kategorien

viser tydelig at informantene foretrekker TikTok fordi det oppleves mer åpent for å være som man selv vil og det oppleves mer fritt for hvordan man vil fremstå og være.

5.1.2 Frihet til å flykte fra sosialt press

Frihet vil her handle om hvordan ungdom bruker sosiale medier til å flukte fra den virkelige verden og hvordan sosiale medier gir dem frihet til å utforske andre områder og til tidsfordriv. Den formen for frihet informantene og ungdom opplever de kan ha på sosiale medier er at det gir dem muligheten til å flykte fra det som skjer utenfor den digitale verden, men som også kommer frem i intervjuet, er at det også kan oppleves press og kontroll internt på sosiale medier, men at de da har friheten til å opprette og skape seg en profil som de kan bruke til å flykte fra alt presset. Alle informantene var inne på at de opplever mer frihet på TikTok enn Instagram, og hvis det er press på en app så var det Instagram og TikTok er derfor den appen informantene heller velger å benytte seg av.

I forbindelse med det som kom frem i intervjuene fortalte flere av informantene at de ikke tenker så mye over hvem det er som sitter i publikummet på sosiale medier og skal bedømme dem basert på et bilde. Derimot ga informant 1, 2 og 4 mer uttrykk for at de tenker mer på hva slags inntrykk de gir fra seg, og derfor legger ut mer finere bilder på sosiale medier.

«Jeg har en privatbruker på Instagram, der legger jeg ut masse rart som bilde av at jeg nettopp har stått opp og se helt rar ut i ansiktet, det er litt morsomt for da får jeg på en måte vist litt mer av hvordan jeg egentlig er, og ikke bare det perfekte».

(Informant 1)

Friheten som informanten kan oppleves på TikTok er den at innholdet de får opp endres også hele tiden og ikke noe er fast, algoritmen kan endres hele tiden, noe som gir inntrykket av at alt kan legges ut og det ikke er noe som fungerer bedre enn andre i forhold til popularitet. Det er i tillegg lettere å finne andre som de deler felles interesser og meninger med, og samtidig enklere å ikke finne folk i nettverket sitt som kanskje har andre meninger

«Jeg føler at Instagram ikke er en helt bra plattform på mange måter for du får se så lite og da viser man bare det perfekte» (Informant 1)

«På TikTok kan man liksom si hva man vil, du kan gjøem deg og vær anonym, (...)» (Informant 2)

Det som informant 1 og 2 fortalte under intervjuene er den at Instagram, hvor man poster bilder hovedsakelig, gjør at man får bare sett lite av andres liv og det er derfor lettere at innhold som legges frem der er mer tilgjort. Derimot er TikTok en videoapp og selv om det også er like lett å dele innhold som er tilgjort, er det mer realitet. Som informant 2 fortalte, på TikTok kan man gjømmes og være anonym og det er en frihet sosiale medier gir, friheten til å rømme og flykte fra press og kontroll, være anonym og på en måte forsvinne i en annen verden der man lever i fellesskap digitalt med andre. Det er i tillegg frihet for ungdom å kunne gå til sosiale medier for å få anerkjennelse dersom de opplever lite av det i det virkelige livet. Dette kan henge igjen med begrepet om generasjon prestasjon. De kan dele et bilde av seg selv i sosiale medier og få tilbakemeldinger som vil gi dem en følelse av å være bra nok. I intervjuene med informant 2 skiller hun mellom det fysiske og digitale livet, der den fysiske virkeligheten består av folk som dømmer en, mens det digitale gir mulighet til å møte likesinnede som ikke allerede kjenner en fra før og det er da mindre risiko for å bli bedømt. Samtidig kan det virke som at informantene antyder at man lever to liv der det ene er et liv som foregår «offline» og et annet «online».

Den selvpresentasjonen og det livet ungdom lever både online og offline gjelder ikke bare i det fysiske hverdagslivet mot det digitale, men gjennom front-stage og back-stage kan vi se at online og offline går på deres digitale hverdagsliv også. Det som er en avgjørende faktor i ungdommens selvpresentasjon, er å ha andre mennesker de forholder seg til, da det å skulle opptre alene i seg selv ikke vil ha mening. Det er vanskeligere å skille mellom individets ulike roller når det iscenesetter seg selv i sosiale medier, men samtidig oppleves det lettere å kontrollere uttrykkene man sender fra seg på sosiale medier. Ettersom informantene befinner seg i aldersgruppen 14-16. år så er det som Aalen forklarer; «en fase i livet hvor man er uforholdsmessig opptatt av hva andre synes om en, av at andre skal like en» (Aalen 2021, s.56). Aagre (2003) viser til en utfordring i Goffmans dramaturgiske metafor ved at det er vanskelig å vite om de man møter oppfatter seg på den måten man ønsker å fremstå for andre.

«jeg legger ikke ut alt sånn, fordi jeg er redd på en måte for hvordan folk skal se på meg på en måte, så jeg tenker ganske mye over det jeg legger ut, (...)» (Informant 4)

I denne delen av individers sosiale samhandling kan også individet strekke seg til å benytte inntrykksstyring, eller inntrykksmanipulering, for eksempel gjennom at individet påtar seg flere roller når det skal presentere seg selv. Det som skaper en konflikt, er at det ikke er like lett å tolke andres inntrykk av seg selv på sosiale medier fordi vi ikke har ansikt-til-ansikt

konfrontasjonen og det er derfor vanskeligere å vite hva andre tenker og hva slags inntrykk de sitter igjen med etter at man har presentert seg selv

Som vi har vært inne på tidligere, for å kunne benytte seg av sosiale medier må man godta vilkår og betingelser, som at appene kan lagre informasjon om de som vil ta i bruk appen. Ved å tillate informasjonslagring kan sosiale medier spore aktiviteten til brukeren for å kunne gi dem innhold ut fra deres interesser. Brukerne av sosiale medier er dermed med på å bestemme til en viss grad hva slags innholdstype som konsumeres gjennom sosiale medier. De står selv ansvarlige for hvem de velger å følge basert på sine preferanser. Preferanser for hva som er interessant er individuelt og hvert enkelt individs livsstil er med på å definere bruken av sosiale medier, og hvilke føringer for innholdet som konsumerer brukeren.

Identiteten vår utformes av de tilbakemeldinger vi får på selvpresentasjonen. På sosiale medier er slike tilbakemeldinger i form av likes og kommentarer andre brukere kan legge igjen, og det kan gi oss bekreftelse på den vi er og viser frem, men også hvordan vi og andre oppfatter oss. *«særlig er det tenåringsjenter som har blitt forbundet med det å oversvømme hverandre med komplimenter i sosiale medier»* (Aalen 2021, s.55) og det er gjerne de som også bruker mye krefter og tid på å pleie relasjoner på sosiale medier.

Aalen viser til at; *«vi har menneskelige og viktige behov for kontakt, anerkjennelse og fellesskap. Det er behov som selskapene bak de sosiale mediene til grader har lært seg å spille på»* (Aalen 2021, s.60). På sett og vis gir sosiale medier en form for dekning av behov vi mennesker har, som anerkjennelse og fellesskap ved at vi kan entre den digitale verden og møte andre små digitale samfunn med likesinnede eller for å utforske andre områder.

Goffman studerte interaksjon mellom mennesker og hvordan individer opptrer i møte med andre, for å kunne gi en ønskelig selvpresentasjon av seg og sin identitet til andre og henviser da til den dramaturgiske metaforen. Vi har tidligere vært inne på hvordan Giddens sikter til at kjennetegnet ved moderne samfunn er at det består av refleksive individer som utfører handlinger som er basert på grundig gjennomtenkning. Sosiale medier er blitt en ny arena for sosialt liv og det er samtidig et komplekst landskap hvor ungdom må være refleksive i orienteringen av den nye arenaen de befinner seg på. Giddens skrev også om selvidentiteten ved at moderne individer må være refleksive for å kunne orientere seg i samfunnet som blir mer komplekst i utviklingen. Det samme gjelder også for det digitale livet og sosiale medier. I takt med at den fysiske og materielle verden utvikles, utvikles også verden på sosiale medier.

Individer, mer spesifikt ungdom i det moderne samfunn bruker mer tid på sosiale medier enn før. Måten vi bruker sosiale medier og internett på endres stadig ettersom den fysiske verden og samfunn endrer seg. Av den grunn er individer i dag mer refleksive, og med sosiale medier som kan omtales som en annen verden som gir individer muligheten til å leve et annet liv, bruker vi vår refleksivitet til å opparbeide oss en form for kompetanse for å kunne anvende, forstå og tolke det vi får vist frem på sosiale medier. I forbindelse med at det må godkjennes vilkår for å bruke sosiale medier som kan virke veldig inngripende på privatlivet, er det derfor viktig at i opparbeidningen av mediekompetanse, å utvikle et kritisk blikk. I prosessen av å få det kritiske blikket på medier ligger i hva det er vi ønsker å dele med andre og hva som ikke er like tiltalende å dele (Buckingham, 2003).

Informantene utviste god refleksjon i forhold til seriøsiteten av å ofre privatliv for å kunne bruke appene, og som informant 2 fortalte så gjør de fleste sosiale medier dette så det har ikke noe å si om en til gjør det. På samme måte som den fysiske og materielle verden og samfunnet blir mer komplekst og mer moderne, blir også det digitale landskapet av sosiale medier, også mer komplekst. Som vi har vært inne på tidligere er moderne samfunn kjennetegnet av refleksive individer, og de er nødt å være refleksive for å kunne orientere seg i samfunnet. Når sosiale medier utvikler seg må individene sette seg inn i nye mønster og bruksmåter, samtidig finne balansen mellom det digitale livet og det virkelige livet da det er to vidt forskjellige verdener med ulike normer og regler.

Oppsummering

Begrepene front-stage og back-stage assosieres med teaterscenen brukere av sosiale medier presenterer seg selv på. Front-stage vil i denne sammenhengen betegne at ungdommen er «på» sosiale medier, altså scenen. Det er her de poster innlegg og deler bilder av seg selv for å fremstå på en bestemt ønsket måte slik de ønsker at andre skal oppfatte dem. Sosiale medier har gitt ungdommene muligheten til å oppleve frihet til å komme seg bort fra press utenfor den digitale verden. Gjennom sosiale medier kan de skape seg en ny identitet som ikke nødvendigvis er den samme som de gir uttrykk for i virkeligheten. Funnene her viser at informantene opplever at når de skal dele innlegg av seg selv på applikasjonen Instagram vil de gjerne fremstå mer perfekt og vise et mer glamorøst bilde av seg selv. I tillegg kommer det frem at sosiale medier er viktig for informantene for å opprettholde kontakt med hverandre og vite hva andre gjør på fritiden.

5.1.3 Teknologiske muligheter

Frihet som vil legges frem her vil fokusere mer på frihet gjennom teknologien, sosiale medier gir ungdommer frihet til å kunne bryte med forventninger eller bryte med det virkelige hverdagslivet og at sosiale medier gir ungdommen frihet ved at det fungerer som et slags anti-panoptikon. Hva menes med anti-panoptikon? Med anti-panoptikon viser det til motsetningen av panoptikon. Panoptikon betyr «all syn» som vi var inne på hos Foucault. Anti-panoptikon sikter til at ungdom kan benytte seg av en frihet på sosiale medier der de kan opprette seg anonyme brukerprofiler som ikke venner og familie fra hverdagslivet utenfor sosiale medier kan følge med på. Gir ungdommen mer frihet til å kontrollere deres digitale liv. Det vil også legges vekt på frihet ved at sosiale medier gir ungdom frihet til å kunne ytre sine meninger, vise politisk engasjement, legge frem sine meninger og verdier uavhengig av alder. Friheten som sosiale medier kan gi for å gi yngre en mulighet til å ytre og dele meninger i politiske situasjoner ligger i det vi har sett i andre avsnitt og som informant 2 fortalte om at man lettere møter noen som deler samme meninger som seg på nett. De opplever at friheten de har møtes av et fellesskap som ikke ser ned på deres meninger basert på alder.

I hverdagslivet utenfor sosiale medier kan det oppleves en form for overvåkning ved at smarttelefoner har gjort det mye lettere å ta opp kamera og ta bilde eller filme andre. Anti-panoptikon gir ungdom en slags frihetsform ved å tilby dem muligheten til å skape og konstruere et digitalt selv der de kan flykte til og ikke bli like overvåket som de kan oppleve utenfor sosiale medier.

«jeg vet jo jeg kan bli filmet, du vet jo nesten aldri nå du blir filmet liksom, det er ikke så lett å unngå» (Informant 1)

Selvpresentasjonen som ungdom viser på sosiale medier som Instagram og TikTok, kan også relateres til en form for splittet presentasjon, ved å se på offline og online identitet. Når ungdom velger å legge ut et bilde på Instagram eller video på TikTok er det som Aalen peker på, en forskjell på publikumet vi vet er teoretisk mulig, det vil si følgerne på sosiale medier, og det forestilte publikumet, som viser til at det publikumet vi tror vil like å se innholdet. Sosiale medier er også laget slik at oppmerksomheten man vier til én person kan være synlig for andre som også er tilstede (Aalen 2021).

I forhold til posisjonsdeling og det å dele fra seg sin posisjon på sosiale medier, var ikke det noe de følte mye press på. Å dele posisjon kan for mange ungdommer være en viktig del av

selvpresentasjonen, og blir gjerne en del av fasaden. Å dele posisjon var for informantene ikke noe de følte de måtte og hvis de deler posisjon er de for at andre skal vite hvor de er.

«hvis jeg er en plass og hvis vennene mine skal finne ut hvor jeg er og sånn, hvis vi skal møtes og de ikke vet hvor jeg er så kan jeg skru på posisjonen min, (...) men ellers enn det bruker jeg å ha av posisjon» (Informant 3)

På sett og vis så var det en generell holdning fra informantene om at de ikke deler posisjon med mindre det er for å vise andre hvor de er. En måte å benytte friheten gjennom dette er ved at på applikasjonen Snapchat kan man selv regulere hvem som kan se posisjon, men også velge å vise eller skjule. Har man da familie på Snapchat man ikke ønsker å vise posisjon, har ungdom da friheten til å kunne skjule sin lokasjon. Friheten som anti-panoptikonet gir kan også gi ungdom muligheten til å kunne bruke sosiale medier til politisk deltakelse. Hvis ungdom opplever at de blir fulgt med på hva de sier eller gjør i forbindelse med ulike politiske temaer, kan muligheten for anonymitet på sosiale medier være en frihet for dem til å nettopp utforske sine politiske sider. Samtidig må ungdommen forholde seg til normer på sosiale medier, eksempel på dette er at hvis man har et innhold av typen mat og matrelatert, så har du ikke like frihet til å ytre meninger om andre temaer. Dette kommer vi nærmere inn på i neste delkapittel. Den teknologiske friheten kan også gjenspeiles i sitatet fra informant 3 hvor hun forteller at appene samler informasjon om brukerne for å kunne gi dem mer innhold som de sosiale mediene tror brukeren vil like.

Oppsummering

Den teknologiske friheten kommer til uttrykk i sosiale medier ved å bruke den lagrede informasjon av brukerne sine for å gi dem mer innhold og algoritmer som passer mer for brukerne. De har også friheten til å benytte seg av å vise eller gjøemme sin posisjon for andre, for eksempel hvis ungdom befinner seg i et område de ikke vil foreldre skal se, kan de kun gjøre posisjon tilgjengelig for venner, eller et bestemt publikum.

5.1.4 Ytringsfrihet

Sosiale medier har siste årene blitt en viktig del i ungdoms politiske engasjement og benyttes ofte for markeringer og demonstrasjoner og aktivisme. Sosiale medier og den digitale verden har gjort det også lettere for den yngre generasjonen å kunne oppdage andre måter å engasjere seg på. Aalen viser til digital aktivisme og engasjement, som ikke erstatter andre måter å engasjere seg på, men at det har åpnet for flere måter man kan engasjere seg (Aalen 2021). De

som engasjerer seg kan gjøre det både digitalt og mer tradisjonelt, de som velger å delta i demonstrasjonstog/protesttog vil nok også endre profilbildet sitt på sine sosiale medier.

Det kan også være de som kun endrer profilbildet sitt, men ikke gjør noe mer, men det er også de som ikke ville gått i tog, men kanskje signert ett opprop (Aalen 2021). Sosiale medier har ført til at det er lettere å gjøre sitt standpunkt kjent for andre og det har også ført til at det er lettere å bekjempe tabu som ligger omkring ulike temaer og danne en motpart i en større diskusjon.

«TikTok er jo en veldig stor sånn plattform for å spre informasjon til andre, for eksempel på det som har skjedd i USA med Black Lives Matter, jeg får sett hva som skjer i andre land (...) og det synes jeg er greit for da får jeg med meg mer om hva som skjer i verden» (Informant 3).

Med sosiale medier har det blitt lettere og raskere og billigere for mennesker å kunne organisere protester. Det er med: *«personlige relasjoner, godt hjulpet av sosiale medier, er det som bidrar til at ordet spres»* (Aalen 2021, s.198). I forbindelse med USAs problem med mye politivold i 2020, var mobilisering gjennom sosiale medier et viktig redskap for å rette fokuset på hvor stort problemet med politivold er og risikoen og problemet det utgjør for befolkningen i USA. Fordelen med at sosiale medier fungerer som en mobiliseringskanal er at hver og en kan formulere oppfordringer om å delta alt ettersom hva som passer omgangskretsen, men det kan også oppstå tilfeller at andre grupper enn de som vanligvis ville engasjert seg i en sak og dermed utjevne støtte mot ikke-støtte. Sosiale medier gir flere individer muligheter til å engasjere seg og delta i større og lettere grad enn før. Individer står i større grad fritt og lettere til å kunne mobilisere andre gjennom sosiale medier ved at man bruker sin profil til å uttrykke sitt syn, sine meninger, men dette kan også føre til at de som uttrykker seg kan møte sterk motbør og trakassering. Dette kommer vi mer inn på i forbindelse med kontroll og begrenning av ytrings og meningsdeling.

Oppsummering

Frihet har i dette avsnittet fokusert på hvordan ungdom kan oppleve frihet til politisk engasjement, ytre meninger, legge frem sine meninger og verdier uavhengig av alder. Friheten som sosiale medier kan gi for yngre er en mulighet til å ytre og dele meninger i politiske situasjoner ligger i det vi har sett i andre avsnitt og som informant 2 fortalte om at man lettere møter noen som deler samme meninger som seg på nett. Ungdom kan da oppleve

at de kan dele sine meninger og møtes av et fellesskap som ikke ser ned på deres meninger basert på alder.

5.1.5 Frihet til å kjøpe seg inn i det digitale samfunnet

Frihet vil i denne delen fokusere på hvordan ungdom kan kjøpe seg til frihet og fellesskap på sosiale medier, men også bruke det som en vei inn på flere områder. Dette vil bygge videre på hvordan ungdom påvirker hverandre til å laste ned ulike apper, men også hvordan de påvirkes til å konsumere produkter av sosiale medier og hverandre. Utenforskap og det å ikke være en del av en trend kan for ungdom i tenårene være krise, og de kan derfor strekke seg langt for å holde tilhørigheten i fellesskapet, online og offline.

«jeg synes det er litt dumt at folk går under ett sånt press da, altså, før så tenkte jeg ikke over så mye hva andre mente, jeg kjøpte meg en skolesekk som alle andre har, det er litt sånn, det er jo noen ting du kjøper fordi alle andre har det» (Informant 3)

Ungdom strekker seg langt for å for å fremstå populær eller vellykket is sosiale medier og hvis de i tillegg har lav selvfølelse kan dette behovet bli større.

«det er jo det at man ser at andre har fine klær og sånn og jeg har jo gjort det ganske mye selv at jeg har bestilt klær fra shein for eksempel, ganske mye, fordi jeg ser andre har de klærne eller at de anbefaler den nettsiden fordi de har gode klær til lave priser.» (Informant 4)

Goffmans (1992) inntrykksmanipulering kjenner vi i dag best som forbilde. Barn og unge ser opp til artister og kjente personer, de assosierer seg selv med dem og bygger sin image. I den virtuelle/ media verden kan barn og unge i dag velge å presentere seg selv som de selv ønsker. Det gjør at sosiale medier er veldig interessant, ettersom at de som er følger hverandre på sosiale medier er venner digitalt, men også i den virkelige verden. Man kan da spørre seg om ungdom klarer å uttrykke seg riktig på sosiale medier, slik at det reflekterer og korresponderer med rollen de spiller i den virkelige liv? På sosiale medier kan man opprette relasjoner til andre gjennom å følge hverandre, dette er det Aalen (2013) kaller synkrone relasjoner, og like vanlig som det er at venner følger hverandre, er det like vanlig at en relasjon på sosiale medier kan være asynkron.

Aalen (2013) forklarer at en asynkron relasjon betyr at man følger noen som ikke følger en tilbake og det mest vanlige eksempelet på et slikt tilfeller er det å følge influensere.

Influensere lever av å poste innlegg i sosiale medier av seg selv, og benyttes i sterk grad av reklamebransjen for å selge produkter, da influensere gjerne når ut til et større publikum enn selskapet som vil ha reklame for sitt produkt.

«(...), du får jo med det trender fra andre land, og sånn «herregud denne toppen likte jeg» også får du lyst å kjøpe den, (...), de gjør det ikke uten å få penger, (...), får jo egentlig ikke vite hva de egentlig mener om merket» (Informant 3)

«(...), Så fort man ser at noen snakker fint om produktet eller et kjede så blir det veldig at «åh det hørt fint ut» også går man og sjekker det ut også ser det ordentlig ut også ender man opp med å kjøpe det» (Informant 4)

Informantene uttrykte at de var veldig bevisste på at når de ser influensere reklamere for produktet er det betalt for og det dermed kan påvirke omtalen som gis av produktet. Men som både informant 3 og 4 trekker frem, kan det virke som at de av og til faller for fristelsen og kjøper produkt. Som informant 3 forteller, sosiale medier gir mulighet til å få med seg trender, og det å henge med på trender er veldig viktig for unge for å ikke føle seg utenfor fellesskapet. Informant 2 fortalte hvordan hun kunne laste ned apper for å ikke havne utenfor.

Oppsummering

I dette avsnittet har frihet vært fokusert på hvordan ungdom kan kjøpe seg til frihet på og gjennom sosiale medier. Med utgangspunkt i det informantene har fortalt kan det virke som at det er mulighet til å kjøpe seg ulike former for frihet, først ved å gå til innkjøp eller nedlaste en applikasjon, og ofte må man betale for å kunne få full opplevelse av applikasjonen. I tillegg kan ungdom oppleve frihet i sosiale medier gjennom å kjøpe seg inn i fellesskap og på den måten unngå å bli ekskludert fra gruppen. I forbindelse med det som informant 3 og 4 fortalte om at de har handlet klær fra nettsiden *Shein*, dette fordi de har latt seg påvirke av miljøet på sosiale medier, de har sett andre bruker klær fra nettsiden og dermed kjøpt seg inn i fellesskapet med andre som også handler fra samme butikk. De har frihet til å kjøpe seg inn i det digitale fellesskapet og kan oppleve en tilhørighet de ikke nødvendigvis opplever i den virkelige verden.

5.2 Kontroll på sosiale medier

I denne delen vil det legges vekt på de ulike formene for kontroll og makt som oppleves på sosiale medier. Ulike former for kontroll og makt som oppleves på sosiale medier er mange, og i dette delkapittelet vil jeg vise til noen former for kontroll og makt, som er basert på

informantenes fortellinger. Med kontroll, som ble presentert i kapittel 2, siktes det til hva slags barrierer og begrensninger ungdom opplever gjennom kontrollen som kan oppleves på sosiale medier.

5.2.1 Selvpresentasjonskontroll

For denne delen vil kontroll være relatert til barrierer og begrensninger som oppleves i forhold til selvpresentasjon og identitet på sosiale medier. Hva slags påvirkninger opplever ungdom i forhold til hva og hvordan de kan presenterer seg selv på sosiale medier. Som vi har sett på tidligere så har de friheten til å kunne være den de selv ønsker å være, og fremstå slik de selv vil på sosiale medier, men samtidig kan man stille seg kritisk til hvor mye av det de viser av seg på sosiale medier faktisk er som de selv ønsker, eller om de påvirkes av deres «publikum» som skal like og gi tilbakemeldinger til det som presenteres.

På samme måte som sosiale medier gir en ny mulighet til selvpresentasjon på en friere måte er det ikke til å legge skjul på at for å kunne få oppleve frihet til å bruke sosiale medier på denne måten, at det har en konsekvens. Kontroll og maktbruk på sosiale medier kan foregå på ulike måter og i dette underkapittelet skal vi se nærmere på noen former for kontroll i forbindelse med selvpresentasjon og hvordan de opplever en ubevisst form for kontroll over dem i forbindelse med hva de velger å dele fra seg på sosiale medier. Hannemyr, Liestøl, Lüders og Rasmussen (2015) viser til kjennetegnet ved sosiale medier som er at det gir muligheten for individer å dele innhold fra sin hverdag og sitt liv i en offentlighet uten tid og rom begrensning. Og fordi det å dele innhold ofte består av utdrag fra hverdagslivet er det med på å: *«flytte grensene for hva vi oppfatter som normalt å dele i offentlige og halvoffentlige rom, (...), ved å bruke sosiale medier gjør vi personlig informasjon tilgjengelig for store globale tjenestetilbydere som Facebook og Google»* (Hannemyr et., al, 2015, s.111).

På sosiale medier har man mulighet til å bruke mye tid på å redigere og skape innlegg som omhandler seg selv, det kan derfor tenkes at selvpresentasjonen online blir mer gjennomtenkt og strategisk enn offline presentasjon. Det som legges ut selekteres med tanke på publikum, hva som er av interesse for andre, og med tanke på hva som stiller en selv i et godt lys. Det kom frem i sitatet fra informant 4 i avsnitt 5.1.1, hvor hun fortalte at hun legger ut bilder av seg på den måten hun vil at andre skal se på henne. Og som informant 1 og 2 fortalte at de har to profiler på Instagram, som gjør at de på en side kan bestemme publikum selv, og dermed ikke må selektere innlegg basert på publikum. Ungdoms online selvpresentasjon henger med

klare normer over seg, og behovet for aksept i og bekreftelse er drivkraften bak online selvpresentasjon.

«Det er jo sånn, du tilpasser jo litt i forhold til hvem som følger deg. Så jeg er jo faktisk ikke helt meg selv når jeg legger ut, det er jo litt sånn, tilgjort da. Du legger jo ikke ut et bilde av at du nettopp har stått opp og er sånn skikkelig groggy og ser litt rar ut på en måte. Du legger jo bare ut det beste av deg selv.» (Informant 1)

Når informantene som aktivt deler innhold på Instagram forteller at det gjerne er mer tilgjort og de bare legger ut det beste, så har de valgt å la seg underkaste den uformelle kontrollen som sier at det skal kun publiseres mer glamorøst og fint. Hvert sosiale medie kan sees som et samfunn og det er derfor også viktig at det etableres formelle og uformelle regler og normer for hva som er tillatt og ikke. Det er som Ugelvik skriver: *«Å høre hjemme i et samfunn er å kjenne til, akseptere og i alle fall i det stor og hele rette seg etter samfunnets normer»* (Ugelvik, 2019, s.35).

«det blir jo liksom sånn, noen kommenterer jo alt du gjør på Instagram og TikTok, (...), så blir det veldig sånn at du ikke vil ha kommentarene så du holder deg til liksom «temaet», selv om du føle du har noe viktig å si om, for eksempel valgkampen. Jeg føler at på TikTok så er det ingen som bryr seg spesielt» (Informant 2)

Funksjonaliteten til det sosiale mediet som er anskaffet og normene som er blitt etablert av de som først tok det i bruk påvirker hva som er oppfattet som riktig bruk av det sosiale mediet (Aalen 2021). Selv om det er en uformell kontroll over informantene som de føler på når de vil dele innhold på Instagram, bøyer de seg fremdeles etter den fordi følgerne deres gjerne forventer at de skal opprettholde den fasaden de har vist. På den måten kan vi også si at de selv har satt seg i situasjonen der de lar en uformell kontroll styre. Informantene uttrykte en stor refleksjon og at de var veldig klar over deres egne handlinger på sosiale medier. Men at selv om de er refleksive så lar de seg selv påvirke til å følge både de formelle og uformelle normene som er på sosiale medier.

«når en person ikke liker deg kan jo flere og flere folk som ikke liker deg som blir med på det, så da blir det en stor sirkel» (Informant 2)

Hva man velger å dele avhenger av motivene og formålet individet har. For eksempel kan motivene som styrer handlingen innebære at et individ ønsker å gi inntrykk av at de støtter en

politisk sak, kan i stedet for å fortelle det til omverden, bruke sosiale medier til å veile visuelle innlegg. Individet kan da motta tilbakemeldinger og respons for å vise engasjement og støtte, men er også utsatt for negative reaksjoner. Dette kan vi se i intervjuet med informant 1 når hun fortalte om at hun delte et stort bilde på sin Instagram i anledning av «blackouttuesday»-aksjonen og valgte å slette på grunn av noen kritiske tilbakemeldinger.

En annen form for kontroll fra Ugelvik er direkte og indirekte kontroll. Den direkte formen for kontroll er kontroll som utføres direkte mot noen der den som utøver denne kontrollen vil få sin vilje gjennom tvang over et annet menneske.

«jeg er veldig forsiktig med klesplagg jeg har på meg at det ikke er for åpent og sånne ting for jeg vet at det har vært mange situasjoner der folk som kan å redigere redigerer det til et bilde som ikke er tatt av deg» (Informant 4)

Et eksempel på dette er det som informantene fortalte i forbindelse med hva de tenker om at de kan bli tatt bilde av og at andre besitter bilder av dem og det kan brukes til både gode og dårlig hensikter. Der ga de uttrykk for at de alle var klar over at det er en mulighet hele tiden, som informant 4 fortalte så har hun opplevd at venner av henne har funnet gamle bilder av henne som ligger ute, men fordi det er vennene hennes er hun ikke bekymret over at de bruker bildene av hennes til negative forhold. Informant 1 fortalte at hun kjente noen som hadde opplevd å bli filmet uten at hun var klar over det og det ble spredd rundt og skapte problemer. Et moderne begrep som innebærer en direkte form for kontroll med eksempel i informant 1 sin fortelling er begrepet *blackmail*, og er en form for utpressing der kontrollutøveren besitter informasjon, bilder eller annet som gir kontrollutøver makt over andre og kan på den måten tvinge den som makten utøves over til å gjøre det kontrollutøver ønsker.

Den indirekte formen for kontroll innebærer mer å begrense handlingsrommet, ved å gjøre det vanskelig for andre å utføre ulike handlinger. Incentiver kan introduseres for at handlingen som blir utført trekker retning av den som utøver den indirekte kontrollen. Ugelvik gir en beskrivelse av dette: *«jeg kan gi premier eller andre fordeler som gjør at rasjonelle individer vil velge å gjøre det jeg ønsker at de skal gjøre» (Ugelvik, 2019, s.39)*. Indirekte kontroll på sosiale medier kan med utgangspunkt i dette sitatet utøves gjennom at brukerens innhold blir styrt av følgerne og incentivene som brukerne får er belønning som likes og kommentarer. Som informantene var inne på så opplever de at det er spesielt på appen Instagram at det er en form for kontroll ved at man kun legger ut det beste og fineste fordi man ønsker masse likes.

På denne måten blir også selvpresentasjonen de utgir på sosiale medier mer konstruert av følgerne enn brukeren selv.

Gjennom Instagram vises det til en rolleutøvelse på frontstagenivå. Her handler det om å vise seg fra sine beste sider for å oppnå likes. Noen av ungdommene benyttet inntrykkskontrollerte effekter i form av at de kunne redigere bildene sine i et forsøk på å fremstå perfekt utad ovenfor følgerne sine (Goffman, 1992, s. 208). I forbindelse med det som Giddens skrev om skam og stolthet kan det kobles opp til selvpresentasjonen deres på sosiale medier og tilbakemeldinger påvirker om de er stolte og fornøyde med egen selvpresentasjon, eller at de kan oppleve en skam, dermed endre identitet for å tilfredsstille publikummet. Det kan også kobles opp til det med normer på sosiale medier. Ulike normer på sosiale medier er at man gjerne holder seg til sin nisje, og ikke går utenfor den boksen man har laget for seg og sitt innhold. På den måten kan man se her at ungdom allerede fra de starter med sosiale medier setter begrensning på hva de kan dele av innhold.

Informant 1 og 4 opplevde ikke mye til disse normene, og informant 4 har siden hun begynte med spesielt TikTok, alltid publisert variert og forskjellig og hun derfor ikke opplever negative tilbakemeldinger på det hun deler. Av informantene var det kun informant 3 og 4 som virket som de delte innhold på TikTok, alle informantene delte noe på Instagram. Men det kan også oppleves en type skam ved å bryte normen de har satt for seg selv, ved at de bryter sin nisje og publikum blir misfornøyd og de føler en skam ved å bryte og være mer av det de selv ønsker ettersom publikum ikke alltid liker forandringer. Som vi kan se i sitatet fra informant 2 så kan det tolkes slik at de på en måte må sensurere sin egen selvpresentasjon og seg selv for å unngå å få negative tilbakemeldinger. Hvis vi går tilbake til Goffmans dramaturgiske ser vi at den opptreden som skjer front-stage, altså online, selv om unge er stolt av det de viser frem, kan de oppleve skam ved sin opptreden om den får dårlige tilbakemeldinger, og den skammen bringer de med seg i back-stage.

Oppsummering

Kontroll har i dette avsnittet handlet om at ungdom i sin selvpresentasjon er under en kontroll når de presenterer seg selv i sosiale medier, ved at publikummet som skal bedømme, gi likes eller ikke besitter makt til å påvirke videre selvpresentasjon hos ungdommene. Som flere av informantene var inne på forteller de at innholdet de publiserer, spesielt på applikasjonen Instagram er mer tilpasset til hva man tror publikum forventer å se, og fordi Instagram er mer fokusert på å fremstille et perfekt og glamorøst bilde av seg selv, påvirkes ungdommens

selvpresentasjon til at de fremstiller seg mer perfekt enn det som er realiteten. De lar publikum få lov til å dominere og kontrollere hva og hvordan de skal være i sin egen fremstilling. Informant 3 hadde en mer tilbaketrukket holdning og var ikke så opptatt av hva andre mente, men for de andre informantene, spesielt informant 2 og 4 er andres meninger om dem en viktig faktor.

5.2.2 Overvåkningskontroll

Her vil kontroll og makt være relatert til overvåkning i forbindelse med at sosiale medier lagrer informasjon om brukere og kan spore deres digitale bevegelser. Dette er med på å gi begrensninger i forbindelse med at innhold de får presentert på sosiale medier er basert på andre nettsider og steder de har besøkt. Barrierer dette kan få for ungdom er at uvedkommende kan få tak i sårbar informasjon, eller sitte på bilder av individet og utøve makt gjennom *blackmailing*. Trussel for å få et annet individ til å handle ufrivillig for maktutøvers formål og ønsker.

Som vi har vært inne på tidligere så fungerer sosiale medier slik at man må godta ulike funksjoner og godkjenne en rekke vilkår og tillatelser for å kunne benytte seg av dem. Noen av disse vilkårene er å la det sosiale mediet man vil bruke, får tilgang til å hente inn brukerens lokasjon, kan spore nettaktivitet, det vil si at hvis man søker opp noe på Google, og trykker seg videre på ulike linker, kan det sosiale mediet, for eksempel Instagram, spore de bevegelsene som foregår digitalt, til å gi brukeren annonser, basert på hva slags linker man trykker seg inn på eller hvilke nettsider man besøker. Med utgangspunkt i dette kan vi si at sosiale medier fungerer som et slags panoptikon. Ved å se til Ugelviks ulike former for kontroll kan det virke som at på en side er være veldig bevisste på at det eksisterer en kontroll over oss, men at den kontrollen til dels også oppleves ganske ubevisst og er mer indirekte og uformell.

«det er en ganske ekkel tanke, å tenke på at de kan få det, men så, har det alltid vært sånn når jeg har vokst opp og det har jo aldri skjedd noe til nå, så det er ikke sånn at jeg tenker sånn kjempe mye over det» (Informant 4)

Informasjonslagring, som er et vilkår man må godkjenne for å bruke sosiale medier, fungerer som en kontrollmekanisme. I den forbindelse fikk informantene spørsmål om hva de tenker om at sosiale medier lagrer informasjon om dem, og som de fortalte var ikke det noe som de tenke på i hverdagen og alle sosiale medier gjør det. Hannemyr et., al (2015) viser til hvordan

digitale medier har konsekvenser på personvern og henviser til menneskerettighetserklæringens artikkel 8, som forklarer at individet selv har rett til å bestemme hva andre skal vite om og få se av dets personlige liv og forhold. På den ene siden kan brukere av sosiale medier bestemme til en viss grad hvor mye opplysninger de vil gi fra seg, på den andre siden, ved å tillate vilkår som det sosiale mediet krever, for eksempel TikTok, kan få lagre personlig informasjon som email, adresse, kontakter, få tilgang til bilder og video på telefon, fungere som en overvåkning av brukeren. Som vi har vært inne på tidligere er informasjonslagring en essensiell faktor for å benytte sosiale medier og selskapene kan bruke dette til sine formål for å gi brukeren en mer personlig opplevelse av det mediet de har lastet ned.

«men jeg legger ikke inn epostadressa mi og telefonnummer og sånt, jeg legger kun til de appene som har for eksempel høy rating da eller at det står at det er en sikker app så jeg ikke bare slipper ut adressa mi og sånt der». (Informant 3)

Men overvåkning som kontrollmekanisme utføres ikke bare av selskapene bak de sosiale mediene, overvåkningen foregår også i relasjonen mellom brukeren og følgerne. I tilfellet med større profiler på sosiale medier står de i en større offentlighet og blir dermed mer observert for hver handling de gjør, både på sosiale medier og i det virkelige fysiske hverdagslivet.

Overvåkning som kontroll kan uttrykkes gjennom den panoptiske disiplineringen fra Foucault. Den digitale verden kan betraktes som et virtuelt panoptikon hvor brukere av sosiale medier sameksisterer i en asymmetrisk maktrelasjon. Nøkkelpunktet med at sosiale medier kan ansees som et virtuelt panoptikon er at brukere ikke alltid er fullstendig klar over hvem som ser hva de gjør online. Når ungdom velger å dele innhold på sosiale medier er de fullstendig klar over at det vil bli sett av andre og dette er en faktor som påvirker videre hvordan de velger og konstruerer og presentere seg selv på sosiale medier.

Ugelvik (2019) trekker også frem trussel som en sosial kontroll og hvordan trusler er mer vanlig enn man er klar over. Trussel kan virke som en negativ incentiv ved å nekte individet enkelte bruksområder på det sosiale mediet dersom de ikke kan lagre informasjon, ettersom selskapene bak de sosiale mediene er avhengig av å kunne lagre informasjon for å kunne gi ut annonser til brukerne. Som vi har vært inne på tidligere er annonser en av inntektskildene til de sosiale mediene. Ved å samle informasjon om brukerne sine kan de sosiale mediene skape

algoritmer slik at innholdet ungdommene får presentert på sosiale medier baserer seg på andre nettsider de har besøkt og hva de har gitt fra seg av informasjon. Informantene ble spurt om hvordan de opplever algoritmer på sosiale medier og der svarte informant 3 at hun var positiv til at sosiale medier lagret informasjon hvis det betyr at hun får mer av det hun liker å se på. Her siktes det til appen TikTok som er den appen informantene foretrakk. Der har man noe som heter For-you page som viser et mangfold av innhold og algoritmen for hva som presenteres endres daglig, men mesteparten av innholdet vil likevel være av brukerens interesser. Trussel kan også utspille seg blant brukerne på sosiale medier, for eksempel å ikke gi likes hvis ikke brukeren kan publisere bilder og innhold som følgerne ønsker å se. Informantene var inne på at man vil jo ha mest mulig respons og da vil man gjerne strekke seg langt for å få dette.

Trussel i forbindelse med å gi ifra seg informasjon gjør at uønskede organisasjoner eller mennesker kan få tak i opplysninger, og på den måten true den de har informasjon på til å utøve handlinger. Informant 4 uttrykte at hun kan komme over tanken på at det er en mulighet for at informasjon om henne eller bilder av henne skal komme til noen som ikke skal ha det, men samtidig så har hun ikke opplevd noe så hun prøver å ikke tenke for mye på det. Hun er klar over risikoen som følger ved å laste ned og benytte sosiale medier, men der igjen så er «alle» på sosiale medier.

Det kan tenkes til at ungdom med et stort antall følgere, tar bevisste valg med hensyn til hva de deler, og hva de viser av seg, Særlig kan dette tenkes å være reelt, da man gjennom sosialiseringprosessen opptrer etter hva samfunnet anser som ålreit adferd og oppførsel i form av at ungdommene gjerne ønsker å nå ut til publikum på en bestemt måte.

Oppsummering

I dette avsnittet har det vært fokusert på hvordan kontroll kan oppleves gjennom konstant overvåkning på sosiale medier. Det har blitt vist til Ugelvik med trussel som kontrollform og hvordan sosiale medier kan fungere som et panoptikon. Ved at vilkår og betingelser for å kunne ta i bruk et sosialt medie innebærer å gi tillatelse til å samle informasjon, spore digitale bevegelser, er det en måte for de sosiale mediene å kunne inneha en kontroll over sine brukere, med den hensikt å kunne tjene på dem. For eksempel ved sitatet hentet fra informant 3, hun var positiv til at applikasjoner samlet informasjon, hvis det gir henne mer innhold hun er interessert i, men at hun fremdeles var nøye og refleksiv med tanke på hva slags informasjon hun gir sosiale medier tillatelse til å samle. Men overvåkingen foregår ikke bare

fra selve selskapene, overvåkningen foregår også av brukerne selv som overvåker andre brukere. For eksempel for høyt profilerte brukere på sosiale medier blir ofte iaktatt for å finne avvik som de kan tjene på ved å true brukeren. Samtidig som at overvåkning som kontrollform utøves gjennom algoritmer som styrer hva ungdom får opp av innhold på sosiale medier, og dette igjen kan påvirke mye av hvordan de oppfatter og opplever ulike hendelser, temaer, diskusjoner, og ofte er et element som brukes i propagandaspredning.

5.2.3 Påvirkningskontroll

Som vi har vært inne på tidligere i kapitlet har ungdom en frihet til å kunne kjøpe seg inn i det digitale som gir dem fullt utbytte av det sosiale mediet, men det er også en frihet til at de kan kjøpe og handle produkter de selv vil ha. I den forbindelse vil det her fokuseres på hvordan ungdom blir påvirket av hverandre til å kjøpe og handle alt fra ulike produkter og klær, til tjenester for å kunne være en del av fellesskapet, ikke føle seg utenfor, men også press i forhold til å vise seg fra den beste siden som mulig.

Sosiale medier har ført til at vi i større grad enn før kommer over nyheter og vi vektlegger hvem det er som har delt nyheten. Aalen trekker frem hvordan digitaliseringen har gjort det lettere å etterligne presentasjonsformene til seriøse nyhetsaktører og digital informasjon er derfor lettere å manipulere. Sosiale medier benyttes som redskap til å påvirke hverdagslivets virkelighetsoppfatning også på tvers av landegrenser, mest kjente eksempelet er Russlands innblanding i presidentvalget 2016 (Aalen 2021).

Informantene ble spurt om de opplever at det er tryggere å laste ned en app hvis flere har den, dette var i forbindelse med motbøren som TikTok fikk fordi det er en kinesisk produsert app og man ikke vet hvordan de behandler personopplysninger. Jevnt over var alle informantene enige om at de opplever og føler det er tryggere å laste ned en app hvis flere de kjenner har den. For eksempel når informant 3 fortalte om historier hun hadde hørt om at nettstedet *Shein* hacker brukeres Instagram, men hun ble allikevel påvirket og valgte likevel å laste ned og handle der ifra. På en måte kan det også virke som at ungdom påvirker hverandre til å laste ned apper for å henge med på hva som skjer. Informant 2 fortalte at hun kunne finne på å laste ned en app bare for å ikke bli utestengt og på denne måten påvirkes hun av sine jevnaldrende.

Et begrep Aalen viser til er *kunstgrasrot*, det vil si at det kan virke som vanlige mennesker som engasjerer seg reelt sett er satt i arbeid av stat, parti eller andre som vil påvirke virkelighetsoppfatningen. Budskap spres gjennom ulike kanaler i sosiale medier og annonser.

Hvorfor vi mennesker kan la oss lure og påvirkes av misinformasjon og falske budskap og nyheter forklarer Aalen slik: «*At problematisk informasjon kan spre seg så lett, henger sammen med hvordan sosiale medier er utformet og hvordan de brukes. De sosiale medier er ikke utformet for å få oss til å dvele ved innhold og vurdere kritisk. De er utformet for å kunne vise oss så mange små innholdsbitar som mulig, for slik får de vist oss annonser*» (Aalen 2021, s.174).

Popularitet er en påvirkende faktor, hvis vi observerer mange andre og særlig personer vi stoler på, har likt og delt noe, uavhengig om det er falske nyheter eller reelle, har vi lettere for å stole på informasjonen som deles. I forbindelse med popularitet som påvirkningsfaktor ble informantene spurt om de lar seg påvirke når de ser reklamer av produkter eller tjenester og om de er klar over at det er betalte annonser og meningene som kommer frem kan være usanne. Alle informantene var meget klar over det, og ingen følte at de ble særlig påvirket til å kjøpe noe bare fordi det kommer opp som en reklame av en kjent bruker i sosiale medier. Informant 2 fortalte at hun ser mer på hvordan reklamen er og gjør seg opp en mening basert på kvaliteten av videoen, men også hva andre mener. Informant 3 og 4 var veldig like ved at de begge er blitt påvirket til å handle på nettsoppingssiden Shein fordi de har sett andre som handler derifra.

Man kan se på det slik at det er en uformell kontroll i tillegg til overvåkning som har gått inn i en påvirkning. Uformell kontroll gjennom at ens jevnaldrende benytter seg av en app eller nettside og ubevisst påvirker sine venner til å bli en del av appen. Men også at overvåkningen foregår ved å gi informant 3 og 4 innhold på deres sosiale medier der produkter og klær fra Shein inngår. Samtidig foregår det en påvirkningskontroll i forbindelse med fasadeoppretholdelsen på sosiale medier. Ungdom kan føle seg påvirket til å konsumere produkter de ser på annonser i sosiale medier. Nå var informantene i denne studien ganske reflekterte over å la seg påvirke eller ikke påvirkes av annonser, de kunne oppleve et fåtall ganger å la seg påvirke.

Oppsummering

Kontroll blir i dette avsnittet utøvd gjennom påvirkning, denne påvirkningen kan foregå mellom brukerne selv, eller at de lar seg påvirke av andre, gjerne høyt profilerte brukere som reklamerer for produkter til sitt publikum gjennom betalte annonser. Ungdom kan la seg bli påvirket av fellesskapet til å laste ned applikasjoner so resten av fellesskapet har, dette var noe informant 2 ga uttrykk for at hun selv hadde gjort og dette fører til at påvirkning utøves som

en uformell kontroll. Påvirkning kan også kontrollere ungdom i forbindelse med informasjon de får opp på internett, ettersom algoritmer er med på å påvirke hva slags innhold ungdom får opp på sosiale medier, overvåkning som kontroll korresponderer med påvirkningskontroll gjennom å spore hvilke sider brukerne er inne på, hva slags temaer de er interesserte i, og som informant 3 fortalte at hun bruker sosiale medier til å få informasjon om det som skjer i verden, kan mye av hennes oppfattelser av hva som foregår i verden bli ensidig basert på hva slags sider og temaer hun er inne på når hun først skal lese om ulike hendelser.

5.2.4 Ytringskontroll

For denne delen vil kontroll være i forhold til ungdoms begrensninger for ytring og selvsensur de opplever på sosiale medier. Selvsensur vil si at ungdom velger å ikke ytre eller si en mening fordi de tenker over hvordan det kan oppfattes av andre, men også hvordan deres meninger kan fremstille dem for andre. Denne kategorien tar utgangspunkt i Black Lives Matter-bevegelsen som fikk oppsving i 2020, men også vil det være snakk om andre politiske temaer der det kan oppleves skam å dele meninger som ikke er «politisk korrekte». I siste kategori av intervjuene ble det lagt mer fokus på hvordan informantene opplever at de må sensurere seg selv, eller om de føler en form for begrensning i ytringsmuligheter på sosiale medier.

«(...) , noen kommenterer jo alt du gjør på Instagram og TikTok, (...), så det blir veldig sånn at du ikke vil ha kommentarene så du holder deg til «temaet», selv om du føler du har noe viktig å si» (Informant 2)

Hvis vi ser tilbake til det Foucault (1999b) skriver om straff, sammen med eksempel på hvordan straff kan utvises på sosiale medier, er det grunn til å tro at ungdom på en side velger å ikke dele meninger eller ytre politiske meninger fordi de vil unngå straff. En form for straff som har inntatt sosiale medier siste årene er fenomenet om «kansellering» av personer. (reaktiv kontroll). Dette er en form for straff som skjer gjennom å finne ting individ har gjort før eller i nyere tid som ikke er politisk korrekt i dagens moderne samfunn. Dette foregår mest hos influensere og individer som er høyt oppe på sosiale medier.

«Jeg føler ikke jeg sensurerer, men jeg føler ikke jeg viser alt på en måte. Jeg føler ikke at jeg trenger å legge frem noe, men føler ikke jeg holder tilbake, (...) jeg føler ikke jeg sensurerer på den måten, men jeg bare velge å ikke ta opp slike ting der for

det orker jeg ikke at folk skal si at min mening er feil for det vet jeg at det ikke er noen meninger som er feil når det handler om tro» (Informant 1)

Kansellering som er en del av *Woke*-kulturen, som i takt med «trenden» å kansellere upolitisk korrekte individer, har vokst fram siste årene som følge av at individer har blitt mer opplyste, og engasjerte mot sårbare temaer som rasisme, sosial diskriminering, og lignende. Kontrollen som kommer frem i dette tilfellet kan vises gjennom den panoptiske disiplinen hos Foucault, men også ulik form for kontrollutøvelse ved å henvise til Ugelviks ulike former for kontroll.

Av de normer som eksisterer på sosiale medier så opplevde informantene det litt variert. Når det kommer til det å dele innhold utenfor sin nisje så opplevde informant 4 dette mye lettere da hun fra sin start med sosiale medier har publisert mye forskjellig. På den måten gjør det at hun står i en gråsoner i forbindelse med hva hun kan dele i forbindelse med digital støtteerklæring på sosiale medier. Informant 1 opplevde det at når hun delte det sorte bildet på sin Instagram så valgte hun å slette det etterpå ettersom hun fikk kommentar på hva mer hun gjorde for saken. På denne måten lot hun seg selvsensurere, hennes støtteerklæring som var godt ment ble også møtt med konstruktive tilbakemeldinger.

Sosiale medier har også gitt flere områder hvor man kan si hva man mener, et eksempel på slike områder er kommentarfelt. Aalen (2021) trekker fram Habermas offentlige sfære som kjennetegnes av at det: «skal fungere som møteplass for ulike syn. Argumentene skal være rasjonelle og ikke preget av følelser eller egeninteresse. (...), temaene man diskuterer, skal ha allmenn interesse og diskusjonen skal være åpen for alle» (Aalen 2021, s.189-190). I tillegg forutsetter dette idealet at det forekommer en grunnleggende respekt for motparten, åpenhet for å lytte til den andres argument, begrunnelse for sine synspunkter og kommunikasjon på tvers av politiske forskjeller (ibid). Informantene føler ikke de sensurerer seg selv ved å la være å dele meninger, men de velger å ikke gjøre det for å unngå konflikt og det er lettere å stå på sidelinjen. Informant 2 fortalte at hun føler at håret hennes er med på å sette henne i en bås, fordi som hun fortalte så assosieres farget hår med sterk feminisme, og på den måten får hun ikke vært seg selv fordi hårfargen hennes har satt henne i en ufrivillig bås.

«Jeg tenker jo at på en måte, uansett om det er noe man synes er viktig så burde det vært lov. På Instagram og TikTok, det burde jo være åpenhet for at man kan snakke om alt og det er det jo ikke for du kommer jo til å få hate nesten uansett hva du legger ut nå, det er på en måte sånn det er blitt» (Informant 1)

Aalen viser til at dersom folk har et inntrykk av at de tilhører et mindretall i en kontroversisk diskusjon er det større sannsynlighet for at man velger å tie og denne selvsensureringen skjer ikke bare i den fysiske verden, men også på sosiale medier (Aalen 2021). Man skal tåle både motargumenter og kritikk, men slik respons kan også slå negativt ut gjennom hatefulle ytringer eller respons som kan være trakasserende. For at man skal kunne slippe unna denne siden ved diskusjon i sosiale medier, digitalt generelt, har de sosiale mediene gjort følgende tiltak ved at man kan enten skjule innhold, slutte å følge, fjerne venn, blokkere, eller rapportere innholdet (Aalen 2021). Der igjen kommer algoritmene inn som deler innhold man har respondert på tidligere, og bekymringen som oppstår er at det konstrueres et ekkokammer hvor man får innhold som bekrefter sitt eget syn på verden og dermed også slipper å forholde seg til de som skulle være uenig.

Informant 2 fortalte om at hun opplever at enkelte folk på sosiale medier har et saviour complex.

«(...) med BLM så finnes det alltid noen som kommer til å kommentere at du liksom, du har et saviour complex og du tenker ikke over rasisme, eller så er det veldig mye sånn at rasisme ikke blir sett på som et ekte problem fordi folk som ikke liker det kommenterer sånn «all lives matter» og greier, og da blir det bare krangel over et stort problem, (...), hvis du ikke vil ha krangel eller diskusjon så bør du ikke ha noen politiske meninger da» (Informant 2)

Med dette mener hun at det skal komme andre inn i en debatt eller diskusjon og «redde» de som blir undertrykt. Når informant 3 fortalte om at hun var i en chattegruppe hvor noen opptrådte rasistisk, valgte hun å trekke seg ut. Hun fortalte at det ikke var fordi hun ikke hadde noe å si imot, men at det var for å unngå krangling. Men bekymringen om ekkokammeret ligger i at man også er bekymret for at det skal oppstå polarisering. Det handler om at: *«folk drives stadig lenger fra hverandre, enten det gjelder holdninger, toleranse for andres meninger eller standpunkt i saker» (Aalen 2021, s.193)*. Dette kan bli et problem for den demokratiske samtalen eller måten man forholder seg til andre grupper på (ibid).

«Jeg synes det er en dum regel for det skaper så dårlig stemning i verden at du må passe så på hva du gjør for alt er feil» (Informant 3)

«det er så lite man får lov til å si, jeg mener spesielt vi som er lyse i huden og sånn europeisk vi blir satt veldig sånn at vi får i alle fall ikke lov å si noe for vi vet ikke om det og sånt» (Informant 4)

En av grunnene til at unge velger å strekke seg mot sosiale medier, spesielt i situasjoner som Black-Lives Matter, Pride, rasisme, og mer, er som informant 2 fortalte tidligere, man finner likesinnede og det å kunne kommunisere med andre i samme situasjon som seg selv kan være noe positivt, så vel som negativt.

Oppsummering

I dette avsnittet har kontroll blitt sett sammen med ytringsfrihet og hvordan ungdom opplever at de må selvsensurere seg selv, hvordan de velger å ikke ytre og- eller dele meninger i forhold til ulike politiske temaer fordi de vil unngå negative reaksjoner fra andre. Informant 1 var inne på at hun ikke føler hun sensurerer seg selv, men velger likevel å ikke dele meninger, spesielt ikke med tanke på tro. Selv om ungdom kanskje ikke velger å dele meninger og ikke opplever de sensurerer seg selv, er det en kontroll over dem som påvirker dem til å ikke dele meninger. Publikum sitter kontrollen over dem, brukere av sosiale medier sitter med kontroll til å påvirke hverandre, uavhengig av størrelsen på flertallet. Selv om informant 2 trakk frem at hun opplever det slik at de med mange følgere gjerne er de som blir trodd mest på, er det hun og andre som velger å følge den brukeren og bidrar til å gi vedkommende makt. Samtidig oppleves det som at hudfarge og rase har stor effekt på om de velger å være politisk aktive eller dele meninger, men lar være å gjøre det nettopp fordi, som med BLM og Pride, med mindre de ikke har opplevd rasisme for hudfarge eller diskriminering for seksualitet, så kan de oppleve en kontroll og maktutøvelse fra det fysiske og digitale samfunnet til å støtte opp temaet, og ikke stille seg spørsmål som gjelder saken.

6 Forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier

I denne oppgaven har jeg intervjuet fire ungdomsjenter og fått høre dere opplevelser og erfaringer av frihet og kontroll på sosiale medier. I dette kapittelet vil jeg løfte frem diskusjonen opp på samfunnsnivå, hvor jeg vil ta et mer kritisk, men også positivt blick på fordelene og ulempene med sosiale medier, og argumentere for at friheten sosiale medier gir, til tross for at det koster privatliv og ofring av kontroll på eget liv, veier mer fordi sosiale medier er så innarbeidet i våre hverdagsliv at vi blindt tillater oss å gi fra oss kontroll for litt frihet og det å høre til fellesskapet. Jeg skal i dette kapittelet svare på oppgavens

problemstilling og forskningsspørsmål og til slutt gi en avsluttende konklusjon og hva som er veien videre.

6.1 Frihet og kontroll på identitet og selvpresentasjon

For informantenes del opplever de frihet på sosiale medier til at det er en plass de kan konstruere og utforske sider ved seg selv, utvikle seg selv, og vise fram et resultat av en identitet de har konstruert basert på sine egne ønsker. Den er et resultat av refleksive handlinger som har positivt påvirket deres identitetskonstruksjon, og med sosiale medier har ungdommene frihet til å vise den fram på sosiale medier for et publikum. Som et slags teaterstykke kan ungdom bruke sosiale medier som sin scene til sin selvpresentasjon og vise til publikum en identitet de selv har konstruert. Med denne muligheten står individene fritt til å kunne manipulere inntrykket publikum får på deres identitet, ungdommene har frihet til å gi en selvpresentasjon av en falsk identitet hvis målet er å få mest mulig og best respons. Da kan friheten sosiale medier gir være nøyaktig det, manipulere inntrykk, gå back-stage og finne måter som gjør at selvpresentasjonen front-stage får best mulig respons. Da kan vi komme inn på kontroll på identitet og selvpresentasjon. Hvem er det som har kontrollen, for er det individet som opptrer som har kontroll eller er det publikum?

Vi kan se at det foregår en dobbel kontroll, der individet som opptrer besitter en kontroll, men også publikum besitter en kontroll, vi starter med å se på individets kontroll. Individet har som sagt frihet til å kunne fremstå med den identiteten det selv ønsker. Samtidig kan individet kontrollere opptreden og kontrollere inntrykket publikum får. Gjennom inntrykksmanipulering ha individet kontrollen til å styre selvpresentasjonen etter eget ønske, men det igjen avhenger av intensjonen bak denne handlingen. Hvis intensjonen er mest mulig og best respons på opptreden, er handlingen da å entre scenen og vise den beste siden av seg selv. I sosiale medier kan dette bli uttrykt slik: individet ser rundt seg på Instagram og TikTok av hva som får mest likes, mest visninger, og hva og hvordan disse andre individene opptrer. Individet tar da disse inntrykkene med seg back-stage og kan da planlegge fasaden/scenen der opptredenen skal foregå. Individet tar så og observerer hva slags atferd, klær, og andre deler av fasaden til den brukeren de har observert og lar seg da inspireres og påvirkes av dette til å inkorporere dette til seg selv. Tilslutt vil individet stå med en fullstendig kontrollert selvpresentasjon, spørsmålet er jo om publikum liker det, og med dette går vi over til kontrollen som publikum besitter.

Publikummet, de som skal bedømme selvpresentasjonen sitter også med en makt, en kontroll. De kan være med på å påvirke individets videre fremstillinger basert på deres respons på opptreden/selvpresentasjonen de er vitne til. Ungdom lar andre få en makt ved å etablere seg digitale identiteter og liv på sosiale medier og dermed gir de ikke bare nære venner og familie muligheten til å påvirke deres identitet, men også andre, ettersom at man ikke alltid kan være fullstendig klar over hvem som er i publikum. Når individet skal opptre med det som er en kontrollert og kalkulert planlagt fremstilling av selvet, avhenger resten på publikum. Hvis individet har planlagt riktig, kan opptreden gå fint for seg, men samtidig kan individets opptreden nøye overvåkes. Som vi har sett hos Ugelvik og Foucault så vil det oftest være noen som vil overvåke nøyere for å sikre at individet gjør noe feil som de kan tjene på. Hvis individet som opptrer merker at atmosfæren hos publikum ikke er som forventet kan dette påvirke utfallet og videre opptreden, og individet vil oppleve et stress med opptreden og dermed vil opptreden feile og publikum blir misfornøyd og gir en dårlig respons. På den måten bruker publikum sin makt til å kontrollere atferden til individet som opptrer. Sett i lys av sosiale medier, informant 4 var inne på at hun fjernet bilder hvis de ikke fikk masse likes (Johnsen, 2021) Hun lar da publikummet sitt på Instagram kontrollere hva hun kan legge ut og hva som er bra nok. Selv hvor mye arbeid og planlegging hun har gjort, er det til slutt opp til publikum å avgjøre om det er bra nok.

6.2 Frihet og kontroll på et teknologisk plan

Den teknologiske friheten kan komme til uttrykk gjennom å tilby ungdommen en ny arena for sosial samhandling, komme seg vekk fra virkelighetens press og forventninger, og utforske nye områder, osv. Det moderne samfunnets raske utvikling av teknologien, slik det kan fremstå, handler om å fylle et tomrom, og dekke behov på en helt annerledes måte. Den teknologiske friheten internett og sosiale medier gir ungdom er den at de kan sosialiseres med andre individer på tvers av landegrenser, kulturer, religion, politiske ståsted, samtidig som de har friheten til å la seg påvirke til å følge trender, friheten til å bli med i et større fellesskap, føle en tilhørighet. Spesielt viktig er dette for individer som gjerne havner utenfor i det virkelige livet, så kan sosiale medier være nettopp deres frihetsområde til å føle den tilhørigheten og være en del a fellesskapet de ikke opplever ellers. Informant 2 var inne på dette da hun fortalte at sosiale medier, applikasjoner som TikTok gjør det lettere å møte andre som deler samme interesser og meninger, og liker det samme som en selv. Selv om det ikke er en del av oppgaven, kan dette fenomenet refereres til betydning av *gaming* og spillverden.

Flere artikler har vist at ungdom som gjerne havner utenfor i det fysiske og virkelige livet, flykter til det digitale gjennom spill (Skjelvik & Budalen, 2021; Lieng, 2021).

Men denne friheten kommer med en kostnad, som vi har vært inne på tidligere, må man for å kunne benytte sosiale medier tillate og godkjenne en rekke vilkår og betingelser for å kunne få friheten ved å bruke sosiale medier. Rasmussen (2021) viser til individets autonomi, det vil si at individet skal ha: «*rett til egne data, men kontroll over sin identitet og personlighet*» (Hildebrandt, 2015, i Rasmussen, 2021, s.183). Sosiale medier kan på ene siden kreve den mengden informasjon det tenger fra individet, men individet står samtidig fritt til å kunne kontrollere nøyaktig hva slags informasjon det er villig til å gi fra seg. Enkelte sosiale medier kan også være slik at hvis man ikke gir de sosiale mediene fullstendig tilgang til all nødvendig informasjon, kan man som bruker ikke oppleve alle fordelene det sosiale medier har og mister dermed noen områder med frihet, men som det kom fram i intervjuene, så var informantene nøye med å lese seg opp på hva slags vilkår og betingelser som kreves fra de ulike sosiale mediene og tar dermed et refleksivt valg, fritt styrt av egen vilje til å laste ned og godkjenne, vel viten om at de gir fra seg noe kontroll til sosiale medier.

Den teknologiske friheten kan da utspilles gjennom at ungdom kan søke tilflukt fra press og stress utenfor det digitale og bruke applikasjoner som TikTok til tidsfordriv, oppsøke mer positivt innhold eller motivasjon dersom de møter vanskeligheter og utfordringer i det virkelige livet.

6.3 Frihet og kontroll på det sosiale og jevnaldrende

Sosiale medier gir ikke bare ungdom frihet til å utforske og konstruere identitet, men også friheten til å sosialiseres på en ny arena, etablere grupper med jevnaldrende, likesinnede og etablere seg et sosialt-digitalt liv. Friheten ungdom opplever i det sosiale er at de kan som nevnt tidligere bryte med forventninger som stilles til dem utenfor sosiale medier, de har friheten til å sosialiseres med andre individer som befinner seg på andre områder. Den sosiale og jevnaldrende friheten kommer best til uttrykk gjennom at ungdom kan bruke sosiale medier til å sosialiseres og har da friheten til å la seg påvirke av hverandre på en helt annen måte. For eksempel, som vi så i kapittel 6.1 så har individer frihet til å konstruere identitet og vise seg frem, og la seg påvirke av tilbakemeldingene og responsen fra publikum, fra kapittel 6.2 ser vi også at de lar seg påvirke av den dårlige responsen til å slette innlegg og bilder av seg selv hvis det får dårlige tilbakemeldinger. Individer står dermed fritt til å la det sosiale, altså venner, fellesskapet som både det virkelige og digitale samfunnet, påvirke deres

handlingsvalg i forhold til hvordan de presenterer seg selv i sosiale medier, hvordan de også da velger å oppføre seg i samhandling med andre. Igjen kan vi vise til den dramaturgiske metaforen fra Goffman ved at individer gjerne vil fremstå på best mulig måte for andre.

Samtidig ligger kontrollen og våker over ungdommene her også. Nemlig det som kom frem i intervjuene, var at det alltid sitter noen som overvåker mer og alltid skal kommentere på alt man gjør, alt man gjør digitalt blir sett. Igjen, de som sitter med makten og kontrollen er publikum, menneskene rundt, de er med på å påvirke individets handlinger, og kan bruke ulike måter makt, for eksempel gjennom trussel. I forbindelse med det som kom frem i intervjuene som gjelder å ha bilder av seg liggende ute, eller at andre tar bilder av andre uten at man er klar over det, kan en trussel her komme frem gjennom at et annet individ kan ha en intensjon om å få masse likes av vedkommende, og da true individet til å like og kommentere alle innlegg og be andre om å gjøre samme, hvis ikke kan maktutøveren gi fra seg informasjon eller dele bilder av individet til andre. Informantene ga uttrykk for at de ikke opplever så mye skam når de ser at det ligger gamle bilder av dem på sosiale medier, men de følte heller ikke alltid stolthet, og ved å manipulere andre individer gjennom å trykke på skamfølelsen kan man oppnå kontroll til å utøve makt. Individer står fritt og har frihet til å nettopp kunne utøve denne typen makt, det er en konsekvens av å være en del av internett og sosiale medier. Selv om man er gode venner, kan det også utspilles kyniske og manipulerende spill for å få gjennom sine ønsker. Ungdommene er refleksive nok til å vite konsekvensene av å være en del av det digitale samfunnet, men som det igjen kom til uttrykk, så opplevde ikke informantene mindre eller mer kontroll og maktutøvelse på sosiale medier enn i det virkelige livet.

6.4 Frihet og kontroll til å kjøpe seg inn i fellesskapet og påvirkes

Allerede har det blitt lagt frem ulike måter frihet på sosiale medier kan oppleves og erfares, men også hvordan kontroll kan oppleves når det blir utøvd. Gjennomgående i intervjuene kunne det virke som at informantene opplevde at den kontrollen som blir utøvd på sosiale medier foregår mer implisitt, og det er en del uformell kontroll, selv om de er klar over at det ligger et formelt og eksplisitt regelverk i vilkår og betingelser for bruk av sosiale medier. Aakvaag (2013) har i boken *Frihet. Et essay om å leve sitt eget liv* lagt frem hvordan vi mennesker har mulighet og frihet til å gjøre som vi vil, selv om vi er underlagt formelle og uformelle normer, så står vi med fri og egen vilje til å velge å følge og bøye oss etter. Sosiale medier oppfordrer ikke ungdommen til å bli en del av den digitale verden, samtidig som de

nesten oppfordres av andre individer og av de sosiale mediene selv. Ungdom står med fri vilje og frihet til å velge selv om de vil la seg påvirke til å bli en del av det digitale fellesskapet, uavhengig av hva det koster dem. Informantene fortalte at de ikke føler de lar seg presse til å kjøpe seg inn på sosiale medier, men de lar seg jo påvirke til å kjøpe seg inn i fellesskapet. Fra den sosiale og jevnaldrende friheten og kontrollen, har de frihet til å velge hvem de vil følge, hvem de vil la seg følges av, hvem de vil sosialiseres med digitalt og fysisk, og på den andre siden kontrolleres de av sine følgere, de kontrollerer samtidig andre de selv følger, og det foregår en gjensidig påvirkning ungdom i mellom. Ettersom tilhørighet og fellesskap er viktig for mennesker, er det å havne utenfor ofte ikke et alternativ. Sosiale medier gir som sagt frihet til å oppsøke ny arena, det er et nytt landskap for sosialt liv.

Ungdom står på den ene siden fritt med den friheten til å velge å ta del i det digitale landskapet som består av sosiale medier, samtidig som de står fritt til å ikke, men da straffes gjennom ekskludering og risikoen for å ikke være en del av fellesskapet på samme måte, da de ikke kan få med seg trender og ikke hva som opptar deres jevnaldrende, eller hva som skjer i verden rundt dem. For informant 3 er friheten hun opplever sosiale medier gir, bedre muligheter til å få med seg nyheter og informasjon fra verden rundt henne. Samtidig som dette har påvirket hennes algoritme nok til at hun opplevde uønsket innhold på sin TikTok.

6.5 Frihet og kontroll på politiske verdier, holdninger og meninger

Hva slags frihet kan sosiale medier gi ungdom i forhold til politisk engasjement og deltakelse. Som vi så hos Aalen (2021) så har internett og sosiale medier gjort det mye lettere, billigere og raskere å mobilisere når det kommer til politiske demonstrasjoner. På grunn av sin alder kan ungdom ofte oppleve at deres politiske meninger ikke blir tatt like seriøst og alvorlig, derfor kan sosiale medier som arena for sosialt liv også gi ungdom en større frihet til å kunne dele og ytre sine politiske meninger, eller engasjere seg politisk uavhengig av alder og uten å bli møtt med negative holdninger. Informantene i oppgaven var tydelige på at sosiale medier gir dem frihet til å uttrykke seg selv og ikke lar seg kontrollere på alt de gjør. Men som det kom frem i intervjuene lar de seg kontrollere, spesielt lar de seg selv-sensureres. Informant 1 sa hun ikke opplever eller føler hun sensurerer seg selv, men velger bare å ikke dele sine meninger. På sett og vis lar hun seg selv sensureres, og dermed lar andre kontrollere henne ved å ikke la henne få ytre sine meninger fordi det kan møte kritikk. Samtidig så har sosiale medier åpnet dørene for at man kan la seg påvirkes og inspireres til å utforske og utforme identitet, men som det også kom tydelig frem fra informantene så opplever de at folk krenkes

for alt og med mindre man følger normer, eller ikke er politisk korrekt med hva samfunnsnarrativet, så står den friheten ungdom kan ha til å ytre og dele politiske meninger og engasjere seg politisk i fare.

En del av identitetskonstruksjonen kommer til syne gjennom at ungdommene kan vise sin politiske side, og denne friheten til å utforske og erfare deres politiske interesser eller bare å være delaktig i en større politisk bevegelse, står i fare for å forsvinne. Informantene ga uttrykk for at de opplever at deres hudfarge er med på å begrense deres politiske handlingsrom. Informantene opplever at fordi de er hvite og privilegerte har de ikke annet valg enn å si seg enig i alle politiske debatter, støtte politiske saker som BLM. Som informant 1, hun kan sies å selvsensurere seg selv ved å la seg kontrolleres av andre som er uenig i hennes meninger. Samme som at informant 3 i møte med andre som er rasistiske, ikke velger å stå opp mot rasistiske utsagn og dermed også sensurerer seg selv. Informant 2 opplevde den politiske kontrollen slik at man blir personlighetsløs, og spesielt hvis man er hvit og privilegert og følger samfunnets forventinger og normer, så skal man ikke ha politiske meninger med mindre de stemmer overens med samfunnet. Den politiske friheten forsvinner når ungdom ikke tør å stå opp og bruke plattformen, uavhengig om de har mange eller lite følgere. Informant 2 påpekte at man gjerne hører på og er enige med brukere på sosiale medier som har et stort antall følgere. Samtidig er vi tilbake til hvordan overvåkingen også påvirker og begrenser ungdommens politiske frihet, det er alltid noen som vil sitte og følge med for å finne ting «å ta de på» og bruke den informasjonen de ha fått tak i til å true frem handlinger fra individet kontrollen blir utøvet på.

Oppgavens utgangspunkt har vært å få mer kunnskap om ungdom og sosiale medier, mer spesifikt hvordan de opplever at de har frihet gjennom sosiale medier, men på den andre siden må gi ifra seg kontrollen over eget privatliv og digitale liv og gjøre seg offentlig for alle som også bruker sosiale medier. Hvordan de på en side har en stor frihet på sosiale medier til å kunne utvikle og konstruere seg selv den identiteten de ønsker, gjøre mer av det de ønsker eller ikke har like lett tilgang til å gjøre utenfor sosiale medier, samtidig som de gir andre brukere av sosiale medier mulighet til å kontrollere og utøve en makt, en del ubevisst av brukerne, av deres sosiale medier bruk i form av hva de får se på sosiale medier og hva de kan legge ut. I dette delkapittelet vil jeg bruke analysen tettere på det teoretiske rammeverket og argumentere hvordan spenningsforholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier oppleves og erfares og hva som veier tyngst, er det større fordeler ved å gi fra seg kontroll for en ny type frihet, eller er det en frihet med en bismak og det å besitte kontroll selv som er

viktigere? Framveksten av sosiale medier har bidratt til å gi individer en mulighet for å etablere miljøer og små samfunn for sosial interaksjon på et digitalt plan, hvor det ikke kreves fysisk sosial samhandling og hverdagslivet kan flyttes til et digitalt samfunn. Det har på sett og vis etablert seg et parallelt univers der individer kan etablere andre liv, et liv som foregår digitalt med andre betingelser og forutsetninger enn det virkelige livet.

Med de ulike sosiale mediene kan ungdommer få en større frihet til å dele bilder av seg selv med et større publikum, og hvordan de velger å presentere seg selv avhenger av hvilken applikasjon de bruker. Informantene var tydelige på at TikTok gir mer frihet ved at det stilles mindre krav til en perfekt og falsk fasade, i tillegg til at de har en større frihet til å utforske andre områder, kulturer, religioner, politikk gjennom å følge andre brukere som befinner seg i andre land enn dem selv. I tillegg hadde de fleste av informantene Snapchat som sitt første sosiale medie og de opplever der også at de kan ha mer frihet til å vise mer ekte sider av seg selv enn de har på Instagram. Som innledningsvis i denne oppgaven kan sosiale medier betraktes som et digitalt landskap, og den digitale verden fungerer på samme måte som den fysiske, det er regler og normer for kontroll på hvordan å oppføre seg og bruke de ulike sosiale mediene. Giddens teori om det høymoderne samfunnet bestående av refleksive individer er en forutsetning for å ikke bare kunne bevege seg i hverdagslivet i den ikke-digitale verden, men også individer må være refleksive og aktive for å kunne navigere seg i verden på den digitale arenaen. På grunn av dette kan vi også argumentere for at Goffmans studier og teori om interaksjon kan være aktuell i forskning på det sosiale og digitale livet like mye som det fysiske ikke-digitale livet. Selv om Goffmans teori er flere tiår gammel, kan den fortsatt være relevant, men den må modifiseres og inkorporere teknologien hvis den fremdeles vil holde seg relevant i forskning på moderne sosial samhandling.

Gjennomgående fra informantene og det som kommer til uttrykk i analysen er at ungdom, da mine informanter, ikke opplever den teknologiske kontrollen som sosiale medier fører med seg som en stor ulempe for deres hverdagsliv. Friheten sosiale medier gir dem veier mer opp enn å sitte med kontroll over eget privatliv. Informantene var fullstendig klar over risikoene som kan forekomme ved å la sosiale medier lagre informasjon om dem, tillate at sosiale medier sporer digitale bevegelser og dermed styre innholdet de får på sine sosiale medier. Selv om de var klar over risiko og konsekvens ved dette, var det større fordeler og frihet ved å tillate sosiale medier å utføre disse handlingene. Informantene fortalte at de opplever at de ikke lar seg bli sterkt påvirket av masse reklamer for ulike produkter, men som Informant 3 og 4 fortalte har de falt for presset og påvirkningen til å handle klær fra nettsiden Shein. Men

dette er en frihet de har, de har en frihet til å la seg påvirke, en frihet til å la seg falle for press, men de har også frihet til å kunne motstå den om de virkelig ønsker. Men da risikerer de å havne utenfor gruppen fordi de ikke følger med på trenden.

Ungdom har, gjennom selvpresentasjon på sosiale medier mulighet til å manipulere sine følgere gjennom inntryksstyringen som vi har sett på hos Goffman. Informant 4 var tydelig på at hun tenker nøye på hva hun deler av seg selv på Instagram, mens på TikTok var hun mer avslappet og kan vise mer av seg selv som hun faktisk er. På den måten lar hun seg kontrollere på Instagram til å følge perfeksjonspresset, publikummets forventninger til at alt som deles på Instagram skal følge en viss norm i form av «et perfekt liv», eller en «perfekt identitet», som andre kan se opp te og man kan oppnå masse mengder med likes. Er publikum i form av hvem de er og hvor mange de er, en avgjørende faktor for om individet som skal opptre på scenen og dele et bilde av seg selv, velger å fremtre mer front-stage eller back-stage? Publikum besitter en stor makt og mulighet til å kontrollere den som opptrer, individer har friheten til å konstruere en opptreden, men den vil samtidig være forbeholdt for hva slags inntrykk publikum skal ha.

Gjennom de ulike sosiale mediene som eksisterer kan ungdom dele sider av seg selv med omverden og interagere med individer fra andre land, miljøer, kulturer. Hvordan de velger å fremstå og hva de velger å dele og på hvilken applikasjoner, om de velger å forholde seg front-stage eller back-stage, eller hvor de velger å sette scenen for sin selvpresentasjon. Det kom det frem i intervjuene at informantene opplever mer press på applikasjonen Instagram, de deler mer tilgjort innhold, men der igjen som Informant 1 og 2 som begge har to profiler, gir dem mer frihet til å dele innlegg som ikke er like «perfekte». Dette var også som informant 4 var inne på. Hun velger å dele mer perfekt versjon av seg selv på Instagram fordi det er mer forventet at man skal kun vise sine beste sider og et mer vellykket liv, et mer glamorøst bilde av seg selv enn det som er virkelig. TikTok kom frem som applikasjonen informantene og ungdom flest, basert på medietilsynets rapport (2020) og mye av grunnen er som informantene var inne på, det er mer en ungdomsapp, mindre voksne, større mangfold og det er lettere å møte andre som er lik seg selv og mer åpenrom for kreativitet. På Instagram kan det vises til en utøvelse av roller på front-stage basis gjennom at det handler om å vise sine beste sider for å oppnå mest mulig likes. Inntryksmanipulering er også noe som informantene og også ungdom benytter seg av ved at de redigerer bildene sine for å gi en perfekt selvpresentasjon overfor følgerne sine (Goffman, 1992). Publikummet som da trykker *liker* på bildet vil være en indikator og veiviser for hvor «fint» og «bra» bildet er.

Kontrollen i form av normer og regler på sosiale medier er med på å påvirke ikke bare ungdoms deling av innhold, men også hvordan det være underlagt en nisje er med på å påvirke hva man kan gjøre videre på sosiale medier. Som vi har vært inne på tidligere, så er den kontrollen som gjør at brukeren kan føle en begrensning på hva de kan gjøre utenfor sin nisje på sosiale medier en uformell form for kontroll. Foucault tok utgangspunkt i Benthams panoptiske disiplinering og teoretiserte med at fangenes bevissthet at de ble overvåket påvirket atferden deres. Likt kan man se aktivitet på sosiale medier som alltid vil være tilgjengelig for hvem som helst, brukere av sosiale medier er alltid bevisste over at de har et publikum når de utfører digitale bevegelser. At sosiale medier lagrer informasjon om brukerne sine er en form for panoptisk disiplinering, men som informantene ga uttrykk for var det ikke noe problem hvis det ga dem mer innhold av interesse. Selvfølgelig som Informant 4 var inne på, konsekvensen er jo at noen kan få tak i informasjon og misbruke det til å utøve makt over noen andre.

Samtidig utøves kontroll og makt mellom ungdommen selv, de påvirker hverandre til å laste ned applikasjoner, de påvirker hverandre i forbindelse med konsum av produkter og klær, de følger med på hva hverandre gjør og deler av seg på sosiale medier. Fellesskapet, samfunnet utøver kontroll over individene, for eksempel gjennom å skape trender, ungdom spesielt vil da føle et sterkt behov for å ikke havne utenfor hvis de ikke har en applikasjon som alle andre har, eller de ikke har et klesplagg eller stil som alle andre, og for å unngå å bli ekskludert faller for presset. Sosiale medier utøver i tillegg makt og kontroll ved å tilby en arena for sosial samhandling uten fysisk interaksjon, men hvor alt blir overvåket og lagret. Men basert i informantenes fortellinger, som ikke nødvendigvis generaliserer at alle norske ungdomsjenter i alder 14-16.år opplever og erfarer det samme, så er fordelene ved å gi fra seg kontroll, la seg bli overvåket, større enn ved å ikke tillate det. Igjen, dagens ungdom lever store deler av livet i den digitale verden, så ved å ikke være en del av den havner de utenfor og blir ekskludert.

7 Konklusjon

Formålet med denne masteroppgaven har vært å belyse hvordan norske ungdomsjenter opplever ulike former for frihet og kontroll på sosiale medier. Frihet på sosiale medier som det kommer frem i oppgaven kan oppleves i mange former, for eksempel kan ungdom oppleve frihet til å konstruere en eller flere identiteter, de har muligheten til å konstruere også anonyme identiteter hvis de ikke ønsker at nære relasjoner skal følge med på dem. Samtidig opplever de frihet til å utforske og delta i et større fellesskap, og spesielt for ungdom som kan

føle utenforskap i den virkelige verden, kan sosiale medier være deres frihetsarena for å føle tilhørighet og fellesskap. Annen form for frihet som oppleves er kommunikasjon med andre, ettersom sosiale medier har gjort det lettere for brukere å kommunisere, og samtidig sosialiseres med hverandre på tvers av landegrensener, kulturer, etnisitet, og mye mer. Sosiale medier har også gitt ungdom en arena for politisk engasjement. Føler ungdom at den virkelige verden ikke tar på alvor deres politiske engasjement i bakgrunn av alder, kan sosiale medier være deres arena for å delta, ytre og dele politiske meninger. Som det kom frem i intervjuene, på sosiale medier kan man lettere møte likesinnede. Derimot kommer det en kostnad for å kunne bruke sosiale medier og oppleve de mange friheter og muligheter det gir.

Kontroll på sosiale medier kommer først til uttrykk ved å informere sine brukere om vilkår og betingelser som må godkjennes før man kan ta applikasjonen i bruk. Allerede der starter utøvelse av kontroll gjennom selskapet det sosiale mediet tilhører. Denne kontrollen utøves gjennom at sosiale medier innhenter informasjon om sine brukere som de anser som nødvendige, for å kunne gi sine brukere en mer personlig opplevelse på sosiale medier. Sett kynisk på det, ligger det ikke bare i å gi brukerne en mer personlig opplevelse, men fordi sosiale medier til dels er gratis for brukeren, koster det samtidig selskapet penger å utvikle, utforme og drive applikasjonen. Ved å innhente informasjon om brukerne sine kan de sosiale mediene markedsføre algoritmebaserte annonser til brukerne og på den måten tjener selskapene penger på brukerne. På den andre siden utøves kontroll også av brukerne selv. Det er her det foregår en form for asymmetrisk maktfordeling. Som bruker av sosiale medier er man selv underlagt kontroll, men kan også utøve den. Man er underlagt en kontroll gjennom å ha følgere, disse følgerne anses som et digitalt publikum og følger gjerne individet fordi innholdet det deler er av følgernes interesser. Dermed kan publikum kontrollere hva slags innhold som kan deles og hva slags måte man skal bruke det sosiale mediet på, ettersom det er publikum som avgjør hva som er bra nok og ikke ved å gi likes og tilbakemeldinger. Man lar seg påvirke av andres meninger og hva slags annet innhold venner og andre brukere deler. Samtidig, brukeren som får denne makten brukt over seg utøver den samtidig mot de vedkommende følger. Kontroll vises gjennom overvåkning av brukerne, det er ikke bare selskapene bak sosiale medier som overvåker brukerne, men brukerne selv overvåker hverandre. På den måten utøves det en kontinuerlig, men ganske ubevisst kontroll mot hverandre på sosiale medier.

Derimot opplevdes en indirekte og implisitt form for makt over dem i forbindelse med politisk korrekthet og det at de velger å ikke dele eller ytre sine meninger fordi deres etnisitet

setter begrensning for dem. Dermed kan det også konkluderes med at den friheten de har gjennom sosiale medier til sin identitetsutvikling, er at de sitter igjen med en identitet konstruert etter andres ønsker, selv om ungdommene selv er av den oppfatning den er konstruert etter deres egne ønsker. Som brukere er de underlagt kontroll fra sosiale medier selv, men også fra publikummet. Samtidig er de selv utøvere av kontroll over andre, ettersom de kan gi andre brukere likes og tilbakemeldinger.

7.1 Veien videre

Hensikten med denne masteroppgaven har vært å åpne flere forskningsmuligheter på tema som angår ungdom og sosiale medier. Det finnes mange studier på dette temaet, men de går mer inn på identitetsutvikling, psykisk helse, noen som ser på sosiale medier og ytring, men jeg savner mer forskning på hvordan sosiale medier på en side gir individer mange former for frihet og muligheter, men hva kostnaden for å få denne friheten er. Det ville vært interessant å se videre studier rundt fenomenet, med andre forskningsmetoder og hva resultatene kan vise til. Samtidig ville det vært spennende å se flere studier og forskninger på andre fenomener som angår sosiale medier, slik som «cancel-culture», «FOMO – fear of missing out», men også den politiske viktigheten sosiale medier kan gi, spesielt for ungdom. Viktigheten sosiale medier har for samfunnet ved å skape fellesskap og tilhørighet for individer som ikke klarer å etablere et sosialt liv i den virkelige verden. Det vil også være hensiktsmessig å forske videre på ulik bruk av sosiale medier basert på kjønn, da det er et inntrykk at gutter bruker sosiale medier i mindre grad enn jentene, og guttene velger gaming som sosialiseringplattform på internett. Samtidig som det må mer forskning på den store makten sosiale medier har til å påvirke på både individnivå, gruppe- og samfunnsnivå, spesielt i forbindelse med politisk engasjement blant unge. Identitet har også vært et fokus i denne oppgaven, men da ikke like overflødig, men jeg har prøvd å se flere dimensjoner på hvordan identitet kan påvirkes gjennom sosiale medier ved at ungdom har på ene siden frihet gjennom sosiale medier til å utforske, eksperimentere og vise frem en konstruert identitet, men samtidig argumentere for at den identiteten ungdom tror de har skapt selv av egen fri vilje, også er styrt av en kontroll og identiteten er et produkt av andres meninger og påvirkninger. Hvordan identiteten påvirkes dersom ungdom opplever at de må sensurere seg selv og dette er med på å utforme identiteten deres etter andre individers ønske, selv om de står fritt til å falle for presset.

For å avslutte denne masteroppgaven, er det på sin plass og gi et fullstendig svar på hvordan frihet og kontroll oppleves for ungdom på sosiale medier. På sett og vis skulle man tenke seg til at de konsekvensene og risikoene som kommer av å tillate sosiale medier å innhente informasjon om brukerne sine, hva formålet med informasjonslagringen er og hvordan det brukes, til at alt man gjør på internett forblir værende på internett, var nok til å sette en slags frykt og gjøre ungdom mer reservert mot sosiale medier. Tvert imot virker det som at norsk ungdom er villige til å ta den risikoen fordi de oppnår så mye frihet og får så mange flere muligheter. Som mine informanter har vist er de reflekterte, bevisste og vet nøyaktig hva de foretar seg, frihet og mulighetene trumfer over risikoen og konsekvensene som kan forekomme gjennom kontroll og makt på sosiale medier. De kan overvåkes like mye utenfor sosiale medier, det er bare for hvem som helst å ta opp kamera og filme eller ta bilde av ungdommene når de befinner seg i situasjoner.

Referanseliste

- Aagre. (2014). *Ungdomskunnskap: hverdagslivets kulturelle former* (2. utg., p. 210). Fagbokforlaget.
- Aakvaag, G. C. (2013). *Frihet. Et essay om å leve sitt eget liv.* (p.383). Universitetsforlaget
- Aakvaag, G. C. (2008). *Moderne sosiologisk teori.* Abstrakt forlag
- Aalen, I. (2013). *En kort bok om sosiale medier* (p. 180). Fagbokforlaget.
- Aalen, I., & Iversen, M. H. (2021). *Sosiale medier* (Ny utgave, 2. utgave.). Fagbokforlaget.
- Berentsen, H. (2014). Ung på Instagram: Selvrepresentasjon og inntrykkshåndtering gjennom bilder (Mastergradsavhandling, Høgskolen Stord/Haugesund). Hentet fra <https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/handle/11250/197247>
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2018). *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling.* Oslo: Gyldendal akademisk.
- Buckingham, D. (2003). *Media Education. Literacy, Learning and Contemporary Culture* https://www.researchgate.net/publication/242298855_Chapter_Three_of_Media_Education_Literacy_Learning_and_Contemporary_Culture
- Dalen, M. (2013). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming.* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Foucault, & Schaanning, E. (1999a). *Diskursens orden: tiltredelsesforelesning holdt ved Collège de France 2. desember 1970.* (Vol. 3, p. 61). Spartacus.
- Foucault, M., & Østerberg, D. (1999b). *Overvåkning og straff: det moderne fengsels historie* (3. utg., pp. XIX, 264). Gyldendal.
- Giddens, & Schultz Jørgensen, S. (1996). *Modernitet og selvidentitet: selvet og samfundet under sen-moderniteten* (p. 289). Hans Reitzels Forlag.
- Goffman, E., Risvik, K., & Risvik, Kjell. (1992). *Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatik.* (Ny utg., p. 224). Pax.

- Hannemyr, G., Liestøl, G., Lüders, M., & Rasmussen, T. (2015). *Digitale medier: teknologi, anvendelser, samfunn*. (3. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Johannessen, L. E. F., Rafoss, T. W. & Rasmussen, E. B. (2018). *Hvordan bruke teori?: nyttige verktøy i kvalitativ analyse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Johnsen, C. A (2021, 4.oktober). Instagramfenomen blant unge. Derfor sletter de bildene sine. TRD.BY <https://trd.by/livsstil/2021/10/04/Instagram-fenomen-blant-unge-Derfor-sletter-de-bildene-sine-24666818.ece>
- Kaye, D., Rodriguez, A., Langton, K., & Wikström, P. (2021). Research Perspectives on TikTok & Its Legacy Apps| You Made This? I Made This: Practices of Authorship and (Mis)Attribution on TikTok. *International Journal Of Communication*, 15, 21. Retrieved from <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/14544/3496>
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2019, 30. oktober). *Ny personopplysningslov*. Tilgjengelig fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/statligforvaltning/personvern/ny-personopplysningslov/id2340094/>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2010). *Det kvalitative forskningsintervju*. (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Lieng, H. J (2021, 21.august). Blir barnet ditt utestengt fra dataspill, risikerer man det samme i skolegården. *Midnorskdebatt.no* <https://www.midnorskdebatt.no/meninger/kronikker/2021/08/20/Blir-barnet-ditt-utestengt-fra-dataspill-risikerer-man-det-samme-i-skoleg%C3%A5rden-24435399.ece> (hentet 06.05.2022)
- Medietilsynet. (2018). BARN OG MEDIER 2018: 9-18 – åringers bruk og opplevelser av medier. https://www.medietilsynet.no/globalassets/dokumenter/trygg_bruk/barn-og-medier-2018/delrapporter-barn-og-medier-2018/barn-og-medier-2018---nyhetsinteresse_tvprogrammer_youtube-kanaler_sociale-medier.pdf
- Medietilsynet. (2020). *BARN OG MEDIER 2020: 9-18-åringers digitale medievaner*. <https://medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier->

[undersokelser/2020/201015-barn-og-medier-2020-hovedrapport-med-engelsk-summary.pdf](#)

Nome, D. (2011). Skolen – mellom ungdom og sosiale medier. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 01/2011 (volum 95), s. 70-78.

<https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2987-2011-01-07>

Skjelvik, S. & Budalen, A. (2021, 29.oktober). Mor fortviler, sønnen utestenges fordi han ikke får spille dataspill med høy aldersgrense. *NRK.NO*

<https://www.nrk.no/nordland/mor-fortviler--sonnen-utestenges-fordi-han-ikke-far-spille-dataspill-med-hoy-aldersgrense-1.15707188> (hentet 06.05.2022)

NSD (2021). *Personverntjenester. Fyll ut meldeskjema for personopplysninger. Sjekkliste for innsending av meldeskjema.*

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/sjekkliste-for-innsending-av-meldeskjema/>

NSD (2021). *Personverntjenester. Fyll ut meldeskjema for personopplysninger. Sjekkliste for informasjon til deltakerne.*

<https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/sjekkliste-for-informasjon-til-deltakerne/>

NSD (2021). *Personverntjenester. Fyll ut meldeskjema for personopplysninger.*

https://www.nsd.no/personverntjenester/fyll-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/?fbclid=IwAR2WuUGSEO8fgNFxTGp2Uyuqt_0k7ywldUI_W2UICdATF472M_M2B6Qq_hc

Paulgaard, G. (2006). Identitetskonstruksjoner - hvor langt rekker de? *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 6(1), 67-88. Tilgjengelig fra:

<https://journals.oslomet.no/index.php/ungdomsforskning/article/view/1115/980>

Rasmussen, T. (2021). *Bak skjermen: Internett og plattformenes makt* (2. utgave.). Cappelen Damm akademisk.

Ringdal, K. (2013). *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Tanggaard, L., og Brinkmann, S.: *Intervjuet: Samtalen som forskningsmetode*. Kap. 1 i:
Brinkmann, S. og L. Tanggaard (red) (2012): *Kvalitative metoder. Empiri og teoriutvikling*. (1.utg) Oslo: Gyldendal Akademiske. Fagbokforlaget side 17-45
- Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. (4. utg.).
Bergen: Fagbokforlaget
- Ugelvik, T. (2019). *Sosial kontroll*. (p. 278). Universitetsforlaget.
- UngOrg, UngOrg Barn- og ungdomsorganisasjonen i Oslo. (2014). *Det er på facebook man flørter: ungdommers forhold til identitet og seksualitet på sosiale medier*.
<https://www.medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/2015/2014-ungorg-sosiale-medier-rapport---web.pdf>

Vedlegg 1

Meldeskjema / Frihet under kontroll - en kvalitativ sosiologisk analyse av ungdommers opplevelse av frihet og kontroll på sosiale medier / Vurdering

Vurdering

 Skriv ut

Referansenummer

301014

Prosjekttittel

Frihet under kontroll - en kvalitativ sosiologisk analyse av ungdommers opplevelse av frihet og kontroll på sosiale medier

Behandlingsansvarlig institusjon

UiT Norges Arktiske Universitet / Fakultet for humaniora, samfunnsvitenskap og lærerutdanning / Institutt for samfunnsvitenskap

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Gunnar C. Aakvaag, gunnar.c.aakvaag@uit.no, tlf: 77644341

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Embla Valum Tørvik, eto029@uit.no, tlf: +4747154614

Prosjektperiode

15.05.2021 - 15.05.2022

Vurdering (1)

27.07.2021 - Vurdert

er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet 17.02.2020 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

For studenter er det obligatorisk å dele prosjektet med prosjektansvarlig (veileder). Del ved å trykke på knappen «Del prosjekt» i menylinjen øverst i meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Om invitasjonen utløper, må han/hun inviteres på nytt.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.05.2022

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte, og der de registrerte er under 16 år også fra de registrertes foresatte, til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte/de foresatte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes/foresattes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen som de registrerte og de foresatte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert/foresatt tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1 f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2

Vil du delta i forskningsprosjektet

” *Ungdommers opplevelse av forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier*”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke og forstå *hvordan ungdommer opplever frihet og kontroll på sosiale medier*. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg. Jeg setter stor pris på din deltakelse til dette forskningsprosjektet.

Formål

Formålet med dette forskningsprosjektet er å undersøke om ungdom opplever forholdet mellom frihet og kontroll på sosiale medier med særlig oppmerksomhet på appene *TikTok* og *Instagram*. Samfunnet har de siste tiårene opplevd en sterk utvikling av digitalisering og sosiale medier har fått en betydelig plass i hverdagen til folk. Ungdom som vokser opp i dag kjennetegnes av en oppvekst basert på mye digitalt og har også opplevd sosiale medier store deler av oppveksten.

Derfor er det viktig å undersøke disse forholdene ettersom moderne ungdom har vist større engasjement om ulike debatter og temaer. Sosiale medier er deres område hvor de kan uttrykke seg og hvor de opplever at de blir hørt og sett, men at det samtidig har sin pris ved at de gir fra seg informasjon og overvåkes hele tiden.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Institutt for Samfunnsvitenskap ved UiT – Norges Arktiske Universitet er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er i alderen 14-16 år, og er aktiv bruker av sosiale medier og appene *TikTok* og *Instagram*.

Hva innebærer det for deg å delta?

For å undersøke hvordan ungdommer opplever forholdet mellom frihet og sosial kontroll på sosiale medier, her under appene *TikTok* og *Instagram*, vil det bli brukt dybdeintervju i forskningsprosjektet. Deltaker og forsker vil ha en samtale på 45-60 minutter, med spørsmål om deltakers bruk og opplevelser av appene rundt ulike kategorier.

På grunn av utvalgets aldersgruppe, trenger informanten foresattes godkjenning for deltakelse. Foresatte vil få mulighet til å se intervjuguide på forhånd og kan også be om dialog med masterstudenten dersom det er behov.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Masterstudent og veileder vil ha tilgang på datamaterialet, og sørger for at ingen uvedkommende får tilgang på personopplysninger eller andre opplysninger som kan påvirke informanten. Kun kjønn og alder vil være de eneste opplysningene som blir brukt, men vil behandles slik at det ikke skal være mulig å gjenkjenne informanten. Datamaterialet med lydopptak og transkripsjon vil være kryptert og lagret på en ekstern maskinvare frem til prosjektslutt.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene slettes når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er juni 2022. datamaterialet med lydopptak og transkripsjon vil slettes.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra *Institutt for samfunnsvitenskap* har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Joakim Bakkevold, personvernombud ved UiT.
personvernombud@uit.no, +47 776 46 322 og 976 91 578
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, for generelle henvendelser: nsd@nsd.no.
For andre spørsmål om personvern: personverntjenester@nsd.no, eller tlf: 55 58 21 17

Hvor kan jeg finne ut mer om studien?

- Professor i sosiologi, Gunnar C. Aakvaag ved *Institutt for samfunnsvitenskap*, UiT.
gunnar.c.aakvaag@uit.no, +47 776 44 341
- Student: Embla Valum Tørvik ved *Institutt for samfunnsvitenskap*, UiT.
eto029@uit.no, +47 471 54 614

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Embla Valum Tørvik

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «*Ungdoms opplevelse av frihet og kontroll på sosiale medier*», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, juni 2022

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3

Intervjuspørsmål:

1. Innledende spørsmål

- Hvor lenge har du vært aktiv på sosiale medier?
- Når begynte du med appene TikTok og Instagram?
- Hvor mye tid bruker du på appene?
- Kan du fortelle litt om din egen bruk av disse appene?
- Har du en favoritt av TikTok og Instagram?
 - Hvorfor?
- Hva motiverer deg til å drive med TikTok og Instagram?

2. Frihet og sosiale medier

- På hvilken måte føler du at du kan være som du selv ønsker på sosiale medier?
- På hvilken måte føler du at sosiale medier gir deg frihet?
 - Føler du at det er lettere å gjøre som man vil på TikTok enn Instagram?
 - Opplever du frihet til å være deg selv på TikTok og- eller Instagram?
- Opplever du at sosiale medier gir deg frihet til å bryte med forventninger fra virkeligheten?
- Hvordan opplever du større frihet på å være seg selv på TikTok og- eller Instagram?
- Hvordan opplever du større frihet på TikTok og- eller Instagram til å ytre seg/delta i debatt?

3. Om teknologisk kontroll

- Hva tenker du om informasjon som lagres om deg på TikTok og Instagram?
- Hvilke tanker gjør du deg i forkant av hva du tillater appene å samle av informasjon om deg?
- Hva tenker du om algoritmer på TikTok og Instagram?
 - På hvilken måte opplever du algoritmene positivt?
 - På hvilken måte opplever du algoritmene negativt?
 - På hvilken måte opplever du algoritmene stemmer med dine interesser og ønsker av innhold?
- Deler du posisjonen din på sosiale medier?
 - Hvor bevisst er du når du «tagger» din posisjon på TikTok eller Instagram?
 - Hvorfor velger du å dele posisjonen din?
 - I hvilke situasjoner deler du posisjonen din?
 - Føler du et press for å vise hvor du er?

4. Om økonomisk/kommersiell kontroll

- På hvilken måte opplever du at TikTok og Instagram påvirker hva du kjøper av ulike produkter?

- Når du ser mange reklamere for produkter, tenker du da på at de er betalt for å reklamere for det?
 - Hvordan opplever du dette påvirker deg til å kjøpe produktet?
- Har du handlet produkter for å lage innhold til TikTok og Instagram?
 - Har du kjøpt en vare spesifikt for å lage en video eller et bilde til TikTok og Instagram?
- På hvilken måte opplever du at det er et press på TikTok og- eller Instagram til å fremstå vellykket? Dvs. å ha masse penger eller nye og dyre produkter eller å se ut på en spesifikk måte?
 - Hvis ja, hvorfor?
 - Hvis nei, hvorfor?
- Har du noen gang tenkt på å foreta ulike handlinger, slik som kosmetiske/kirurgiske inngrep fordi du har sett andre gjort det på TikTok og Instagram?
 - Hvis ja, hvorfor?
 - Hvis nei, hvorfor?
- Hva tenker du når det blir publisert masse reklame om diverse produkter?
 - Føler du at du må kjøpe det? Gjerne utdyp.

5. Om sosial/jevnaldrende kontroll

- Hva er dine tanker om det å ha «følgere» og få «likes»?
 - Er det viktigst for deg å få respons på TikTok og- eller Instagram? Gjerne utdyp.
Er det noen du føler du må følge? Hvorfor?
 - Du sier du følger XXXXX, kan du fortelle litt om hvordan denne brukeren får deg til å føle?
 - Opplever du at de du følger er ærlige og viser virkeligheten?
- Bruker du mye tid på å planlegge innholdet du publiserer på TikTok og Instagram?
 - På hvilken måte påvirkes du av andres innhold og responsen de får på det som publiseres? Er dette negativt eller positivt?
- Kommuniserer du med andre på sosiale medier?
- Har du mange venner på sosiale medier?
 - Er du veldig opptatt av hva vennene dine på TikTok og- eller Instagram gjør eller deler?
- Hvor viktig er TikTok og- eller Instagram for deg? Gjerne utdyp hvilken som er viktigst og hvorfor.
- Hvor bevisst er du på at det du gjør kan bli filmet/tatt bilde av andre?
 - Kan du fortelle hvilke situasjoner du er mer forsiktig med hva du gjør i tilfelle noen filmer/tar bilde?
 - Hvordan opplever du at filmer/bilder av deg blir brukt? Positivt og- eller negativt? Gjerne utdyp.
- Hva tenker du om at alle kan bli filmet når som helst og hvor som helst, og at det kan brukes som en mekanisme for kontroll over andre?

6. Om politisk kontroll

- Slik du fremstiller deg selv på sosiale medier, reflekterer det deg utenfor sosiale medier?
 - Er det en bevisst måte du fremstiller deg selv på TikTok og- eller Instagram?
- Føler du det er ulike normer på TikTok og Instagram, med tanke på hva du skriver på innlegget og temaet det er innenfor?
 - Hvordan opplever du at disse normene påvirker hva du publiserer på TikTok og Instagram?
 - På hvilken måte opplever du dette som en slags kontroll på hva du føler du kan ytre deg om?
 - På hvilken måte opplever du dette som en slags kontroll på hvordan du kan fremstille deg selv på TikTok og Instagram?
- Hvor mye tenker du på hvordan du formulerer deg når du deler innhold på TikTok og Instagram?
 - Planlegger du innholdet du deler basert på hva du ønsker å formidle?
 - Hvordan føler du at normene påvirker deg fra å dele innhold?
- Opplever du at det er lettere å være seg selv og snakke åpent på TikTok eller Instagram?
 - Hvis Tiktok, hvorfor?
 - Hvis Instagram, hvorfor?
- På hvilken måte opplever du at du må sensurere deg selv for å ikke skape konflikt på TikTok og- eller Instagram?
 - Hvilke tanker gjør du deg om hvor personlig du kan være på TikTok og Instagram?
- Kan du fortelle hva som er «lov» og «ikke lov» å si/gjøre på TikTok og- eller Instagram med tanke på ulike politiske temaer, slik som BLM (Black Lives Matter) og Pride, religion, rasisme, m.m.?
 - På hvilken måte lar du være å delta i en debatt om et tema (av de nevnt over) du støtter, fordi det er en fare for at det kan bli oppfattet feil av andre?
 - Hvilke situasjoner er det du er mer forsiktig med å uttale deg om disse temaene?
 - Opplever du at du ikke har lov å delta i ulike debatter? Gjerne utdyp.

7. Andre spørsmål

- Hvis du skulle levd en uke uten TikTok og- eller Instagram, hvordan ville det vært?
- Føler du at du er avhengig av TikTok og- eller Instagram?
 - Hvis ja, hvorfor tror du at du er avhengig?
 - Hvis nei, hvorfor tror du at du ikke er avhengig?
- Synes du TikTok og- eller Instagram har mye makt i samfunnet?
 - Hvis ja, hvorfor?
 - Hvis nei, hvorfor?
- Er det noe annet du vil fortelle?

Takk for at du ville delta på intervju, det er jeg takknemlig for. Skulle det være noe har du kontaktinformasjon på informasjonsskrivet.

